AFROFOBI

En kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige

Mångkulturellt centrum

Afrofobi

En kunskapsöversikt över
afrosvenskars situation i dagens Sverige

Mångkulturellt centrum

Mångkulturellt centrum, Botkyrka, 147 85 Tumba
www.mkc.botkyrka.se
08-120 259 00

Afrofobi. En kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige
© Mångkulturellt centrum 2014
Mångkulturellt centrum 2014:1 ISSN 1401-2316
ISBN 978-91-86429-31-7

Rapporten är framtagen på uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet

Innehåll

Sammanfattning 5
Excecutive summary 7

1. Inledning 9

2. Afrofobi och afrosvenskar 11
Begreppet afrofobi
Kategorin afrosvenskar

3. Sverige: relationer och attityder 19
Svenska relationer till Afrika
Samhälleliga attityder till afrosvenskar

4. Hatbrott och diskriminering 27
Hatbrott med afrofobiska motiv
Diskriminering av afrosvenskar

5. Kvantitativ forskning om afrosvenskar 45
Bostadssektorn och utbildningsväsendet
Arbetsmarknaden
Välfärds- och jämlikhetsstatistiken

6. Kvalitativ forskning om afrosvenskar 55
Intersektionalitet, färgblindhet och exceptionalism
Ett rasifierat språkbruk
Vardagsrasism i barndomen och skolan
Rasdiskriminering i arbetslivet och bostadssektorn
Vardagsrasism i det offentliga rummet

7. Organisationer och nätverk 69

8. Summering med rekommendationer 79
Summering
Rekommendationer till uppföljning
Ett första steg …

9. Referenslitteratur 89

Sammanfattning

Mångkulturellt centrum har på uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet och integrationsminister Erik Ullenhag tagit fram en kunskapsöversikt om afrofobi. Översikten visar med stor tydlighet att afrofobi är ett utbrett problem i dagens Sverige. Den visar också att det råder brist på kunskap och medvetenhet om afrosvenskars situation liksom på åtgärder från samhällets sida. Frågan om afrofobi och om afrosvenskars situation är inte en avgränsad integrationsfråga. Den är en grundläggande demokrati-, rättighets- och jämlikhetsfråga.

Afrosvenskar är en demografisk kategori som inkluderar alla invånare i Sverige med någon form av afrikanskt påbrå. Antalet afrosvenskar uppgår till åtminstone 180 000 individer av vilka 60 % är utlandsfödda medan 40 % är födda i Sverige.

Afrofobi – en term använd bland annat inom FN – innebär fientlighet mot människor som har sin bakgrund i subsahariska Afrika och som tillhör den afrikanska diasporan. Afrofobi kan ta sig uttryck i verbala kränkningar, rumsliga utestängningar och fysiska angrepp liksom i systematisk rasdiskriminering inom exempelvis arbets- och bostadsmarknaden.

Afrosvenskar är den minoritet i landet som är mest utsatt för hatbrott. Sedan 2008, då BRÅ började föra statistik över detta, har antalet afrofobiska hatbrott ökat med 24 %. De afrofobiska hatbrotten kännetecknas av en hög andel fysiskt våld och äger ofta rum på allmän plats, som skolor, arbetsplatser, bostadsområden, affärer och krogar. Det offentliga rummet är med andra ord en hotfull plats för många afrosvenskar, något som begränsar deras handlingsutrymme och rörelsefrihet.

Afrosvenskar förekommer ofta som utsatta i anmälningar om diskriminering, men till skillnad från när det gäller hatbrott så saknas här statistik. Forskning har indikerat att de flesta som diskrimineras inte anmäler, ofta på grund av bristande förtroende för polis och rättsväsende.

Den afrosvenska gruppens utsatthet visar sig inom alla samhällssektorer, som utbildning, hälsa, boende och arbetsliv. När det gäller boende framgår det att vardagsrasism är vanligare i områden präglade av en vit majoritetsbefolkning. På arbetsmarknaden uppvisar afrosvenskar lägst utbildningsavkastning av alla grupper i landet. Födda i Afrika är kraftigt överrepresenterade bland låginkomsttagare. Och högskoleutbildade afrosvenskar löper en överrisk att hamna i arbetslöshet eller att inneha ett yrke som de är överkvalificerade för.

Föreställningar och stereotyper om Afrika och om svarta människor som går tillbaka till kolonialtiden påverkar ännu idag många afrosvenskars vardagsliv. Den svenska färgblindheten, som gör det nästintill omöjligt att tala om ras, hindrar svarta svenskar att kunna definiera och sätta ord på erfarenheter av vardagsrasism och rasdiskriminering. Detsamma gäller den svenska exceptionalismen, en självbild som säger att Sverige stod utanför kolonialismen och att frågor om ras och rasism därför inte angår dagens Sverige.

Kunskapsöversikten innehåller en förteckning över organisationer och nätverk som alla är engagerade i att stärka afrosvenskars rättigheter utifrån ett jämlikhets- och demokratiperspektiv. Rapporten avslutas med ett antal förslag riktade gentemot skilda samhällssektorer, bland annat en fördjupad fortsättning av kunskapsöversikten; en mer differentierad befolkningsstatistik; en bred utbildnings- och informationssatsning; en kraftigt höjd ersättningsnivå vid diskriminering samt att positiv särbehandling bör övervägas. Rapporten överlämnades till departementet den 3 februari 2014.¶

Executive summary

The Multicultural Centre (Mångkulturellt centrum, MKC) was commissioned by the Minister for Integration Mr. Erik Ullenhag (Ministry of Employment) to conduct a systematic review of the current situation on afrophobia experienced by Swedes with African decent in Sweden, based on existing statistics and previous research. The report indicates that afrophobia is widespread and a problem in Sweden. The issue of afrophobia and the situation for Afro-Swedes is not solely an integration issue: It is above all an issue concerning fundamental democratic rights and equality for all.

The definition of Afro-Swedes used in the report includes all residents in Sweden of sub-Saharan African descent including the Americas and the Caribbean. The number of Afro-Swedes stands at around 180 000 people, of whom 60 % are foreign-born, while 40 % were born in Sweden.

Afrophobia is a term used by the United Nations, and means hostility toward people with a background in sub-Saharan Africa or who are African diaspora. Afrophobia manifests for example as verbal abuse, spatial segregation and physical attacks as well as systematic racial discrimination within areas such as employment and housing.

The report reveals that Afro-Swedes are the Swedish minority most exposed to hate crimes according to statistics on hate crimes, and which also indicate an increase in afrophobic hate crimes by 24 % since 2008. Afrophobic hate crimes are characterized by a high proportion of physical violence, that often take place in public areas, such as schools, place of work, residential areas, shopping malls and restaurants, hence making the public areas the most threatening and hostile for Swedes of African descent.

The marginalisation of Afro-Swedes is apparent within all sectors of Swedish society, such as education, health, housing and employment. As for housing, it is evident that experiences of everyday racism are more widespread in areas dominated by the white majority population. On the labour market, Afro-Swedes suffer from the lowest educational payback, and the risk of being unemployed is significantly higher among university-educated Afro-Swedes. Afro-Swedes born in Africa are also highly overrepresented among the low-income groups.

Stereotypes about Africa and people of African descent that date back to colonialism are still predominant in Swedish culture, and to date, still affect the everyday lives of many Afro-Swedes. The Swedish attitude to race, which says that race is non-existing in Sweden, is an obstacle for constructive discussions about the effects of racial discrimination, and an obstacle for Afro-Swedes when coming to terms with experiences of everyday racism.

The same applies to the Swedish self-image which says that Sweden was not involved with colonialism and therefore makes issues of race and racism are non-relevant in today's Sweden. An unknown fact to many Swedes is that Sweden declared the end of slavery in Saint-Barthélemy, a Swedish colony in the Caribbean, as late as 1847.

The report contains a list of organisations and networks committed to strengthening Afro-Swedes' rights with a focus on equality and democracy. The report ends with a number of recommendations that targets various areas of the Swedish society. The report was submitted to the Ministry of Employment on 3 February 2014.¶

Inledning 1

Föreliggande sammanställning har gjorts av Mångkulturellt centrum på uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet. Den erbjuder en kartläggning av, och kunskapsöversikt över, ämnet afrofobi och gruppen afrosvenskar.

Rapporten har författats av docent Tobias Hübinette i samarbete med Samson Beshir, jur stud vid Stockholms universitet samt Victoria Kawesa, doktorand vid Linköpings universitet. Samson Beshir är även huvudförfattare och redaktör för Afrosvenskarnas riksförbunds alternativrapport till FN:s rasdiskrimineringskommitté. Viveca Motsieloa, doktorand vid Uppsala universitet, har faktagranskat avsnittet om Sveriges del i den transatlantiska slavhandeln. Bidrag har även lämnats av fil dr Michael McEachrane, jur lic Madubuko Arthur Robinson Diakité, Elisabete Cátia Suzana, fil mag i religionshistoria vid Södertörns högskola och ordförande i Svart feministiskt forum, och Cecilia Gärding från Kulturarvsagenterna. Madubuko Arthur Robinson Diakité deltog i FN:s världskonferens mot rasism i Durban 2001 och har skrivit flera alternativrapporter till FN:s rasdiskrimineringskommitté som representant för English International Association, och Cecilia Gärding är även ambassadör för African Diaspora Youth Network in Europe. Vidare har bidrag lämnats av Margaret Gärding, doktorand vid Stockholms universitet och ledamot i African Union Global African Diaspora Pre-Summit Consultation Group och svensk delegat vid Global African Diaspora Summit 2012. Värdefulla bidrag har också inkommit från Kitimbwa Sabuni, folkbildare vid Afrosvenskarnas riksförbund, Frank Kanu från Organisation for Poverty Alleviation and Development, Jallow Momodou från Afrosvenskarnas forum för rättvisa samt Jan Lönn från Kommittén till åminnelse av svensk transatlantisk slavhandel.

Sammanställningen bygger på befolkningsstatistik från Statistiska centralbyrån (SCB), hatbrottsstatistik från Brottsföre-

byggande rådet (BRÅ) samt insamlade diskrimineringsärenden och rättsfall. Kartläggningen stödjer sig också på befintlig svensk forskning och annan relevant litteratur rörande afrosvenskars situation i dagens Sverige.

Inledningsvis presenteras begreppet afrofobi och gruppen afrosvenskar; därefter ges i kapitel 3 en kort bakgrund till Sveriges relationer till den globala afrikanska diasporan och den afrikanska kontinenten. Här visas exempel på attityder till afrosvenskar såsom de kommer till uttryck i det svenska kulturarvet och i den svenska samtidskulturen ochsåsom de avspeglas i olika attitydundersökningar. Kapitel 4 ger en översikt över den afrofobiska hatbrottstatistiken och en genomgång av ett antal utvalda diskrimineringsärenden med afrofobiska motiv. Kapitel 5 utgörs av en redovisning av kvantitativ forskning om afrosvenskars situation inom bostadssektorn och utbildningsväsendet, på arbetsmarknaden och i välfärds- och jämlikhetsstatistik; kapitel 6 erbjuder en översikt över den kvalitativa forskningen om afrosvenskars erfarenheter av vardagsrasism och diskriminering.

Sammanställningen avslutas med en genomgång av ett antal olika organisationer och aktörer som sedan flera år arbetar mot afrofobi – flera med inriktning mot barn och unga. Flera av organisationerna är också involverade på EU-nivå och i internationella kultur- och kunskapsutbyten. Slutligen följer en sammanfattning med rekommendationer uppdelade på utbildningsinsatser inklusive folkbildning, myndighetsinsatser av olika slag samt internationella frågor. Här finns även en referenslista med publikationer om afrofobi och om afrosvenskar. Innehållet i de båda sistnämnda kapitlen bygger främst på information och förslag som inhämtats från afrosvenska organisationer och nätverk och enskilda afrosvenska aktörer och aktivister, vilka har inbjudits att komma in med förslag på goda exempel och rekommendationer.

Afrofobi och afrosvenskar 2

Begreppet afrofobi

Begreppet afrofobi syftar på en fientlighet mot människor som har sitt ursprung i subsahariska Afrika och som tillhör den afrikanska diasporan. Denna fientlighet kan ta sig uttryck i verbala kränkningar, rumsliga utestängningar och fysiska angrepp liksom i rasdiskriminering på arbets- och bostadsmarknaden. I den engelsktalande världen används idag ofta även ord som *antiblack racism, antiblackism* eller *antiblackness* och det mer allmänna uttrycket *antiblack* för att beteckna fientlighet mot svarta. I engelsktalande sammanhang kallas vidare forskning om särskilt den afrikanska diasporan i västvärlden för *African Diaspora Studies* eller *Black studies*, och idag specifikt i USA för *African American studies* och i Europa för *Black European studies* eller *Afro-European studies* ● .

● Se till exempel Clarke Hine, Keaton & Small 2009; El-Tayeb 2004; McEachrane 2014a, 2014b; Sawyer & Habel 2014.

I internationella sammanhang blir afrofobitermen en alltmer etablerad term, särskilt efter Civil Society Forum for the Durban Review Conference som ägde rum i Geneve 2009 och som var en uppföljning på FN:s världskonferens mot rasism i Durban 2001. Afrofobitermen har erkänts i en resolution antagen av FN:s råd för mänskliga rättigheter, och används av FN:s Working Group of Experts on People of African Descent. Det är framför allt genom Durban-processens uppföljningsarbete som införandet av och stödet för afrofobibegreppet har byggts upp internationellt. FN:s generalförsamling har i linje med detta förklarat de kommande åren 2014–2023 som det internationella årtiondet för människor av afrikansk härkomst, och där kommer afrofobitermen att spela en central roll.

I Sverige har afrofobibegreppet använts sedan 2006 av afrosvenska aktivister tillhörande Afrosvenskarnas riksförbund. Fram till 2009 hade de en gemensam arbetsgrupp tillsammans med paraplyorganisationen Centrum mot rasism för att lansera termen i svenska och internationella sammanhang (se till exempel Sabuni

2006). Brottsförebyggande rådet är den enda myndighet i Sverige som systematiskt operationaliserar termen afrofobi, vilket görs i myndighetens årliga redovisning av hatbrottsstatistik. När begreppet introducerades i den rapport som redovisade 2008 års hatbrottsstatistik definierade BRÅ afrofobi som:

> Rädsla för, fientlighet eller hat mot svarta personer och som aktiverar en afrofobisk reaktion mot afrosvenskar, deras egendom, institutioner eller den eller dem som är, eller uppfattas vara, afrosvenskar eller representanter för afrosvenskar. (Klingspor & Molarin 2009:39)

BRÅ använder samma skrivning för att beskriva antisemitism, antiziganism och islamofobi. Det gör det viktigt att understryka att hatbrott mot och diskriminering av olika minoriteter uppvisar stor variation. Rasism mot olika grupper har olika historisk, hudfärgsmässig och etniskt kodad bakgrund, vilket gör att de olika minoriteterna har olika relationer till den vita befolkningen och till det svenska majoritetssamhället. Afrofobi är direkt relaterad till den globala transatlantiska slavhandeln och det bortrövande och förslavande av afrikaner som pågick i närmare ett halvt årtusende. Om vi här också inräknar den transsahariska slavhandeln, så har förslavandet av afrikaner pågått mer än dubbelt så lång tid i historien. Dessa historiska processer har, i samklang med en kulturell och vetenskaplig produktion av rashierarkier, lett fram till en juridiskt och ekonomiskt präglad rasdiskriminering och rassegregation riktad mot svarta. I Europa och i västvärlden finns också en lång tradition av religiöst, vetenskapligt och kulturellt sanktionerat rastänkande som regelmässigt har placerat afrikaner och den afrikanska diasporan på samma nivå som ”primitiva” ”naturfolk” ● .

● Jahoda 1998; McKnight 1996; Mudimbe 1988; Nederveen Pieterse 1992; Ojo-Ade 2001.

Detta innebär att afrofobi, antisemitism, antiziganism och islamofobi eller andra former av diskriminering riktad mot andra minoriteter inte är jämförbara på något entydigt sätt. Varje kategori har sin egen historia och sin egen logik. Förutom BRÅ har också Ungdomsstyrelsen använt termen afrofobi sedan 2008. Det räknas som ett av de så kallade ”intoleransuttryck” som det går att söka bidrag för att motverka, vid sidan av antisemitism, islamofobi, antiziganism och homofobi. Hittills har Ungdomsstyrelsen bara beviljat bidrag till ett projekt som rör afrofobi, och de ansökningar som specifikt rört den frågan har varit få i relation till det totala antalet ansökningar (English International Association 2010; Ungdomsstyrelsen 2013:28).

Kategorin afrosvenskar

Uttrycket afrosvensk har använts åtminstone sedan 1990 då Afrosvenskarnas riksförbund grundades med syftet att organisera svenskar med afrikansk bakgrund, en kategori till vilken man räknar alla invånare i Sverige med någon form av afrikanskt påbrå (se till exempel Beshir 2013). Samma inkluderande definition sågs i den rapport om svarta ungdomar som Ombudsmannen mot etnisk diskriminering publicerade 2007. Inom forskning, populärvetenskapliga texter och antologier används generellt också uttrycket svarta svenskar synonymt med afrosvenskar ● .

● Gärding 2009; Habel 2008a; Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007, 2008; McEachrane 2014b; Sawyer 2000; Sawyer & Habel 2014; Schmauch 2006; Stephens 2009.

Detta innebär att afrofobibegreppet och gruppbenämningen afrosvenskar har det gemensamt att de har tagits in i Sverige eller myntats av gruppen själv – inte av någon utomstående forskare eller myndighet. Utanför Sverige används liknande termer: *Afro-Europeans*, *Afropeans* eller afroskandinavier, och hela gruppen sammantaget benämns den afrikanska diasporan. Den beräknas i Europa uppgå till totalt 7 miljoner individer, varav merparten är bosatta i Frankrike, Storbritannien, Tyskland och Spanien (Gauci 2012).

BRÅ är den enda svenska myndighet som officiellt använder sig av kategorin afrosvenskar för att beteckna dem som utsätts för afrofobi, och i gruppen ingår inte bara de som har invandrat från afrikanska länder, utan även de som har påbrå från subsahariska Afrika via en eller två föräldrar samt de som invandrat till Sverige från Nord- och Sydamerika inklusive Karibien liksom från andra länder i Europa, inklusive deras barn och efterkommande:

> Således kan personer utsättas som har föräldrar från exempelvis Afrika och Europa, Västindiska regionen och Sydamerika. Den gemensamma faktorn är att hudfärgen används som markör för härkomst. (Klingspor & Molarin 2009:46)

Samtidigt är det svårt att beräkna antalet afrosvenskar eftersom den svenska befolkningsstatistiken är otillräcklig i detta avseende. Den utgår endast från födelseland och nationalitet, och inte från ras såsom i många engelsktalande länder. I exempelvis Kanada inkluderar kategorin *Blacks* alla som själva identifierar sig som svarta kanadensare, vare sig de är ”the descendants of emancipated American slaves or who were refugees in Canada (native-born Blacks) and natives of the Caribbean and Africa” (Al-Zubaidi 2012:90; Thornhill 2008). Detta är också något som

BRÅ är medveten om, och tidigare försök att beräkna gruppens storlek har också påpekat detta (McEachrane 2012; Robinson Diakité 2009):

> Att beskriva hatbrott som riktar sig mot afrosvenskar är inte helt oproblematiskt ur urvalssynpunkt. I Sverige produceras statistik kring befolkningens demografiska sammansättning på basis av födelseland och föräldrarnas födelseland. Nationalitet är fokus för de statistiska uppgifterna. Rasism/främlingsfientlighet riktas dock mot personer på grund av upplevd tillhörighet från deras omgivning, inte på grund av individernas självidentifiering med en nation. (Klingspor & Molarin 2009:46)

Trots frånvaron av denna typ av statistik i Sverige är det ändå av vikt att försöka beräkna gruppens storlek, inte minst för att sätta antalet afrosvenskar i relation till gruppens utsatthet för hatbrott och diskriminering. Som tidigare sagts är det gruppens hudfärg och fenotypiska drag som står i fokus för rasdiskrimineringen riktad mot dem, vare sig den utsatta personen är afrikan, karibier, nord- eller sydamerikan, europé eller född i Sverige, och oavsett vilket språk personen talar, vilken religion hen bekänner sig till och vilken nationalitet eller etnicitet personen härstammar från eller identifierar sig med.

Enligt SCB:s befolkningsregister hade sammanlagt 2 524 272 invånare eller 26,5 % av en totalbefolkning på 9 482 855 invånare utländsk bakgrund den 31 december 2011, en siffra som innefattar utrikes födda och inrikes födda med en eller två utrikes födda föräldrar (Hübinette 2012a). Sammanlagt 162 297 hade sitt ursprung i subsahariska Afrika och av dessa härstammade närmare två tredjedelar, 104 888 personer, från Afrikas horn. De 162 297 invånarna med ursprung i subsahariska Afrika är fördelade på 45 olika ursprungsländer (se figur på motstående sida). Av invånarna med ursprung i subsahariska Afrika var 98 264 eller 60,5 % själva födda i subsahariska Afrika, en siffra som även inkluderar 2 521 individer som kommit till Sverige genom adoption. De resterande 64 033 var födda i Sverige med en eller två föräldrar födda i regionen. Av dessa sistnämnda var åtminstone 18 459 blandade, det vill säga hade en förälder född i regionen och en i Sverige, och ingick därmed i den kategori som i engelsktalande länder som USA och Storbritannien benämns som *biracial*, *multiracial* eller *mixed-race* (se till exempel Daniel 2002; Ifekwunigwe 1999).

Figur 1. 162 297 invånare med ursprung i subsahariska Afrika (källa SCB)

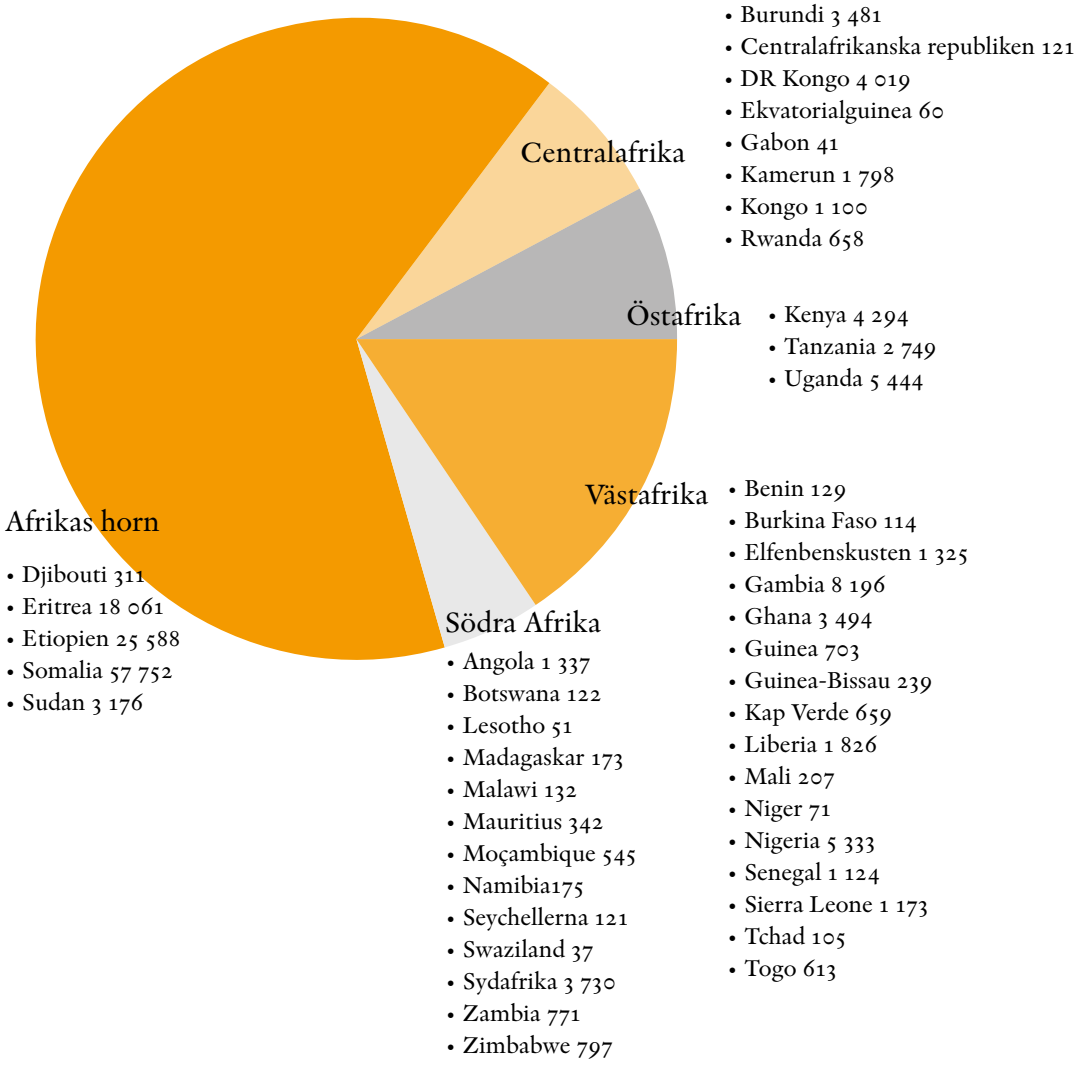

Figur 2. Afrosvenskar, inrikes och utrikes födda (uppskattade andelar)

Det finns ett antal aspekter som är viktiga att beakta i relation till den svenska befolkningsstatistiken. Det är inte möjligt att veta exakt vilka av de 162 297 invånarna med ursprung i subsahariska Afrika som är svarta eller vita afrikaner eller afrikaner av annat ursprung såsom afrikanska asiater. Likaså är statistiken för vissa ursprungsländer missvisande eftersom nationalitet är den styrande principen. Därför ingår till exempel ett okänt antal eritreaner i ursprungslandsgruppen Etiopien. Säkerligen finns det också svarta afrikaner bland de 43 681 individer som har sin bakgrund i de nordafrikanska ursprungsländerna Algeriet, Egypten, Libyen, Marocko, Mauretanien och Tunisien (Hübinette 2012a). Dock är migrationsaspekten och invandrarskapet i sig ofta underordnad den rasliga aspekten när afrosvenskar utsätts för hatbrott och diskriminering. Det har sällan någon större betydelse var den som utsätts är född.

Till den ovan beskrivna gruppen bör totalt 6 230 invånare med bakgrund i Karibien läggas. Av dessa är 3 390 eller 54,5 % själva födda i regionen medan de resterande 2 840 är födda i Sverige, 1 888 av de sistnämnda med en förälder född i regionen och en i Sverige: Antigua & Barbuda 18, Bahamas 60, Barbados 347, Grenada 127, Haiti 270, Jamaica 650, Kuba 3919, S:t Lucia 74, S:t Vincent & Grenadinerna 40 och Trinidad & Tobago 725 (Hübinette 2012a).

Ett okänt antal med afrikanskt påbrå hittas även bland de totalt 47 766 respektive 132 816 invånare som hade sitt ursprung i Nord- och Sydamerika den 31 december 2011, och ytterligare ett okänt antal med afrikanskt påbrå finns bland dem som har ursprung i Europa liksom i Asien och andra delar av världen. Till exempel bör de 21 individer med bakgrund i Belize, de 307 med bakgrund i Guyana samt de 69 med bakgrund i Surinam räknas in, liksom ett okänt antal med bakgrund i länder som USA, Kanada, Brasilien, Venezuela, Panama och Colombia liksom Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Spanien, Portugal och Nederländerna. Det finns också ett okänt antal adopterade från olika länder i Asien såsom Sydkorea, Filippinerna, Vietnam, Taiwan och Thailand som har svarta amerikanska biologiska fäder.

En försiktig uppskattning ger vid handen att antalet afrosvenskar med stor sannolikhet uppgår till åtminstone 180 000 individer. I denna siffra ingår då förutom de 162 297 invånarna med bakgrund i subsahariska Afrika och de 6 230 med bakgrund i Karibien, knappt 15 000 med bakgrund i Nord- och Sydamerika, Europa och andra länder. Detta innebär i så fall att gruppen afrosvenskar motsvarar 1,9 % av hela befolkningen och 7,1 % av be-

folkningen med utländsk bakgrund och totalt 17 % av den del av befolkningen som har ursprung i Afrika, Asien och Sydamerika.

Utifrån denna uppskattning har sammanfattningsvis 90 % av den afrosvenska gruppen sin bakgrund i subsahariska Afrika, genom att de själva eller minst en av föräldrarna är födda där, medan de resterande tio procenten har sitt ursprung i Nord- och Sydamerika inklusive Karibien eller andra länder. Den enskilt största gruppen från subsahariska Afrika är de som har sin bakgrund vid Afrikas horn. Dessa utgjorde den 31 december 2011 omkring 105 000 individer, det vill säga knappt 60 % av alla afrosvenskar.

Sverige: relationer och attityder 3

Svenska relationer till Afrika

Sveriges historiska relationer till den afrikanska kontinenten och till människor ur den svarta afrikanska diasporan skiljer sig inte nämnvärt från andra europeiska länders, särskilt inte från tidigmodern tid och fram till dekoloniseringen under efterkrigstiden. Under den transatlantiska slavhandeln och slaveriepoken i Nord- och Sydamerika som varade cirka 1440–1890 spelade Sverige en aktiv roll både i den mycket lukrativa handeln med förslavade afrikaner och genom eget innehav av svarta slavpopulationer.

Den svenska statens och det svenska näringslivets aktiva roll i den transatlantiska slavhandeln inleddes under drottning Kristina genom den första svenska slavexpeditionen 1646, bildandet av Svenska Afrikakompaniet 1649 och innehavet av handelskolonin Cabo Corso längs den så kallade Guldkusten i nuvarande Ghana mellan 1650–1658 och 1660–1663 med Carolusburg, också kallad Karlsborgs fästning, som det viktigaste slavfortet. Svenskarna införde också under samma period slaveriet i den framtida amerikanska delstaten Delaware, som sedan 1638 var en del av kolonin Nya Sverige ●. Under denna period var guldhandeln central i Västafrika, och den svenska handelskolonin Cabo Corso var beroende av ett stort antal slavar för att kunna upprätthålla och driva de fort och handelsplatser som kolonin utgjordes av.

● Harrison 2007; Nordin 2013; Nováky 1990.

En andra period av direkt statligt deltagande i den atlantiska slavhandeln och i förslavandet av afrikaner leddes av Gustav III genom förvärvandet av den karibiska ön Saint-Barthélemy 1784 och grundandet av Svenska Västindiska Kompaniet 1786 (Hildebrand 1951). Svenska försök gjordes också att tillskansa sig fler karibiska öar, bland annat var plantageön Guadeloupe svensk under åren 1813–1814. Saint-Barthélemy med Gustavia som huvudort kvarstod i svensk ägo fram till 1878 och utvecklades med tiden till en regelrätt slavkoloni. Antalet slavar på ön nästan tio-

dubblades efter det svenska övertagandet och fram till 1812, från 281 till 2 406 individer [1]. Den svenska kolonin utgjorde också en transitplats och frihandelszon för andra länders handel med slavar, även sedan Sverige efter brittiska påtryckningar började fördöma slavhandeln på 1810-talet. Själva slaveriet avskaffades först 1846–1847 genom att svenska staten då i omgångar friköpte de sista 523 slavarna på ön så att slavägarna kunde hållas skadelösa.

[1] Hellström 1987; Lönn 2007; Sjöström 1999; Skytte 1986; Thomasson 2013.

Totalt beräknas Sverige och Danmark tillsammans ha fört över cirka 100 000 afrikaner som slavar från i första hand Västafrika till Karibien under 1600–1800-talen. Det exakta antalet är mycket svårt att beräkna, särskilt under den illegala slavhandelsperioden på 1800-talet. Den absoluta majoriteten fraktades på danskflaggade fartyg. Antalet svenska slavexpeditioner kan ha uppgått till ett 50-tal som tillsammans tros ha fraktat kring 10 000 slavar; därtill arbetade många enskilda svenskar åt andra europeiska länders slavhandelsflottor och handelskompanier. Under samma period var både den svenska järn- och sillexporten och den svenska kaffe-, socker- och tobaksimporten liksom den ostindiska handeln, intimt förbundna med slavhandeln, slaveriet och plantagesystemet i de nord- och sydamerikanska kolonierna [2]. Det svenska järnet användes bland annat som handelsvara i triangelhandeln för att européerna skulle kunna byta till sig nya slavar i Afrika, så kallat *voyage iron*, liksom i tillverkningen av de kedjor och bojor som användes på slavskeppen och de redskap som användes på plantagerna i Nord- och Sydamerika. Sillen utgjorde basföda åt både slavarna och de européer som arbetade inom slavhandelsverksamheten.

[2] Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige 2008; Evans & Rydén 2007; Harrison 2007; Lönn 2007; Müller 2004; Müller, Rydén & Weiss 2010; Rydén 2001; Rönnbäck 2009; Thomas 1997; Weiss 2010.

Svenska attityder och kulturella förhållningssätt till afrikaner har vanligtvis ingått i en allmän paneuropeisk syn på Afrika och svarta människor, som är kopplad till slavhandeln, slaveriet och koloniseringen av subsahariska Afrika. Uppdelningen av kontinenten och dess invånare mellan de europeiska kolonialmakterna nådde sin kulmen i samband med Berlinkongressen 1884–1885, då Sverige också deltog aktivt genom diplomaten och sedermera statsministern Gillis Bildt. Detta resulterade i förmånliga handelsavtal med bland annat Belgien; det öppnade också för att ett stort antal svenskar kunde delta i koloniseringen av bland annat Belgiska Kongo och Namibia [3].

[3] Berg 2004; Granqvist 2001, 2008; Gustafsson Reinius 2005; Nilsson 2013; Tygesen 2005.

De afrikaner som besökte och transporterades till Sverige på 1600, 1700- och 1800-talen och under början av 1900-talet var i huvudsak slavar eller slavättlingar. De behandlades och betraktades utifrån det alltmer etablerade västerländska rastänkande som regelmässigt placerade svarta lägst i den globala rashierarkin.

Den första svenska slavexpeditionen hade vid hemkomsten 1647 med sig fyra afrikanska barn som skänktes som gåva till rikskanslern Axel Oxenstierna. Bland de europeiska furstehusen blev det populärt att hålla sig med så kallade ”morianer”, svarta pager och tjänare, så även bland svenska regenter [1]. Karl XII hade exempelvis under sin uppväxt en ”morianpojke” som lekkamrat. Gustav Badin (F. A. L. G. A. Couchi, 1750?–1822), född på S:t Croix, är den mest kända individen. Han gavs som present till drottning Lovisa Ulrika 1760. Senare spreds sedvänjan och blev vanlig även inom den svenska överklassen. Både karibier och afrikaner följde också ibland med hemvändande svenska resenärer och missionärer som tjänstefolk och adoptivbarn. Ett av de mest kända människoödena från denna tid är ”Svarta Sara”, som togs med till Kalmar från Sydafrika av handelsmannen Alarik Forssman 1862. Från 1800-talets slut och under första hälften av 1900-talet visades afrikaner även upp som levande utställningsföremål på nöjesparker som Gröna Lund, liksom av kringresande sällskap.

[1] Berg 1997; Lindström 1992; Pred 2004; Svanberg & Tydén 1992; Sylvan Henriksson & Gibson 2012.

Synen på svarta som primitiva, barnsliga och djuriska ”vildar” framträder i svenska målningar och svensk bildkonst på 1700- och 1800-talen och senare också i svenska fotografier och filmer från första hälften av 1900-talet, liksom i svenska dagstidningar och tidskrifter [2]. Detsamma gäller svenska reseskildringar och skolböcker, romaner och dikter, missionärsskrifter och -rapporter, samt slutligen avhandlingar och akademiska texter om Afrika och om svarta människor under samma tidsperiod. De var alla genomsyrade av nedsättande och paternalistiska attityder till afrikaner. Inte minst gäller detta Carl von Linné och hans *Systema Naturae* från 1735 som räknas som det moderna vetenskapliga rastänkandets grundtext. Under mellankrigstiden och fram till 1960-talet besöktes Sverige regelbundet av svarta amerikanska artister såsom Paul Robeson, Joséphine Baker, Louis Armstrong, Billie Holiday och Charlie Parker, och i recensionerna av deras shower och framträdanden är det tydligt att den svenska bilden av svarta överensstämde väl med de allmänna stereotyper som gällde i västvärlden i övrigt under denna epok [3].

[2] Ajagán-Lester 2000; Fredrickson 2003; Granath 1996; Gustafsson 2007, 2008; Holmberg 1988, 1994; Lindqvist 1992; Ljungström 2004; Mbaekwe 1979; Olsson 1986, Skovdahl 1996; Tesfahuney 2005; Westerberg 2012; Östberg 2002.

[3] Brown et al 2014; Catomeris 2004; Fornäs 2004; Habel 2005, 2008b; McEachrane 2001, 2014.

Det var först under dekoloniseringen av den afrikanska kontinenten under 1960- och 70-talen och under den svarta amerikanska medborgarrättsrörelsens kamp som synen på svarta började förändras i Sverige, och det var också under denna period som den afrosvenska minoriteten började växa fram som en egen demografisk grupp. Från USA kom en rad artister, konstnärer och författare liksom politiska aktivister och desertörer från Vietnamkriget; från den afrikanska kontinenten kom studenter och

politiska flyktingar, och via internationell adoption och familjebildning börjar en svart svensk minoritet bli synlig [1]. Svenska samhälleliga attityder till svarta människor och till den afrikanska diasporan kom nu i stället att symboliseras genom Martin Luther Kings besök i Sverige 1964 och 1966, och kanaliseras genom den svenska antiapartheidrörelsen och alla de solidaritetsföreningar för olika afrikanska antikoloniala befrielserörelser och postkoloniala statsbildningar, särskilt i Södra Afrika, som växte fram och var aktiva under framför allt 1970- och 80-talen [2].

Även om de klassiska koloniala stereotyperna om den afrikanska kontinenten och om afrikaner delvis kom att omvärderas under perioden, i exempelvis avantgardistiska filmer och dokumentärer som *Vita myror* från 1969, så levde många av dem vidare i form av ett modernistiskt biståndS- och utvecklingstänkande liksom genom fortsatt exotisering, inte sällan med erotiserande drag [3].

Dessa stereotypa framställningar och föreställningar är än idag gångbara i den svenska vardagen och inom kulturvärlden. Representationer av svarta som bygger på klassiska koloniala förlagor återfinns inom både barn- och vuxenkulturen liksom inom hög- och populärkulturen, och även i reklamens och bildkulturens värld. De gör sig också gällande inom idrotten, speciellt i fotbollssammanhang och allmänt inom sportjournalistiken, liksom i det vardagliga bruket av det nedsättande svenska n-ordet samt andra rasord, inte minst inom polisen [4].

Hit hör också de otaliga fall då kända nöjesprofiler, kulturpersonligheter, politiker eller journalister offentligt uttryckt sig nedsättande om afrosvenskar. Den rikliga förekomsten av stereotypa framställningar av svarta i kulturvärlden sammanhänger också med bristen på representation inom denna sektor.

Det spelar en avgörande roll att de allra flesta av dessa framställningar produceras av vita svenskar som dominerar som både kulturutövare, kulturkonsumenter och kulturkritiker, kanske särskilt inom barnkulturen och scenkonsten, något som blev särskilt tydligt under de offentliga kulturdebatter om olika rasstereotyper av svarta människor som ägde rum 2012 [5]. Representationen av afrosvenskar är mycket låg även inom andra samhällssfärer, exempelvis mediavärlden, akademin, politiken, näringslivet och statsförvaltningen. Sammanfattningsvis är dagens svenska relationer till Afrika och till afrikaner fortfarande i hög grad präglade av det koloniala arvet, och de stereotypa bilder av och föreställningar om svarta som florerar i det samtida Sverige skiljer sig inte i någon större utsträckning från dem som hittas i andra länder i Europa och övriga världen.

[1] Adams 1980; Boggs 1979, 1987; Hendricks 2012; Peters 1982; Robinson Diakité 2005; Sawyer 2000; Sylvan Henriksson & Gibson 2012; Wagner & Yamba 1986; Yamba 1983.

[2] Holmberg 1999; Sellström 1999, 2002; Thörn 2010

[3] Eilard 2008; Eriksson Baaz 2002; Granqvist 1999, 2009; Grinell2004; Habel 2008c; Matthis 2001; Palmberg 1987, 2000; Strömberg 2001; Tigervall 2005; Weisbord 1972; Öhman 2007.

[4] Catomeris 2004; Chavez Perez 2013; Feiler 2012; Gärding 2009; Habel 2010; Hübinette 2012b; Jonsson 2011; Kawesa & Kalonaityté 2007; Lindquist 2012; McEachrane et al. 2014; Osman 2013; Pallas 2011, 2012; Pred 2000; Pripp & Öhlander 2008; Sabuni 2012a; Sawyer 2001; Scott 2012; Stephens 2009; Sylvan Henriksson & Gibson 2012.

[5] Anyuru 2012b; Habel, 2012b, 2012c; Hübinette & Räterlinck 2012; Mohtadi 2012; Osman Sherifay 2012; Polite 2012 a, 2012b; Robinson Diakité et al 2012; Rubin Dranger 2012; Sabuni 2012b)

I den här kartläggningen har vi gjort ett aktivt val att inte föra vidare det rasistiska språkbruk som förekommer i den svenska vardagen. Vi skriver därför det svenska n-ordet och avstår från att föra vidare andra svenska rasord som inte hör hemma i några mellanmänskliga relationer och sammanhang. I direkta citat däremot återges språkbruket på samma sätt som i källorna.

Samhälleliga attityder till afrosvenskar

Sedan 1980-talet har synen på afrosvenskar i Sverige undersökts, utifrån frågor som rör etnisk och kulturell närhet och distans, i studier där respondenten via enkäter och intervjuer fått rangordna olika grupper i relation till sig själv. Det är viktigt att påpeka att både frågeställningen och metoden är vanskliga och problematiska då de riskerar att förstärka en negativ syn på olika grupper. Detta slags undersökningar utgår vidare från en djupt problematisk asymmetrisk maktrelation som i praktiken säger att det är upp till majoritetsbefolkningen att avgöra om en viss grupp är välkommen i Sverige eller ej. Med dessa viktiga reservationer i åtanke visar attitydundersökningarna icke desto mindre på en påfallande kontinuitet vad gäller inställningar till specifika grupper i Sverige inom framför allt den vita majoritetsbefolkningen.

I både 1980- och 1990-talens undersökningar ingick etiopier som den enda afrikanska gruppen bland 15–20 andra grupper och hamnade alltid längst ned på skalan som den grupp som respondenterna upplevde mest distans till, tillsammans med turkar, kineser, romer, iranier och kurder [1]. I motsvarande studie från 2000-talet, den så kallade Mångfaldsbarometern, finns somalier med som den enda afrikanska gruppen, och även denna grupp hamnar regelmässigt sist tillsammans med kineser, kurder, iranier, irakier och romer (se till exempel Mella & Palm 2008, 2012). I den senaste Mångfaldsbarometern från 2012 hamnade somalier sist och romer näst sist, närmast föregångna av irakier, iranier, kineser och kurder. Samma studie fann även att av respondenterna umgicks 37,8 % aldrig någonsin och 32,7 % sällan med någon från Afrika (Mella & Palm 2013).

[1] Lange 1992; Lange & Westin 1993, 1997; Westin 1984, 1987.

I en studie från 2001 intervjuades 102 personalansvariga på 52 offentliga och 50 privata arbetsplatser, som alla hade över 200 anställda och var baserade i såväl stora som mellanstora och små städer, rörande sina attityder till afrosvenskar i relation till arbetslivet. Av de intervjuade svarade 72 % att de inte hade några

afrikaner anställda alls (Sabuni et al. 2001:40–47). Totalt svarade 28 % att afrikaner har större problem än andra grupper att komma in på arbetsmarknaden, i storstäderna menade 50 % detta. En av tjugofem, 4 %, svarade att det skulle utgöra en källa till oro om de anställde en afrikan, medan drygt var fjärde, 26 %, svarade att afrikaner skulle kunna bidra med specifika kunskaper och kulturella särdrag till den egna arbetsplatsen. Vidare svarade 82 % att diskriminering förekommer på den svenska arbetsmarknaden, hela 90 % menade att så var fallet i den privata sektorn, och över 70 % sade sig vilja se fler anställda afrikaner på den egna arbetsplatsen. Sammanfattningsvis var kunskapen och insikten om afrosvenskars utsatta position inom arbetslivet relativt hög bland de personalansvariga samtidigt som en anmärkningsvärt låg andel företag hade någon anställd afrikan hos sig överhuvudtaget – endast 24 % trots att arbetsplatserna alla hade det gemensamt att de hade över 200 anställda.

Från 1990-talet finns också ett antal enkät- och intervjuundersökningar genomförda bland barn och unga, allt från elever från årskurs 6 i grundskolan till årskurs 3 i gymnasiet, där det ibland går att urskilja inställningar och attityder till afrosvenskar ● . Enligt dessa studier är generellt barn och unga med utomeuropeisk bakgrund, oavsett födelseland, och inklusive adopterade och blandade, den mest utsatta gruppen vad gäller verbala kränkningar, trakasserier och diskriminering i skolans värld. Mest utsatta verkar pojkar vara liksom de som går på skolor där majoriteten av eleverna är vita.

● Lange et al. 1997; Löwander & Lange 2010; Ring & Morgentau 2004; Skolverket 2009.

I en uppmärksammad studie från 1997 svarade 34 % av respondenterna helt eller delvis ja på frågan om utomeuropeiska invandrare ska återvända till sina hemländer. Samma undersökning visade att uppemot hälften av eleverna med utomeuropeisk bakgrund hade utsatts för rasistiska tillmälen och att 17 % någon gång upplevt sig hotade på grund av sitt ursprung, 22 % av pojkarna och 11 % av flickorna jämfört med 5 % av dem med majoritetssvenskt ursprung (Lange et al. 1997). Vidare hade 6 % av eleverna med utomeuropeisk bakgrund utsatts för våld på grund av sitt ursprung jämfört med 2 % bland dem med majoritetssvensk bakgrund. Hela 20 % av pojkarna med utomeuropeisk bakgrund kände sig illa eller orättvist behandlade av lärare i skolan jämfört med 3 % av de vita eleverna. Senare studier har i stort sett bekräftat detta mönster (Löwander & Lange 2010; Ring & Morgentau 2004).

Vad gäller andelen elever som hade en svart vän var skillnaderna stora beroende på om respondenten själv hade svensk el-

ler utländsk bakgrund: bara 5 % av de vita eleverna hade en afrikansk vän jämfört med 36 % bland dem med utländsk bakgrund. Bland elever som identifierade sig som muslimer var andelen så hög som 62 % (Ring & Morgentau 2004). Totalt 20 % av eleverna uttryckte en mer negativ eller ambivalent inställning till svarta jämfört med 55 % som uttryckte en mer positiv syn, och de elever som hade svarta vänner uttryckte i högre grad positiva attityder till svarta än de som helt saknade en svart vän. Sambandet mellan att ha en vän som tillhörde en viss minoritet och att ha en positiv syn på gruppen som helhet var generellt starkast vad gäller muslimer och svagast vad gäller romer.

Sayaka Osanami Törngren (2011) har i sin avhandling undersökt Malmöbors inställningar och attityder till blandrelationer, blandäktenskap och blandade barn via enkäter och intervjuer med 600 informanter. Studien inkluderar gruppen afrikaner samt gör en åtskillnad mellan invandrade och adopterade från den afrikanska kontinenten. Den visar att särskilt vita svenskar betraktade en relation med någon från Afrika respektive från Mellanöstern som allra mest negativ utifrån att dejta, gifta sig med och få barn med. Intimrelationer med andra skandinaver, väst- och sydeuropéer betraktades som mest positiva. I studien var mellan 10–27 % av respondenterna emot att dejta, gifta sig med eller få barn med någon från den afrikanska diasporan. Vid en jämförelse mellan synen på adopterade och invandrade från Afrika sammanföll resultaten väl, vilket indikerar att rasaspekten kan väga tyngre än andra aspekter vad gäller intimrelationer generellt. Kvinnor var överlag mer negativa än män till blandrelationer och blandäktenskap och till att få blandade barn, medan respondenterna överlag var mer positiva till att dejta än till att få barn med någon från Afrika, Asien och Sydamerika. Enkätstudien visade även att 5,9 % av de vita respondenterna hade en svart vän och 7,6 % en svart kollega, medan 3,9 % hade gått på en skola där det fanns svarta elever. Totalt hade 22 % en mer eller mindre negativ syn på svarta människor och 53,5 % ansåg att afrikaner hade svårt att integreras i Sverige.

Hatbrott och diskriminering 4

Hatbrott med afrofobiska motiv

Brottsförebyggande rådet har använt sig av afrofobi som en egen subkategori i sin hatbrottsstatistik sedan redovisningen av 2008 års anmälningar, och samtidigt infördes även antiziganism och antiromska hatbrott som en egen subkategori under huvudkategorin främlingsfientliga/rasistiska hatbrott (Klingspor & Molarin 2009).

Här bör understrykas att uttrycket ”främlingsfientlig” är en problematisk term då den skapar distans och exkluderar individer och grupper som definitivt inte är ”främlingar” i Sverige utan bör räknas som svenskar.

Inspirationen till införandet av afrofobiska hatbrott återfinns i den rapport som Ombudsmannen mot etnisk diskriminering publicerade 2007 om afrosvenska ungdomars erfarenheter av diskriminering, och motiveringen från BRÅ:s sida till införandet av dessa båda subkategorier var att hatbrott som begås mot dessa två grupper bör särredovisas på samma sätt som antisemitiska och islamofobiska hatbrott på grund av dessa gruppers särskilda utsatthet enligt både svensk och internationell forskning (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007). Ett resonemang om att införa kategorin afrofobiska hatbrott fördes redan i den rapport där 2006 års hatbrottsstatistik redovisades, och där islamofobi och islamofobiska hatbrott för första gången infördes som en egen kategori. Svarta och romer konstaterades då också ha det gemensamt att de generellt sett är visuellt identifierbara utifrån ras oavsett nationalitet (Sporre, Klingspor & Wigerholt 2007:90).

Fortfarande är BRÅ den enda svenska myndighet som operationaliserar afrofobi som en egen kategori, och BRÅ har också redan från början använt sig av termen afrosvenskar. Afrofobi definieras som tidigare nämnts av BRÅ som ”rädsla för, fientlighet eller hat mot svarta personer och som aktiverar en afrofobisk

Översikt över kategorier och underkategorier i BRÅ:s statistik

För år 2008, dvs. i 2009 års rapport från BRÅ, användes följande rubriker

- Främlingsfientliga/rasistiska
  - Afrofobiska
  - Antiromska
- Antireligiösa
  - Antisemitiska
  - Islamofobiska
  - Övriga antireligiösa
- Vit makt-ideologiskt motiverade
- Homofobiska, bifobiska och heterofobiska
- Transfobiska

För år 2012, dvs. i 2013 års rapport från BRÅ, användes följande rubriker

- Främlingsfientliga/rasistiska
  - Afrofobiska
  - Antiromska
- Antisemitiska
- Islamofobiska
- Kristofobiska och andra antireligiösa
- Hatbrott med tecken på koppling till högerextremism/nationalsocialism
- Homofobiska, bifobiska och heterofobiska
- Transfobiska

Statistik över hatbrott åren 2008–2012 med främlingsfientliga/rasistiska respektive afrofobiska motiv (källa BRÅ).

År	hatbrott, totalt antal	främl.fientl. /rasistiska, antal	afrofobiska antal	afrofobiska, andel av alla	afrofobiska, andel av främl.fi/rasistiska
2008	5 895	4 224	761	(13 %)	(18 %)
2009	5 797	4 116	780	(13 %)	(19 %)
2010	5 139	3 786	818	(16 %)	(22 %)
2011	5 493	3 936	803	(15 %)	(20 %)
2012	5 518	3 979	940	(17 %)	(24 %)

reaktion mot afrosvenskar, deras egendom, institutioner eller den eller dem som är, eller uppfattas vara, afrosvenskar eller representanter för afrosvenskar" (Klingspor & Molarin 2009:39). BRÅ utgår vidare från följande kategoriseringsprincip för att urskilja afrofobiska och antiromska hatbrott som subkategorier under främlingsfientliga/rasistiska hatbrott:

> För att en anmäld händelse ska bedömas som främlingsfientlig/rasistisk med ett submotiv som är afrofobiskt eller antiromskt ska gärningspersonen ha begått brottet på grund av att han eller hon uppfattat att målsäganden är afrosvensk eller av romskt ursprung. Vidare krävs att gärningspersonen inte själv är afrosvensk eller rom. (Klingspor & Molarin 2009:21)

När en gärningsperson ur en annan minoritetsgrupp utsätter en afrosvensk för ett hatbrott kategoriseras även det som ett afrofobiskt hatbrott, och i kategorin annan minoritetsgrupp ingår alla med utländsk bakgrund, även invandrare från Europa. Ytterligare en avgränsning görs av BRÅ i relation till allmänna främlingsfientliga/rasistiska hatbrott:

> Det är dock enbart de fall där uttryck som kränker afrosvenskar kan särskiljas från övriga främlingsfientliga/rasistiska hatbrott som blir bedömda som afrofobiska hatbrott. Generella uttryck som svartskalle bedöms som främlingsfientligt/rasistiskt. Om en utsatt person själv beskriver att den utsatts för att den är afrosvensk eller har mörk hudfärg identifieras anmälan som ett afrofobiskt hatbrott i statistiken. Det gäller uttryck som ”neger”, ”svarta apa”, ”svarta man” med flera, i annat fall bedöms de som främlingsfientliga/rasistiska. (Klingspor & Molarin 2009:46)

Detta innebär i praktiken att hatbrott som begåtts mot afrosvenskar åtminstone inte tidigare alltid har kategoriserats som just afrofobiska hatbrott. I de fall då gärningspersonen inte använt sig av specifika afrofobiska uttryck, och då den utsatte eller anmälaren inte explicit uppmärksammat att motivet bakom hatbrottet varit afrofobiskt så har anmälan möjligen i stället klassificerats som allmänt främlingsfientligt/rasistiskt. På senare tid har BRÅ dock förfinat sina kategoriseringsmetoder och tar idag inte bara hänsyn till vad den utsatte själv säger om brottsmotivet eller om gärningspersonen har använt sig av specifika tillmälen

och uttryck, utan myndigheten beaktar idag även exempelvis om offrets namn indikerar tillhörighet till en viss minoritet samtidigt som gärningspersonens namn inte gör det.

Under 2008 redovisades totalt 5 895 hatbrottsanmälningar varav 761 eller 13 % var afrofobiska (Klingspor & Molarin 2009:40). Andelen afrofobiska hatbrott i relation till både det totala antalet hatbrott och de främlingsfientliga/rasistiska hatbrotten har alltsedan dess varit anmärkningsvärt hög mot bakgrund av gruppens storlek i relation till totalbefolkningen och till andra minoritetsgrupper. Under hela perioden 2008–2012 är olaga hot/ofredande, våldsbrott och ärekränkning i nämnd ordning de största brottskategorierna. Våldsbrott innefattar rubriceringarna dödligt våld, misshandel, våld mot tjänsteman, rån, fridsbrott, kvinnofridsbrott samt våldtäkt. I jämförelse med främlingsfientliga/rasistiska hatbrott riktade mot andra grupper framstod andelen våldsbrott redan 2008 som särskilt hög, och detta mönster har varit stabilt sedan dess. Ett exempel där ett hatbrott rubricerades som våldsbrott är följande:

> Niat gick ut för att kasta sopor. Kristian kom ut från sin lägenhet. Niat blev rädd och började springa. Hon föll och slog bakhuvudet i golvet. När hon låg på marken plockade Kristian fram en kniv och försökte hugga Niat. Niat försökte avvärja huggen och fick då en sårskada. Grannar kom till Niats undsättning. Kristian har vid ett flertal tillfällen kränkt Niat genom att kalla henne ”Nigger”, ”Åk hem till Afrika”. (Klingspor & Molarin 2009:40)

De vanligaste platserna där afrofobiska hatbrott begicks under detta år var det som i rapporten kallades ”övriga platser” med 20 %, skolor med 16 % och ”allmän plats” med 15 %. Vid hälften av alla afrofobiska hatbrott var gärningspersonen obekant för den utsatta. Även dessa mönster har sedan dess i stort sett varit de gällande, det vill säga att afrosvenskar främst utsätts för hatbrott på allmän plats såsom skolor, arbetsplatser, affärer, myndigheter och serviceinrättningar samt att gärningspersonen är obekant för den utsatta. BRÅ noterade även att andelen gärningspersoner som var kund/klient (9 %) och servicepersonal (7 %) var högre för afrofobiska hatbrott än för hatbrott riktade mot andra grupper.

Under 2009 inrapporterades totalt 5 797 hatbrott varav 780 (13 %) var afrofobiska (Molarin & Frenzel 2010:26). Det handlade med andra ord om i stort sett samma proportioner som året innan. BRÅ konstaterade även att kunskapen om afrosvenskars

utsatthet för hatbrott och diskriminering är relativt begränsad, och att afrosvenskar kan utsättas för främlingsfientlighet/rasism på grund av alltifrån etnisk bakgrund till hudfärg och nationalitet. Det handlar inte bara om att exempelvis tala ett annat språk än svenska eller att komma från ett annat land än Sverige, utan det handlar framför allt om ras. Ett exempel på olaga hot/ofredande som togs upp i rapporten var följande:

> Målsäganden ringer och anmäler att okända personer förolämpat henne genom att ropa fula ord och kommentarer till henne. Målsäganden var på stan och gick då förbi ett antalpersoner som skrek åt henne ”stick härifrån”, ”du ska åka till ditt land”, ”negerjävel”, ”apjävel”, ”Vad fan gör du här, du är inte välkommen här”. Hon försökte gå vidare men männen stod kvar, då kommer ytterligare en person fram och säger ”apjävel åk hem”. (Molarin & Frenzel 2010:38)

Vidare skrev BRÅ i rapporten rörande 2009 att afrofobiska hatbrott kännetecknades av att gärningspersonen befann sig i den utsattes omedelbara närhet. Vad gäller brottsplats så dominerade ”övriga platser” med 22 %, arbetsplats med 15 % och hemmet med 14 %. Återigen var det vanligt att gärningspersonen var kunder/klienter till den utsatte (11 %) eller servicepersonal (9 %), och i något mindre än en tredjedel av fallen var gärningspersonen okänd för den utsatte.

Under 2010 registrerades totalt 5 139 hatbrottsanmälningar varav 818 (16 %) var afrofobiska (Klingspor & Frenzel 2011:24). De afrofobiska hatbrotten ökade i jämförelse med året innan med 5 % (38 anmälningsfall), och proportionellt i relation till både det totala antalet hatbrott och hatbrotten med främlingsfientliga/rasistiska motiv. Olaga hot/ofredande stod för 33 % av de afrofobiska hatbrotten följt av våldsbrott med 25 % och ärekränkning med 22 %. BRÅ konstaterade i sin rapport att andelen hatbrott som rubricerades som olaga hot/ofredande samt skadegörelse och klotter hade minskat något jämfört med föregående år, medan andelen fall av ärekränkning och hets mot folkgrupp med afrofobiska motiv hade ökat (Klingspor & Frenzel 2011:37–39).

Återigen var det vanligaste scenariot att gärningspersonen befann sig i den utsattes omedelbara närhet. Detta år dominerade ”allmän plats” med 19 %, hem med 16 % och ”övriga platser” med 15 %. Vid knappt hälften av alla afrofobiska hatbrott under året var gärningspersonen obekant för den utsatte, och i denna

grupp ingick kunder/klienter och personal i myndighetsställning eller i serviceyrken. Liksom tidigare var andelen anmälningar där gärningspersonen var kunder/klienter till den utsatte eller servicepersonal (10 % vardera) högre för afrofobiska hatbrott än för andra grupper med undantag för antiromska hatbrott. I rapporten för år 2010 lyfte BRÅ slutligen fram ytterligare ett antal specifika karaktärsdrag vad gäller afrosvenska hatbrott: i 10 % av fallen var gärningspersonen en granne till den utsatta, och 12 % av de afrofobiska hatbrotten uppklarades medan motsvarande andel för de andra främlingsfientliga/rasistiska hatbrotten låg på 8 %. Ett exempel på ett afrofobiskt hatbrott under året är följande:

> Utpekad person har kallat målsägaren för ”jävla neger” och ”köttbulle”. Utpekad person har även sagt till målsägaren att hon ska åka hem till sitt hemland, att hon luktar illa och att han hatar svartingar. (Klingspor & Frenzel 2011:38)

Under 2011 registrerades totalt 5 493 hatbrott varav 803, eller 15 %, var afrofobiska (Aspling & Djärv 2012:25). Ett fall under detta år kunde se ut på följande vis:

> Målsägande och hans familj har bott i huset i snart ett år. Ganska snart efter att de flyttade in började utpekad bland annat kalla målsägande för ”jävla neger, vi vill inte ha er här”. Målsägande uppger även att utpekad har betett sig aggressivt och kastat saker efter familjen när de har mötts i trapphuset. (Aspling & Djärv 2012:39)

Liksom tidigare år var det vanligast att gärningspersonen begick brottet i den utsattes omedelbara närhet. För första gången uppmärksammade BRÅ att afrofobiska hatbrott rymmer mer våld än hatbrott riktade mot andra grupper. I 27 % av de afrofobiska hatbrottsfallen anmäldes fysisk kontakt mellan gärningspersonen och den utsatta, en proportion som också gällde för de homo-, bi- och heterofobiska hatbrottsanmälningarna. ”Allmän plats” (22 %), arbetsplats (15 %) och ”övriga platser” (12 %) dominerade detta år som brottsplatser, och afrofobiska hatbrott uppvisade under året den lägsta andelen ouppklarade anmälningar (27 %) i jämförelse med andra främlingsfientliga/rasistiska hatbrott.

Under 2012 identifierades 5 518 fall av hatbrott bland årets polisanmälningar (Aspling & Djärv 2013:29). Av dessa var 940 (17 %) afrofobiska. Det stora flertalet gärningspersoner tillhörde den vita majoritetsbefolkningen (BRÅ 2013). Siffrorna indikerar

att de afrofobiska hatbrotten ökat markant både proportionellt och i absoluta tal jämfört med föregående år och hela 24 % jämfört med 2008 då hatbrottsstatistiken med avseende på afrofobi infördes. Afrosvenskar är därmed en mycket utsatt grupp i relation till gruppens storlek – eftersom de uppskattningsvis utgör 7,1 % av den svenska utländsk bakgrund-befolkningen är gruppen hela 3,4 gånger eller 240 % överrepresenterad som utsatt för hatbrott.

Även i denna rapport noterade BRÅ att ”kunskapen om afrosvenskars utsatthet för hatbrott och diskriminering är relativt begränsad” (Aspling & Djärv 2013:41). Olaga hot/ofredande var som tidigare den vanligaste brottstypen med 33 % följt av våldsbrott med 22 % och ärekränkning med 19 %, och BRÅ konstaterade åter att andelen våldsbrott var särskilt hög vid afrofobiska hatbrott liksom vid homo-, bi- och heterofobiska hatbrott. Totalt inbegrep 25 % av de afrofobiska hatbrotten fysiskt våld, och dessa våldsbrott ägde oftast rum på allmän plats, på den utsattas arbetsplats eller i kollektivtrafiken, och involverade ofta entrévärdar, väktare eller taxi- och busschaufförer:

> Målsägande jobbar som busschaufför och sa till misstänkt person att han måste ha en giltig biljett för att få åka med. Misstänkt ska då ha sagt att ”ingen neger ska ta betalt av mig” och att han var en ”jävla negerapa”. I samband med detta mottog målsägande ett knytnävsslag i huvudet. Andra passagerare gick emellan och lyckades få misstänkt person ur bussen. Därefter försvann gärningspersonen iväg från platsen. (Aspling & Djärv 2013:43)

Den vanligaste brottsplatsen var ”allmän plats” med 22 %, arbetsplats med 14 % och hem med 13 %. I 56 % av fallen var gärningspersonen obekant för den utsatte, och i denna kategori ingick kunder eller klienter samt personal i myndighetsställning eller i serviceyrken (9 % vardera).

Vid en jämförelse visade det sig åter att andelen ouppklarade anmälningar var lägre vid både afrofobiska och antiromska motiv (29 respektive 23 %) och högre vid antisemitiska motiv (58 %) (Aspling & Djärv 2013:33). BRÅ spekulerade i att den relativt höga andelen uppklarade hatbrott med afrofobiska motiv kan förklaras med den höga andelen våldsbrott på offentlig plats, vilket gör att det ofta finns en misstänkt person. Slutligen var andelen anmälningar kopplade till högerextremism och nationalsocialism mycket låg för afrofobiska hatbrott, ej mer än 5 % (Aspling & Djärv 2013:77).

Sammanfattningsvis framgår det av BRÅ:s hatbrottsstatistik för åren 2008–2012 att afrofobiska hatbrott är kraftigt överrepresenterade i relation till både samtliga hatbrott och till de främlingsfientliga/rasistiska hatbrotten, samt att de afrofobiska hatbrotten tenderar att utföras av gärningspersoner som är obekanta för den utsatta, att de ofta äger rum på allmän plats och att de förutom olaga hot/ofredande ofta involverar fysiskt våld. Det går inte att utläsa i årsredovisningarna om män eller kvinnor är mer drabbade, vilka åldersgrupper som är mest utsatta, eller hur ofta gärningspersoner som tillhör en annan minoritetsgrupp förekommer. År 2012 var andelen hatbrott med afrofobiska motiv som högst i Dalarna med 19 anmälningar per 100 000 invånare, följt av Stockholms och Södermanlands län på delad andraplats med 17 anmälningar per 100 000 invånare (BRÅ 2013).

Att afrosvenskar tillhör en av de mest utsatta grupperna vad gäller att falla offer för våld och hot är något som har konstaterats ända sedan 1990-talet, det vill säga innan BRÅ började föra statistik över hatbrott. I undersökningarna av levnadsförhållanden som genomfördes mellan 1993–2000 framgick exempelvis att invånare från den afrikanska kontinenten var den grupp som utsatts för mest våld och hot av alla – 14 % av männen och 10 % av kvinnorna uppgav att de fallit offer för våld och hot att jämföra med kring 6 % bland inrikes födda (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:1:128). Särskilt gällde detta åldersgruppen 20–34 år, där 24 % av dem födda i Afrika hade utsatts för våld och hot jämfört med 11 % bland inrikes födda. Bland dem med eftergymnasial utbildning var siffran 16 % jämfört med 7 % bland inrikes födda. I gruppen ensamstående födda i Afrika hade 23 % utsatts för våld och hot jämfört med 9 % bland inrikes födda. Även i intervjustudier och i självbiografiska texter framkommer det att afrosvenskar ofta är utsatt för hatbrott och att det fysiska våldet är framträdande (se till exempel Gärding 2009; Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007, 2008).

I andra länder ser mönstret likartat ut. Svarta européer är en av de mest drabbade grupperna i Europa vad gäller hatbrott, och särskilt fysiskt våld, ibland med dödlig utgång, vilket bland annat framgår i ett flertal rapporter från både myndigheter och frivilligorganisationer[•]. Ett exempel på ett sådant fall rörde en afrosvensk kvinnlig student som 2009 på besök i ett shoppingcenter i Bialystok i Polen först blev verbalt antastad med n-ordet och därefter fysiskt hindrad från att gå på toaletten. Ytterligare ett exempel rörde en svart amerikansk operasångerska som under ett besök i Wien 2011 blev utkastad från en taxibil efter att föraren

• European Network against Racism 2012, 2013; European Union Agency for Fundamental Rights 2009; Kawesa 2009; Rights Equality and Diversity European Network 2012.

skrikit att han inte körde svarta (Rights Equality and Diversity European Network 2012).

Diskriminering av afrosvenskar

Till skillnad från hatbrott finns det ingen statistik över diskrimineringsfall som specifikt rör afrosvenskar. Diskrimineringsombudsmannens (DO) årsredovisningar rapporterar antal anmälningar per år som inkommit till DO och till de olika antidiskrimineringsbyråerna, men utan att särskilja afrofobiska fall (se till exempel DO 2011).

Denna brist på differentierad statistik är delvis en följd av att ras togs bort som diskrimineringsgrund 2009, och den har uppmärksammats och kritiserats av Europakommissionen mot rasism och intolerans, ECRI (2012). I stället kategoriseras anmälningarna utifrån diskrimineringsgrund, och de afrofobiska anmälningarna hittas med stor sannolikhet under kategorin ”etnisk tillhörighet”, troligen också under kategorin ”religion eller annan trosuppfattning”. År 2010 inkom 2 892 anmälningar varav 761 kategoriserades som grundade på etnisk tillhörighet, år 2011 2 353 fall varav 694 sorterades under etnisk tillhörighet och år 2012 1 835 anmälningar varav 514 hittades i etnisk tillhörighet-kategorin, och majoriteten av alla fall rörde arbetslivet (DO 2012b:15).

Antalet anmälningar som rör diskriminering i arbetslivet har minskat på senare år liksom antalet anmälda diskrimineringsfall generellt. Undersökningar har dock visat att många av dem som utsätts för diskriminering inte anmäler detta. År 2004 genomförde exempelvis antidiskrimineringsbyråerna i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Umeå en enkätstudie som omfattade 2 202 utrikes födda individer som bott i Sverige under minst 5 års tid (Amin 2004; Anti-diskrimineringsbyråerna i Sverige 2004). Av dessa rapporterade 37 % att de utsatts för diskriminering, inte bara i arbetslivet utan också på bostadsmarknaden, i utelivet, inom vårdsektorn, i skolmiljö och i relation till socialtjänsten och rättsväsendet. Högst förekomst återfanns bland personer födda i Afrika, samtidigt som endast 6 % svarade att de anmält det de utsatts för. Att anmäla eller inte anmäla handlar också om självskattade känslor av egenmakt och kontroll över sitt eget liv. Bland invånare födda i Afrika svarade 61 % av männen och 47 % av kvinnorna i de undersökningar av levnadsförhållanden som genomfördes mellan 1993–2000 att de själva kan överklaga myndighetsbeslut, att jämföra med 77 % bland inrikes födda män

och 71 % bland inrikes födda kvinnor (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:127).

Även om det inte är möjligt att idag erhålla en statistisk överblick över den andel diskrimineringsfall som berör afrosvenskar är det tydligt att afrosvenskar ofta förekommer som anmälare och som utsatta i diskrimineringsärenden som DO:s årsredovisningar refererar till, i uppmärksammade diskrimineringsfall som media rapporterar om, liksom i exempelfall som tas upp i årsrapporter från exempelvis Centrum mot rasism och European Network Against Racism (se till exempel Centrum mot rasism 2008 och Kawesa 2012). Ett sådant exempel är följande fall:

> En afrosvensk man fick under en anställningsintervju upprepade frågor om han hade aids. DO väckte talan mot arbetsgivaren. I samband med den muntliga förberedelsen i AD nåddes en förlikning som innebar att arbetsgivaren betalade 35 000 kronor till mannen. (Ombudsmannen mot etnisk diskriminering 2009:14)

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering påpekade även i sin årsredovisning för 2009 att afrosvenskar är en särskilt utsatt grupp för diskriminering samtidigt som kunskapen om afrosvenskars situation generellt är låg, samt att diskrimineringen mot afrosvenskar tar sig olika uttryck och handlar om allt från fysiskt våld till kollektiv marginalisering i samhället i stort. Myndigheten rapporterade i samma årsredovisning även om en pågående satsning som involverade gruppen:

> Den fleråriga samverkan som DO har med gruppen utgår från strategin ömsesidig kunskapsutveckling där grundtanken är att gruppen själv är nyckeln till positiva förändringsprocesser. Arbetet syftar till att på sikt utveckla en egen kapacitet i gruppen för rådgivning och ett aktivt antidiskrimineringsarbete. Målsättningen är att bidra till att öka förutsättningarna för gruppernas egenmakt och inflytande över de egna livsvillkoren. Under året har det systematiska arbete som myndigheten bedriver tillsammans med gruppen rymt bland annat följande aktiviteter. Regionala utbildningar av rådgivare/aktivister där deltagarna tagit fram egna handlingsplaner för ett lokalt egenarbete på olika platser i landet. Ett särskilt samverkansprojekt kring kapacitetsbyggande i gruppen för juridisk rådgivning, i syfte att på lång sikt utveckla möjligheten för gruppen att självstän-

> digt driva strategiskt viktiga diskrimineringsfall i domstol. Ytterligare kunskap om gruppens upplevelse av rasism och diskriminering har tillförts myndigheten genom att två externt producerade studier har färdigställts, en om diskriminering av afrosvenskar på arbetsmarknaden och en om diskriminering av vuxna afrosvenskar. (Ombudsmannen mot etnisk diskriminering 2009:41–42)

Det arbete mot afrofobi som Ombudsmannen mot etnisk diskriminering gjorde tillsammans med afrosvenskar resulterade i en rapport om diskriminering av ungdomar med afrikansk bakgrund och en studie om diskriminering av vuxna afrosvenskar med särskild tonvikt på arbetsmarknaden, som publicerades i artikelform (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007, 2008). Men därefter avbröts satsningen i samband med att nuvarande DO skapades 2009 och Ombudsmannen mot etnisk diskriminering försvann som en egen entitet.

Även media rapporterar regelbundet om diskrimineringsfall och andra rättsfall som involverar afrosvenskar. År 2009 friade Arbetsdomstolen Härryda kommun från åtal om diskriminering i ett fall som Ombudsmannen mot etnisk diskriminering hade drivit. Det rörde en man från Gambia som blivit omplacerad på en arbetsplats på grund av att han sades ha orsakat misstämning i personalgruppen då han bland annat hade protesterat mot att kollegor kallade honom starkt nedsättande afrofobiska ord (Björklund 2009; Carlson 2011/12). Domstolen motiverade utslaget med att ”det bör åligga den trakasserade att göra klart för den som trakasserar att beteendet upplevs som kränkande” samt att detta ”måste dessutom stå klart för den person som företar den påstådda trakasserande handlingen”, det vill säga den som uttalar sådana nedsättande ord måste också ha för avsikt att medvetet vilja uttrycka missaktning mot en folkgrupp (Arbetsdomstolen 2009).

Samtidigt finns det också exempel på när afrosvenskar som kallats för nedsättande afrofobiska benämningar har fått rätt i domstol, särskilt när det svenska n-ordet används. Ett sådant fall gällde en afrosvensk manlig fotbollsspelare som under en match i Ragunda 2007 blev kallad rasistiska tillmälen på planen av en annan spelare, vilken senare dömdes att betala skadestånd till den förstnämnde för förolämpning (Hovrätten för Nedre Norrland 2009). Att döma av ett urval av liknande domar med brottsrubriceringen förolämpning är det uppenbart att det ofta förekommer att afrosvenskar tilltalas med och kallas för kränkande tillmälen

såsom n-ordet på offentlig plats i sammanhang där gärningspersonen oftast är okänd för den utsatte ● .

● Nyköpings tingsrätt 2013; Stockholms tingsrätt 2013; Västmanlands tingsrätt 2013.

Ett annat rättsfall som rörde en afrosvensk, och som uppmärksammades i media, var fallet med en svart pojke på en skola i Sundsvall som dömdes till ungdomstjänst för misshandel av en klasskamrat efter att ha uppmanats att spela slav under en lektion som handlade om den transatlantiska slavhandeln (Habel et al. 2011; Sundsvalls tingsrätt 2011):

> Upprinnelsen till hela händelsen var att en skolklass på en Sundsvallsskola skulle studera kring ämnet slavar och slavhandel. Redovisningen skedde i form av ett rollspel. Dagen innan rollspelet skrev några elever ”neger är lika med slav” på den stora dataskärmen i skolsalen – ett budskap som gjorde den afrikanske flyktingen i klassen ledsen och upprörd. Dagen efter var det dags för rollspelet. En av eleverna ansåg då att den afrikanske pojken borde spela slav. – Jag tyckte att en passiv roll passade honom bra eftersom han inte verkade så intresserad av ämnet, har eleven sagt. Sinnet rann över på den afrikanske pojken som kände sig oerhört kränkt – och provocerad. Han slog till eleven som föreslagit honom som slav. Slaget orsakade ingen allvarlig skada, men ledde till visst tumult och högljudd ordväxling i klassrummet. (Åkerlund 2011)

Samma år uppmärksammade media att ett antal studenter vid Lunds universitet hade klätt ut sig till ”afrikaner” i samband med en fest som hade djungeltema och iscensatt en slavauktion i *blackface*-utstyrsel under en tillställning som ägde rum vid Hallands nation (Eriksson Gustaf 2011). Även denna händelse fick ett rättsligt efterspel då en medlem i Afrosvenskarnas riksförbund i Malmö anmälde händelsen för hets mot folkgrupp. I samband med att hans anmälan rapporterades i nyhetsmedierna satte konstnären Dan Park upp ett antal affischer på anmälarens arbetsplats i Malmö med ett manipulerat foto på anmälaren föreställandes en slav i kedjor och försedd med rubriken ”Vår negerslav är bortsprungen”.

Utredningen om slavauktionen lades ned då åklagaren menade att studenterna inte hade haft ett ”aggressivt syfte” och att det inte gick att belägga att de hade haft som syfte att uttrycka missaktning mot en folkgrupp. Dan Park däremot dömdes till dagsböter och skadestånd för förtal och hets mot folkgrupp året därpå ● .

● Hovrätten över Skåne och Blekinge 2012; Samuelsson 2012; Wigerfelt, Wigerfelt & Kiiskinen 2013.

Händelsen föranledde även den svarte amerikanske politikern Jesse Jackson att tillskriva utbildningsminister Jan Björklund med en begäran att svenska skolan vidtar aktiva åtgärder för att undervisa om den transatlantiska slavhandeln och Sveriges aktiva deltagande i denna. Även det paneuropeiska antirasistiska nätverket European Network Against Racism fördömde händelsen skarpt i ett brev till EU-minister Birgitta Ohlsson (Centrum mot rasism 2011).

På senare tid har media vidare uppmärksammat att somalier är särskilt utsatta för både hatbrott och diskriminering i form av exempelvis fysiska påhopp och nedsättande glåpord i det offentliga rummet. Det är tydligt att de är utsatta för både islamofobi och afrofobi.

I flera fall som medierna rapporterat om, som systematiska trakasserier och förföljelser av somaliska flyktingar, till exempel i Tomelilla och i Forserum i Nässjö kommun, har det också framgått att polisen har lagt ned utredningar, alternativt inte upprättat eller följt upp anmälningar trots att gärningspersonerna ibland har varit kända ● .

● Brandel 2012; Nilsson 2012; Orrenius 2011.

I Forserum, där somaliska barn periodvis känt sig så otrygga i skolan att de stannat hemma, och där flera somaliska barnfamiljer känt sig tvingade att flytta till annan ort på grund av den hotfulla situationen, hänvisade polisen till att den somaliska gruppen inte förstår hur det svenska rättsväsendet fungerar och att språkförbistring är orsaken till att polisanmälningar inte alltid upprättats. Polisen hävdade vidare att dåden inte kunde betecknas som hatbrott utan var ”uttryck för frustration och social utsatthet” från förövarnas sida samt att inga misstänkta fanns bakom de anmälda brotten trots att kommunens socialtjänst kände till vilka gärningspersonerna var (Norman 2012; Swedish Muslims in Cooperation Network 2013:25). Enligt polis- och åklagarmyndigheten i Jönköpings län finns åtminstone tolv anmälningar, ett åtal har väckts och en fällande dom har hittills kommit, och det verkar också som att de anmälningar som mottagits nationellt eller på länsnivå inte alltid har nått närpolisen i Nässjö kommun (Eksjö tingsrätt 2013).

Att polisen särbehandlar afrosvenskar negativt och att polisen regelbundet brukar nedsättande beteckningar på afrosvenskar är välkänt. Polisen har genom åren exempelvis kritiserats för att rutinmässigt använda grovt rasistiska och afrofobiska tillmälen i utbildningsmaterial och kurslitteratur samt i efterlysningar, anmälningar och utredningar som exempelvis i förundersökningen gällande mordet på en man från Elfenbenskusten i

Klippan 1995: ”Aktuell neger kom gående på Torggatans vänstra sida.” [1]. Invånare födda i subsahariska Afrika är vidare överrepresenterade som skäligen misstänkta i brottsutredningar som senare läggs ned, vilket indikerar att det krävs en lägre grad av misstanke för att polisen ska registrera en afrosvensk som misstänkt för ett brott, alternativt att misstag oftare görs vad gäller att identifiera gärningspersonen när det gäller afrosvenskar eller att afrosvenskar generellt övervakas mer av polisen än andra grupper [2]. Även BRÅ har konstaterat att representanter från vissa minoriteter överlag missgynnas inom rättsväsendet i en studie baserad på enkäter bland och intervjuer med aktörer från rättsväsendet: ”Romer, östeuropéer och muslimska respektive svarta män är grupper som rättsliga aktörer uppfattar som särskilt utsatta för stereotypa föreställningar inom rättsväsendet” (Martens, Shannon & Törnqvist 2008:9).

[1] Granér 2004; Henricson 2009; Jonsson 2009; Kawesa 2010:1:16; Lappalainen 2005; Mikkelsen 2009; Tamas 1998.

[2] Kamali 2006; Kardell 2011; Sarnecki 2006.

Det handlar både om att representanter från vissa minoriteter väljer att inte anmäla när de utsätts för diskriminering då de helt enkelt saknar förtroende för polisen och rättsväsendet, samt att de inte ses som trovärdiga vid förhandlingar i domstol, vilket naturligtvis riskerar att leda till domslut som är negativa för deras del.

I maj 2013 rapporterade media om ännu ett fall som rörde misstänkt afrofobi inom polisen. En afrosvensk man blev nekad inträde på en krog i Malmö på grund av att han bar en ”afrikansk skjorta”. Då han vägrade lämna platsen tillkallades polis som tog med sig mannen till arresten och behandlade honom så hårdhänt i polisbilen att hans ena handled bröts och blodvite uppstod (Herkel 2013). Mannen fick tillbringa natten i en cell men trots att han uttryckte stark smärta nekades han vård. Han anmälde händelsen, men fick två veckor senare beskedet att utredningen lagts ned i brist på bevis. Efter påtryckningar från Afrosvenskarnas forum för rättvisa har förundersökningen återupptagits men ärendet försvåras av ett märkligt läkarutlåtande och en slarvig handläggning av en advokat. Fallet har ännu ej avgjorts.

Ännu ett misshandelsfall i Malmö som erhöll uppmärksamhet i media var det brutala överfallet på en afrosvensk man och hans knappt 2-årige son på en gångbro i stadsdelen Kroksbäck i september 2013 (Runol 2013). En man och tre kvinnor slog omkull sonen och använde nedsättande afrofobiska tillmälen. När fadern protesterade attackerade de honom fysiskt varpå flera andra män anslöt och puttade honom över räcket och försökte knuffa ned honom på vägen nedanför bron. Tilltaget stoppades i sista stund när polis anlände till platsen. Händelsen ledde till demonstratio-

ner mot afrofobi i Malmö, Göteborg och Stockholm under parollen ”Stoppa afrofobin!” och med krav på att regeringen skulle tillsätta en utredning om afrofobi (Pedersen 2013). Samma krav framfördes även efter slavauktionen i Lund 2011, efter händelserna i Forserum 2012 och efter krogincidenten i maj 2013.

Förutom liknande fall av fysiskt våld, ofta av det grövre slaget, verkar det framför allt handla om diskriminering inom arbetslivet när afrosvenskar figurerar som utsatta i media. Samtidigt har endast två fall av etnisk diskriminering av en anställd lett till fällande dom i Arbetsdomstolen de senaste 15 åren, trots att etnisk diskriminering är den mest anmälda diskrimineringsgrunden inom arbetslivet.

Ett fall rör en man från Nigeria som arbetade som svetsare på en arbetsplats i Varberg, och som kallades för nedsättande benämningar och utsattes för trakasserier. Hans matlåda slängdes till exempel i soporna vid flera tillfällen och han fick bara gå på toaletten när det var rast. Han sattes även att utföra okvalificerade arbetsuppgifter med hänvisning till hans ”kultur” ● . Den diskriminerande behandlingen resulterade till slut i att han sjukskrev sig på grund av depression. Via sin fackförening anmälde han sin arbetsgivare som dock frikändes i Arbetsdomstolen i oktober 2013 då det inte gick att bevisa att han systematiskt behandlats illa. Rätten menade vidare att de kränkande tillmälena inte hade med hans hudfärg att göra då öknamn är en del av det sociala livet i Sverige samt att kultur inte är en diskrimineringsgrund i lagen.

● Arbetsdomstolen 2012; Kåks Röshammar 2013; Lund 2010.

Trots att det inte finns någon statistik över antalet eller andelen diskrimineringsfall per år med afrosvenskar som anmälare och utsatta, så finns det ett antal studier baserade på enkäter och intervjuer med omkring 400 respondenter från ett flertal olika subsahariska afrikanska länder, varav två tredjedelar med bakgrund i länderna vid Afrikas horn. Enkäterna gällde deras erfarenheter av diskriminering i arbetslivet, i det offentliga rummet och i samhället i stort, liksom deras grad av förtroende för olika myndigheter (Lange 1995, 1996, 1997, 1999). I de totalt fyra olika studier som genomfördes åren 1994–1998 framstod den afrikanska gruppen som den som rapporterade de högsta förekomsterna av diskriminering i olika sammanhang, särskilt vad gäller att ej ha fått arbete eller att ha blivit trakasserad på arbetsplatsen: Afrikanska män framstod som den mest drabbade gruppen av alla – hela två tredjedelar av denna grupp svarade exempelvis att de någon gång nekats inträde till restauranger eller pubar.

Förutom det högsta medelvärdet för upplevd diskriminering inom arbetslivet i alla de fyra studierna sammantaget, rappor-

terade också gruppen övriga afrikaner den högsta förekomsten av diskriminering i kontakt med myndigheter, särskilt vad gäller polisen (25 %) och socialtjänsten (34 %), och på publika arenor såsom att bli illa behandlad i affärer (27 %) och att utsättas för hot på gatan (54 %) samt för våld/brott (13 %) (Lange 2000:90–121). Dessutom svarade 26 % av den afrikanska gruppen att de hade blivit illa behandlade i skolan och 24 % att de blivit illa behandlade i kontakt med Arbetsförmedlingen, medan 23 % rapporterade att de inte fått lån/kredit på banken och 24 % att de blivit förbigångna på en arbetsplats. Vidare svarade 18 % att de blivit nekade lägenhet och 23 % att de blivit trakasserade av grannar, även om andra grupper som deltog i studierna rapporterade högre förekomster i just dessa sammanhang. När alla dessa diskrimineringsaspekter vägs samman i de fyra studierna framstår gruppen övriga afrikaner som den mest utsatta gruppen av alla, följda av dem som är födda i Iran, Etiopien och Turkiet och gruppen övriga latinamerikaner.

Även i de fyra antidiskrimineringsbyråernas enkätstudie från 2004 som omfattade 416 respondenter födda i Afrika framgick det att denna grupp uppvisade den högsta förekomsten av upplevd diskriminering: 54 % svarade att de utsatts för diskriminering minst en gång under de senaste tre åren (Anti-diskrimineringsbyråerna i Sverige 2004). På frågan om diskrimineringsgrund svarade 89 % att diskrimineringen berodde på etnicitet (kategorin ras fanns ej med som svarsalternativ), 29 % religion, 22 % kön och 7 % funktionshinder, det vill säga flera respondenter kryssade i flera kategorier samtidigt. I en enkät- och intervjustudie som genomfördes 2006 av Integrationsverket och som rörde upplevelser av diskriminering inom arbetslivet bland olika grupper i åldrarna 16–68 år var respondenter födda i subsahariska Afrika återigen den grupp som rapporterade den högsta andelen som erfarit diskriminering, totalt 29 %, och gruppen rapporterade också den högsta andelen upprepade fall av diskriminering (Alberto Díaz 2006). Invånare födda i subsahariska Afrika rapporterade vidare den högsta förekomsten av upplevelser av diskriminering i utelivet (20 %) liksom inom kollektivtrafiken (17 %), i kontakt med polisen (22 %), i kontakt med bostadsföretag och mäklare (22 %) och även i kontakt med Arbetsförmedlingen och i affärer.

Ytterligare en studie som tydligt indikerar att afrosvenskar är en särskilt utsatt grupp för diskriminering i Sverige är den unika och mycket omfattande enkät- och intervjustudie om upplevelser av diskriminering som EU-myndigheten FRA, European Union Agency for Fundamental Rights, genomförde 2008 bland 23 500

minoritetseuropéer i 27 EU-länder, och där 506 somalier i Sverige ingick liksom subsahariska afrikaner i Frankrike, Irland, Malta och Portugal, somalier i Finland och Danmark och surinameser i Nederländerna förutom ett flertal andra minoritetsgrupper i andra länder (European Union Agency for Fundamental Rights 2009). I FRA-studien framgick det bland annat att 52 % av de svenska somalierna svarade att de upplevt diskriminering under de senaste 5 åren, och de domäner som dessa identifierade som särskilt diskriminerande var caféer, restauranger, barer och nattklubbar (26 %) liksom arbetslivet: 41 % hade blivit diskriminerade när de sökt jobb och 32 % hade blivit utsatta för diskriminering på en arbetsplats. Vidare hade 16 % blivit diskriminerade inom bostadssektorn och samma procentsiffra gällde även i kontakt med socialtjänsten.

Av respondenterna hade 26 % valt att anmäla när de utsatts för diskriminering medan 68 % svarade att det inte är någon idé att anmäla då det inte leder till något. 31 % rapporterade att de inte hade något förtroende för polisen medan 23 % svarade att de var rädda att anmäla på grund av oro för eventuella negativa konsekvenser. Det framgick även att 28 % av de svenska somalierna hade utsatts för brott och en majoritet av dem ansåg att brottet berodde på deras etnicitet samt att 19 % hade blivit stoppade av polisen under det senaste året, och 28 % av dem svarade att de upplevde att de blivit stoppade på grund av sin etnicitet. I ett jämförande perspektiv framstod de svenska somalierna som en av de mest utsatta minoritetsgrupperna i något EU-land i relation till framför allt arbetslivet och bostadssektorn: 72 % svarade att även med likvärdiga kvalifikationer så har en person med en annan etnisk bakgrund sämre chanser att få ett jobb eller att avancera på en arbetsplats i Sverige, och 63 % svarade detsamma i relation till religion medan hela 72 % av respondenterna bodde i fattiga områden som dominerades av invandrare. Sammantaget rapporterade 75 % att diskriminering på grund av etnicitet/invandrarskap är utbredd i Sverige och 69 % svarade att diskriminering på grund av religion är det.

I en studie som bygger på intervjuer med forskare i Moçambique som genomgått sin forskarutbildning i Sverige inom ramen för SIDA:s program framgår det att 20 % upplevde att de diskriminerats inom den svenska högskolevärlden på grund av hudfärg (Fellesson & Mählck 2014). Avslutningsvis finns det med andra ord mycket som tyder på att afrosvenskar är särskilt utsatta för diskriminering trots avsaknaden av officiell statistik. Afrosvenska män är mer drabbade än kvinnor vad gäller hot om

våld och utsatthet för våld, inte minst i interaktioner med polisen, medan muslimska afrikaner är en särskilt utsatt grupp, och det går att anta att kvinnor som bär slöja är mer utsatta för diskriminering än andra mot bakgrund av att islamofobiska hatbrott oftare drabbar muslimska kvinnor [1]. Hela gruppen afrosvenskar riskerar dock generellt att utsättas för diskriminering framför allt inom arbetslivet och i det offentliga rummet, inklusive i uteliv-et och i kontakt med myndigheter, vilket är något som både de diskrimineringsfall som media rapporterar om liksom de studier som finns rörande erfarenheter av diskriminering inom gruppen tydligt indikerar.

[1] Carlson, Magnusson & Rönnqvist 2012; Duh 2014; Englund 2006; Mahdi 2010; Sixtensson 2009.

Kvantitativ forskning om afrosvenskar

5

Den kvantitativa forskningen om afrosvenskars situation i Sverige bygger på officiell statistik i form av register- och populationsstudier om invånare i Sverige födda i Afrika. Ibland görs en differentiering mellan dem som är födda i Nordafrika och i subsahariska Afrika. I vissa fall finns också statistik om invånare födda i Sverige med två föräldrar födda i något land i Afrika. Statistik om dem som har en infödd förälder och en förälder som är född i något land i Afrika existerar i undantagsfall, medan statistik om de afrosvenskar som har sin bakgrund i Nord- eller Sydamerika eller i Europa i praktiken saknas. Trots problemet med att merparten av statistiken enbart rör dem som är födda i Afrika och trots avsaknaden av statistik om gruppen afrosvenskar som helhet, så är det ändå tydligt att gruppen födda i Afrika är en av de mest utsatta på den svenska arbetsmarknaden liksom inom bostadssektorn och i relation till andra sfärer i samhället i stort.

Bostadssektorn och utbildningsväsendet

Afrosvenskar är starkt koncentrerade till Storstockholm och andra större städer. Hela 46 % av gruppen födda i Afrika var 2006 bosatt i Stockholms län att jämföra med 20 % av den inrikes födda befolkningen (SCB 2008:26–27). År 2007 utgjorde invånare födda i subsahariska Afrika så mycket som 7 % av Storstockholms befolkning, 6 % av Storgöteborgs och 3 % av Stormalmös samt 5 % av befolkningen i övriga större städer, vilket i samtliga fall är en överrepresentation utifrån en uppskattad andel på 1,9 % av totalbefolkningen (Socialstyrelsen 2010:182). Bland kommuner med en hög procentandel invånare födda i Afrika märktes år 2006 Botkyrka, Sundbyberg, Stockholm, Huddinge, Sigtuna, Järfälla och Solna (SCB 2008:55).

Mellan 1997–2006 minskade andelen som bor i hyresrätt inom alla grupper i landet utom bland invånare födda i Afrika, där förändringen var mindre än en procentenhet: År 2006 bodde 80 % av gruppen i hyresrätt, 10 % i småhus och 10 % i bostadsrätt (SCB 2008:50–51). Samma år var motsvarande siffror för den inrikes födda befolkningen 23 % för hyresrätt, 61 % för småhus och kring 15 % för bostadsrätt. Vad gäller enbart invånare födda i subsahariska Afrika och folkbokförda i Stockholms stad så bodde år 2002 omkring 85 % i hyresrätt, färre än 5 % i egnahem och färre än 8 % i bostadsrätt. I Göteborgs stad såg fördelningen likartad ut: 86 % i hyresrätt, 4,9 % i äganderätter samt 6,6 % i bostadsrätter (siffrorna från 2001). I Malmö stad slutligen bodde 2004 cirka 81 % av alla invånare födda i subsahariska Afrika i hyresrätt, 3 % i egnahem och 9 % i bostadsrätt ● .

● Bråmå, Andersson & Solid 2006:13; Molina 2006:11–12; Ombudsmannen mot etnisk diskriminering 2008:2:28.

Personer födda i Afrika är vidare koncentrerade till stadsdelar med en hög andel utrikes födda, och särskilt till områden där invånare födda i Afrika, Asien och Sydamerika dominerar. Omvänt är gruppen kraftigt underrepresenterad i områden där en majoritet av invånarna är inrikes födda eller födda i Norden och i EU-länder (Hübinette 2009; SCB 2008:57).

Inom utbildningsväsendet är elever födda i Afrika den mest utsatta gruppen. Mellan 1998–2011 var det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 som allra lägst för både flickor och pojkar födda i Afrika jämfört med andra grupper, och även om skillnaden minskar när hänsyn tas till vistelsetiden i Sverige så kvarstår skillnaden gentemot andra grupper även för dem som har bott mer än 10 år i landet (SCB 2013:31–38). Elever födda i Afrika var även den grupp med lägst andel behöriga till gymnasieskolan. Under perioden 1998–2011 var bara 41 % av gruppen behöriga att påbörja gymnasiestudier jämfört med 91 % bland inrikes födda.

I detta sammanhang är vistelsetiden i Sverige en viktig faktor. För elever födda i Afrika som varit bosatta i Sverige i mer än 10 år uppnådde 74 % av pojkarna och 82 % av flickorna gymnasiekompetens. Vad gäller inrikes födda elever med två föräldrar födda i något afrikanskt land söder om Sahara, i första hand Afrikas horn, hade dessa ett högre genomsnittligt meritvärde under perioden 2004–2008 än exempelvis inrikes födda elever med två föräldrar födda i något nordiskt land (SCB 2008:35).

Även på gymnasienivå hade elever födda i Afrika de lägsta genomsnittliga betygen under perioden 2000–2011: 32 % av pojkarna och 22 % av flickorna uppnådde ej högskolebehörighet, att jämföra med 14 % av de inrikes födda pojkarna och 8 % av de inri-

kes födda flickorna under perioden 2007–2011 (SCB 2013:41–43). En lägre andel elever födda i Afrika gick även i fristående grund- och gymnasieskolor jämfört med inrikes födda under samma tidsperiod. Samtidigt uppnådde kring 85 % av de inrikes födda eleverna med två föräldrar födda i något afrikanskt land söder om Sahara, i huvudsak Afrikas horn, behörighet till gymnasiet under perioden 2004–2008 (SCB 2008:35). Detta är en högre andel än exempelvis inrikes födda elever med två föräldrar födda i något nordiskt land.

Arbetsmarknaden

Av en rapport från Långtidsutredningen framgår att 24,7 % av invånarna födda i Afrika år 2009 var arbetslösa (Eriksson Stefan 2011:261). Samma år låg sysselsättningsgraden på 54,2 %, och rapporten konstaterade också att 28 % av gruppen stod helt utanför arbetskraften genom att de varken var i arbete, praktik eller studier – liknande siffror gällde för invånare födda i Asien. År 2011 förvärvsarbetade 48 % av alla män födda i Afrika i åldrarna 20–64 år och 39 % av alla kvinnor födda i Afrika i samma åldrskategori. Detta visar på en minskning jämfört med 2009. Dessa siffror kan jämföras med en förvärvsfrekvens på 85–92 % och en arbetslöshet på 3,5–4 % bland inrikes födda (SCB 2013:51–53). Förvärvsfrekvensen bland invånare födda i Afrika skiljer sig också åt kraftigt beroende på ålder men överstiger aldrig 60 %. Det är den siffra som gäller för kvinnor vid cirka 52 års ålder och för män vid cirka 44 års ålder.

Beträffande förvärvsfrekvens bland afrosvenskar födda och uppvuxna i Sverige så går det att utläsa statistik för dem vars båda föräldrar är födda i något av de länder vilka tillsammans tillhör kategorin länder utanför Europa med lågt HDI (*human development index*) enligt SCB:s klassificering: Burkina Faso, Burundi, Centralafrikanska Republiken, Elfenbenskusten, Eritrea, Etiopien, Guinea, Guinea-Bissau, Malawi, Mali, Moçambique, Niger, Nigeria, Rwanda, Senegal, Sierra Leone, Somalia, Tanzania, Tchad och Zambia (SCB 2010:201). År 2008 låg förvärvsfrekvensen i ålderskategorin 20–64 år inom denna grupp på 53 % för båda könen, och även bland gruppen adopterade från Afrika liksom inom gruppen blandade med en inrikes förälder och en förälder född i något afrikanskt land, är förvärvsfrekvensen lägre och arbetslösheten betydligt högre

än bland inrikes födda med två inrikes födda föräldrar (Rooth 2001; SCB 2010:61–64).

Andelen egenföretagare bland förvärvsarbetande födda i Afrika är liten: 5 % av männen och 2 % av kvinnorna var egenföretagare 2011 att jämföra med 6 % bland inrikes födda män och 4 % bland inrikes födda kvinnor. Av dessa återfanns 93 % av männen och 76 % av kvinnorna inom branschen privata tjänster där kultursektorn ingår, och 2 % av männen och 8 % av kvinnorna inom branschen offentliga tjänster där vård- och omsorgssektorn ingår (SCB 2008:87, SCB 2013:61).

Det generella när det gäller relationen mellan utbildningsnivå och sysselsättningsnivå är att ju högre utbildning, desto högre förvärvsfrekvens. Bland inrikes födda med två inrikes födda föräldrar som har eftergymnasial utbildning förvärvsarbetar exempelvis över 90 % i åldersgruppen 30–50 år (SCB 2013). Detta gäller dock inte invånare födda i Afrika: förvärvsfrekvensen bland eftergymnasialt utbildade är nämligen 4–5 % lägre för kvinnor födda i Afrika än för motsvarande grupp som endast har gymnasieutbildning. För männen är förvärvsfrekvensen lika låg för båda grupperna. Bland eftergymnasialt utbildade kvinnor födda i Afrika förvärvsarbetade 2011 58 % och bland motsvarande grupp män 60 %.

Totalt hade 2009 17 % inom gruppen en eftergymnasial utbildning som var kortare än 3 år och 18 % en eftergymnasial utbildning som var längre än 3 år (Eriksson Stefan 2011:279). Att andelen födda i Afrika med högskoleutbildning generellt sett är lägre än bland inrikes födda och att 44 % av gruppen har bott i Sverige i mindre än 5 år förklarar till viss del denna statistik. Samtidigt var invånare födda i Afrika som var 30 år gamla mellan 2002–2006 och som bott i Sverige 20 år eller mer lika högutbildade som exempelvis gruppen födda i EU-länder – 45 % av männen och 38 % av kvinnorna hade en eftergymnasial utbildning i denna grupp (SCB 2008:48). Trots detta är sannolikheten att vara sysselsatt för högskoleutbildade födda i Afrika som levt i Sverige i 11 år eller längre ändå hela 9,4 % (männen) respektive 16,7 % (kvinnorna) lägre än för dem med eftergymnasial utbildning som är födda i Norden, EU, Nordamerika och Australien (le Grand et al 2013:47–48).

Vad gäller de invånare födda i Afrika i åldersgruppen 16–64 år som förvärvsarbetade 2008 och uppdelat på kön, så innehade ej mer än 1,7 % av männen och 0,8 % av kvinnorna ett ledningsarbete (Eriksson Stefan 2011:283). Detta kan jämföras med 8,4 % respektive 4,1 % bland inrikes födda. Istället återfanns 20,1 % av

männen födda i Afrika och 15,4 % av kvinnorna födda i Afrika inom kategorin arbete utan krav på särskild yrkesutbildning att jämföra med 4,3 % respektive 5,4 % bland inrikes födda män och kvinnor. Sammantaget hade hela 42,4 % av alla inrikes födda män ett kvalificerat arbete, det vill säga antingen ett ledningsarbete, ett arbete som kräver teoretisk specialistkompetens eller ett arbete som kräver kortare högskoleutbildning eller motsvarande kunskaper, medan endast 17,6 % av männen födda i Afrika hade det, och motsvarande siffror för inrikes födda kvinnor och kvinnor födda i Afrika var 44,3 % respektive 14,9 %.

Angående relationen mellan utbildningsnivå och specifika yrkeskategorier bland enbart högskoleutbildade födda i Afrika i åldersgruppen 20-64 år och som förvärvsarbetade 2011, så var en mycket stor andel av dessa överrepresenterade inom yrkeskategorin inga eller små krav på utbildning trots högskoleexamen: 17 % av männen födda i Afrika och 8 % av kvinnorna födda i Afrika hittades inom denna kategori att jämföra med endast 1 % vardera av de inrikes födda männen och kvinnorna (SCB 2013:57–59). Totalt arbetar uppemot 57 % av de högskoleutbildade männen och kvinnorna födda i Afrika inom ett yrke med lägre utbildningskrav och särskilt gäller det männen. Andelen överkvalificerade bland män födda i Afrika är tre gånger högre än bland inrikes födda, där nivån ligger på 17–19 % bland dem med eftergymnasial utbildning (le Grand et al 2013:60). Omvänt arbetar ej mer än 32 % av de högskoleutbildade männen födda i Afrika inom ett yrke som kräver högskoleutbildning och ej mer än 40 % av kvinnorna.

När hänsyn tas till vistelsetid i landet har endast 50 % av alla högskoleutbildade män födda i Afrika och 67 % av alla högskoleutbildade kvinnor födda i Afrika ett kvalificerat arbete efter 16–35 års vistelse i Sverige (Ekberg & Rooth 2004). Även bland dem som invandrat till Sverige före 7 års ålder och som därmed har hela sin utbildning i Sverige och som har en svensk högskoleexamen kvarstår stora skillnader gentemot inrikes födda. År 2006 var 9,1 % av denna grupp född i Afrika arbetslös tre år efter examen, att jämföra med 2,8 % bland inrikes födda (Schröder 2009). Bland dem som hade ett arbete var överrisken stor att ha ett lågt betalt arbete.

Även bland inrikes födda med två föräldrar födda i länder utanför Europa med lågt HDI, det vill säga flera av länderna i subsahariska Afrika, verkar ett liknande mönster existera vad gäller yrkestillhörighet. År 2008 hade endast ett fåtal i denna grupp i åldrarna 20–64 år ett ledningsarbete och endast 10–11 %

var teoretiska specialister, nivåer som kan jämföras med 17–20 % bland inrikes födda med två inrikes födda föräldrar. 34 % av männen och 44 % av kvinnorna återfanns inom service/omsorg/sälj-sektorn och 14 % av männen och 17 % av kvinnorna inom kontor/kundservice-kategorin, att jämföra med 8 % och 30 % respektive 5 % och 15 % bland inrikes födda med två inrikes födda föräldrar (SCB 2010:71).

Det finns även ett antal studier där afrosvenskar finns med, som undersöker diskriminering utifrån olika utfall i arbetslivet. En sådan studie har undersökt betydelsen av att som arbetssökande bära ett afrikanskt klingande namn, och resultatet visade att denna grupp får söka uppemot tre gånger så många jobb för att komma till en anställningsintervju som arbetssökande med majoritetssvenska namn, även med likvärdiga kvalifikationer (Eriksson & Lagerström 2007). Sannolikheten att hitta ett jobb var i denna studie mer än fyra gånger så hög för den sistnämnda gruppen jämfört med den förstnämnda. Invånare födda i Afrika är den grupp som, vid sidan av dem födda i Asien och i slaviska länder, oftast byter namn i Sverige. Efter namnbytet blir också inkomstutvecklingen bättre för namnbytargruppen (Arai et al. 2006).

Ytterligare en studie har undersökt samtliga födda i ett visst land eller i en viss region i åldrarna 25–49 år som invandrat till Sverige före 16 års ålder och som genomgått svensk högskoleutbildning (Katz & Österberg 2013). Här framgår bland annat att trots att män och kvinnor från Afrikas horn hade i stort sett lika många utbildningsår som inrikes födda med högskoleutbildning så var 37 % av männen och 23 % av kvinnorna överkvalificerade för sitt yrke, och år 2005 låg löneskillnaden mellan dem och inrikes födda på 19 % för männen respektive 10 % för kvinnorna. Vad gäller gruppen med bakgrund i övriga subsahariska Afrika var 33 % av männen och 25 % av kvinnorna överutbildade, att jämföra med 26 % respektive 24 % bland inrikes födda, och löneskillnaderna dem emellan låg på 15 % respektive 4 %.

Den totala andelen som tillhörde kärnarbetskraften 2005 bland dem som var födda i något av länderna vid Afrikas horn och i övriga subsahariska Afrika och som hade invandrat till Sverige före 16 års ålder och genomgått svensk högskoleutbildning var generellt låg. För männen från Afrikas horn låg andelen på 45 % och för männen från övriga subsahariska Afrika på 55 %. Motsvarande siffror för kvinnorna låg på 40 % för dem från Afrikas horn och på 46 % för dem från övriga subsahariska Afrika. Studien konstaterade att sammantaget har kvinnor från Afrikas

horn lägst utbildningsavkastning av alla grupper i landet, att grupperna med de lägsta lönerna på arbetsmarknaden generellt har bakgrund i Afrika, Asien och Latinamerika, samt att mer än en fjärdedel av männen från Afrikas horn arbetade inom ett yrke där andelen kvinnor utgör över 75 % av arbetskraften jämfört med 7 % av de inrikes födda männen.

Välfärds- och jämlikhetsstatistiken

Beträffande välfärdsstatistik såsom inkomst- och fattigdomssiffror så är det generella att kvinnor från Afrika liksom från Asien har den lägsta medianinkomsten av alla grupper. Åren 2006–2011 stod medianinkomsten bland invånare födda i Afrika i praktiken still samtidigt som den ökade påtagligt under samma tidsperiod för inrikes födda (SCB 2013:66–68).

Vistelsetiden i Sverige är den faktor som påverkar inkomststatistiken allra mest, men samtidigt hade särskilt utrikes födda män som levt i Sverige i 20 år eller mer fortfarande en lägre inkomst än inrikes födda män. Invånare födda i Afrika var även kraftigt överrepresenterade bland de 10 % som har de allra lägsta inkomsterna – 21 % av alla män födda i Afrika och 23 % av alla kvinnor födda i Afrika tillhörde denna kategori 2011 (SCB 2013:76). Andelen inom gruppen födda i Afrika vars nettoinkomst i hög grad utgjordes av inkomster från de ekonomiska trygghetssystem som riktade sig till arbetslösa, sjuka och dem som inte klarar sin försörjning var också mycket hög – beroende på åldersgrupp låg den 2011 på mellan 25–50 %.

I fattigdomsstatistiken framstår afrosvenskar som en mycket utsatt grupp. År 2007 hade 38,7 % av alla invånare födda i Afrika söder om Sahara en mycket begränsad ekonomi att jämföra med 10,5 % bland inrikes födda (Socialstyrelsen 2010:100). 19,9 % var fattiga att jämföra med 3,7 % bland inrikes födda och 3,4 % var mycket fattiga att jämföra med 1,4 % bland inrikes födda. I de så kallade ULF-undersökningarna som genomfördes 1993–2000 (undersökningar av levnadsförhållanden), framgick det att den ekonomiska utsattheten var 3–4 gånger högre bland invånare födda i Afrika än bland inrikes födda. Hela 86 % av invånarna födda i Afrika som bott i Sverige under mindre än 10 år hade en låg levnadsstandard liksom 62 % av dem som levt i landet i mer än 10 år (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:37). Under samma tidsperiod levde 21 % av männen och 30 % av kvinnorna födda i

Afrika på en disponibel inkomst lägre än socialbidragsnormen. Motsvarande siffror för den inrikes födda befolkningen var 5,6 % respektive 9,4 %. Räknat utifrån vistelsetid så var andelen 35 % för dem som levt i landet mindre än 10 år och 17 % för dem som bott i Sverige mer än 10 år (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:37–38). Omvänt var endast 5 % av invånarna födda i Afrika välbeställda jämfört med 18 % av de inrikes födda (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:44).

Medan 13 % av den inrikes födda befolkningen saknade en kontantmarginal på 13 000 kr rapporterade 69 % av de som var födda i Afrika att de gjorde det mellan 1993–2000, och medan 86 % av de inrikes födda hade tillgång till bil så var motsvarande andel 40 % bland invånare födda i Afrika. Andelen trångbodda var vidare fyra gånger så stor bland invånare födda i Afrika än bland inrikes födda: 31 % av männen och 42 % av kvinnorna levde under denna tidsperiod trångbott jämfört med 11 % bland inrikes födda av båda könen (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:74).

Även när det gäller statistiska uppgifter om hälsotillstånd och levnadsvillkor så är afrosvenskar överrepresenterade på olika sätt. Andelen som behandlats för psykoser är exempelvis mer än dubbelt så stor bland män och kvinnor födda i subsahariska Afrika: det handlar om en överrisk på 170–200 % under perioden 1991–1998, och risken är även högre att vårdas för depression och andra förstämningssyndrom ● . Mellan 1994–1998 var kvinnor födda i subsahariska Afrika den grupp som efter gruppen kvinnor födda i Finland proportionellt vårdades mest på psykiatrisk avdelning, och risken att bli inlagd på psykiatrisk klinik var under samma period mycket hög för arbetslösa av båda könen födda i subsahariska Afrika (Sundquist & Johansson 2002). I ULF-undersökningarna rapporterade 18 % av invånarna födda i Afrika ängslan och oro att jämföra med 3 % av de inrikes födda (Vogel, Hjerm & Johansson 2002:140).

● Lindencrona, Ekblad & Johansson Blight 2005:37–39; Sundquist & Johansson 2002:80–82.

Afrosvenskar är slutligen även en grupp som röstar i mindre utsträckning än andra grupper i landet. I kommunalvalet 2006 röstade exempelvis ej mer än cirka 33–34 % av invånarna som hade medborgarskap i ett afrikanskt land jämfört med över 80 % av de svenska medborgarna, och i riksdagsvalet samma år röstade 60 % av alla röstberättigade invånare födda i Afrika jämfört med 85 % av de inrikes födda (Rodrigo Blomqvist 2005; SCB 2008:79–92). Skillnaden mellan andelen invånare födda i Afrika som var röstberättigade i kommunalvalet 2006 och andelen födda i Afrika bland dem som valdes in i en kommunfullmäktigeförsamling efter valet var också stor: denna väljarkår utgjorde

då 0,7 % av alla röstberättigade i kommunalvalet, men totalt befanns endast 0,2 % av alla kommunfullmäktigeledamöter vara födda i Afrika under mandatperioden 2006–2010.

Kvalitativ forskning om afrosvenskar

6

Den kvalitativa forskningen om afrosvenskars situation i dagens Sverige består bland annat av studier baserade på intervjuer och fokusgruppsamtal med afrosvenska informanter[1]. Dessutom finns även ett antal självbiografiska texter skrivna av afrosvenskar som publicerats i antologiform och i vissa fall som självbiografier eller romaner[2]. Urvalskriteriet för detta kapitel har varit kvalitativa studier som bygger på intervjuer med svarta svenskar och som har direkt fokus på erfarenheter av vardagsrasism och diskriminering. Den kvalitativa forskning av mer teoretisk art, liksom studier inriktade på den afrikanska diasporan, som forskare som Lena Sawyer och Ylva Habel framför allt representerar, har därför här utelämnats.

De afrosvenska informanter och författare som här kommer till tals har i vissa fall varit den enda undersökta och medverkande gruppen i respektive studie eller antologi. I andra fall har de ingått tillsammans med andra med utländsk bakgrund, och fokus har då legat på erfarenheter av vardagsrasism och diskriminering eller på att vara afrosvensk eller icke-vit svensk i dagens Sverige. Den kvalitativa forskningen om afrosvenskar bekräftar bilden ovan av en mycket heterogen grupp, både i fråga om bakgrund och födelseland liksom i fråga om socioekonomisk status och utbildningsnivå samt religiös, nationell och etnisk-kulturell självidentifikation. I studierna och texterna framträder personer med bakgrund i subsahariska Afrika, både de som är födda där och de som är födda i Sverige, liksom de med bakgrund i Nord- och Sydamerika, Europa eller andra länder, och här ingår också såväl adopterade som blandade. Det de har gemensamt är att de utifrån hudfärg och fenotypiska drag identifieras av andra som svarta, och att de utifrån denna rasliga aspekt riskerar att utsättas för afrofobiska hatbrott, vardagsrasism och rasdiskriminering, vilket de olika studierna och självbiografiska texterna också tydligt vittnar om.

[1] Se till exempel Carlson 2014; Carlson & Mohamed 2013; Cederberg 2005; Hübinette & Tigervall 2008; Hällgren 2005; Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007, 2008; Kamali 2005; Kubai 2013; Mattsson & Tesfahuney 2002; Ngeh 2011; de los Reyes 2007; Sabuni 1992; Sabuni et al. 2001; Sawyer 2000, 2002, 2008; Schmauch 2006; Svenberg 2011; Wigerfelt & Wigerfelt 2001; Wigerfelt, Wigerfelt & Kiiskinen 2013;Yngvesson 2010; Åkesson 2007, 2011.

[2] Se till exempel Adeniji 2010, 2014; Alban & Hjelte 1992; Anyuru 2012; Baksi 1996; Daun & Klein 1996; Gärding 2009, 2010; Jacobsson & Bruchfeld 1999; Kawesa et al. 2011; Lindelöws bokförlag 1998; Lutteman 2010; Masui 1998; McEachrane 2014a; von Melen 1998; Pascalidou 2002; Polite 2007; Sabuni 2010; Said 2012, 2013; Samuelsson 2012; Scott & Lundgren 2013; Stephens 2009; Sylvan Henriksson & Gibson 2012.

Intersektionalitet, färgblindhet och exceptionalism

Den kvalitativa forskningen illustrerar särskilt hur föreställningar och stereotyper om Afrika och om svarta människor som går tillbaka till kolonialismen och rastänkandet på olika sätt strukturerar och präglar afrosvenskars vardagsliv ännu i denna dag. För att förstå den kvalitativa forskningen om afrosvenskar är det också viktigt att anlägga ett intersektionellt perspektiv som synliggör hur olika kategorier och differentieringsgrunder såsom etnicitet, religion, sexuell läggning, funktionsnedsättning, klass och kön samverkar i afrosvenskars upplevelser av vardagsrasism och diskriminering.

Lykke 2005; de los Reyes, Molina & Mulinari 2002; de los Reyes & Mulinari 2005.

Befintlig kvalitativ forskning visar också hur exempelvis kön, klass och religion, inte minst islamofobi, påverkar afrosvenskars vardag. Vad gäller ålderskategorin behövs det samtidigt mer forskning om de specifika former av vardagsrasism och diskriminering som riktas mot hela den svarta gruppen, och inte bara mot ungdomar och unga vuxna, vilka är de som oftast förekommer som informanter inom den kvalitativa forskningen.

Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007, 2008; Kawesa et al. 2011.

Den holländska forskaren Philomena Essed (1991, 2005) har myntat begreppet vardagsrasism och menar att enskilda individers diskriminerande handlingar i vardagen ska tolkas som ett uttryck för att rasdiskriminering är en praktik som genomsyrar hela samhället. För Essed inbegriper begreppet vardagsrasism båda strukturella och institutionella praktiker av diskriminering liksom individuella erfarenheter av diskriminering. Begreppet tar sikte på rasism som en ideologi som reproduceras i såväl informella som offentliga sammanhang.

Bland studier som undersökt den svenska vardagsrasismen och inkluderat afrosvenska informanter kan nämnas Viveca Motsieloas (2003) studie om icke-vita barns och ungdomars erfarenheter av vardagsrasism, Ulrika Schmauchs (2006) avhandling om hur unga svarta vuxna hanterar vardagsrasism och Tobias Hübinettes och Carina Tigervalls (2008) studie av icke-vita adopterades upplevelser av vardagsrasism. Dessa studier tecknar en nedslående bild av svarta svenskars situation och illustrerar hur det vita majoritetssamhället osynliggör de erfarenheter av vardagsrasism och rasdiskriminering som informanterna berättar om. Ytterligare en studie om afrosvenskar och vardagsrasism genomfördes på uppdrag av Ombudsmannen mot etnisk diskriminering av Viktorija Kalonaityté, Victoria Kawesa och Adiam Tedros (2007, 2008), och bestod av intervjuer med 60 afrosvenskar i åldrarna

15–65 år bosatta i Stockholm, Göteborg eller Malmö. Studien indikerade att den vardagsrasism som informanterna upplevde tog sig uttryck i tre olika former: rasifierat språkbruk, kränkningar av den fysiska och personliga integriteten samt olika former av utpekande och särskiljande bemötanden. Det framgick även i studien att svarta svenskar hämtar styrka från den gemensamma erfarenheten av vardagsrasism och diskriminering genom att organisera sig för att kunna hitta motstrategier och för att kunna ställa politiska krav på åtgärder för att motverka afrofobin i det svenska samhället.

I dagens Sverige finns emellertid ett starkt motstånd mot att överhuvudtaget tala om ras. Den svenska färgblindheten som gör att vita människor kan säga att de helt enkelt inte ”ser” hudfärg, gör det svårt att få förståelse för vardagsrasismen (Adeniji 2010). Eftersom det är så svårt att tala om ras i dagens Sverige förhindras svarta svenskar att kunna definiera och sätta ord på sina erfarenheter av diskriminering, som handlar om just ras.

Samma styrande och hämmande effekt får den svenska exceptionalismen som säger att Sverige stod utanför kolonialismen och rastänkandet, och att frågor om ras och rasism därför inte angår dagens Sverige[1]. Rasism förläggs därför ofta till platser utanför Sverige, till exempel till Tyskland, Sydafrika eller USA, eller ses som ett beteende hos ”avvikande” och extrema individer och grupper i samhället såsom nazister[2]. Detta sätt att se på ras och rasdiskriminering som något som inte tillhör dagens Sverige förhindrar att alla de som upplever vardagsrasism får förståelse och upprättelse för de kränkningar de utsätts för. För att afrosvenskar ska kunna ta plats i det svenska samhället på ett jämlikt sätt är det också nödvändigt att börja tala om och erkänna vithetsnormens betydelse, liksom betydelsen av den färgblindhet och exceptionalism som gör det så svårt att tala om rasdiskriminering i dagens Sverige.

[1] Habel 2008a, 2012a, 2012b, 2013; Palmberg 2009.

[2] Habel 2008a; Hübinette et al. 2012; Norman 2004; Sawyer 2000, 2006.

Ett rasifierat språkbruk

I den kvalitativa forskningen framgår det att afrosvenskar regelbundet benämns med det nedsättande afrofobiska n-ordet och liknande rasord, vilket också har framgått i avsnittet om diskriminering av afrosvenskar. Detta rasifierande språkbruk äger rum på offentliga platser, i samhällsinstitutioner, på arbetsplatser och i skolor där personer i maktställning såsom lärare ibland till och

med sanktionerar dessa språkliga övergrepp. Flera av de intervjuade och av skribenterna berättar också om hur de motsätter sig användningen av det svenska n-ordet och försöker protestera när det används mot dem (Gärding 2009; Hübinette & Tigervall 2008).

> ”Neger är inget man skall säga i min närvaro. Det är verkligen kränkande, och brist på respekt, och man behöver inte fråga ”varför, varför”. Om de frågar mig om de får säga neger, och jag säger nej, då bör det räcka. (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007:20)

> Du tycks redan veta vem jag är och därför har du bestämt att jag är sämre än dig. I dina ögon framställs jag som ett djur eller värre … ett slags monster som förtjänar att dö. Varför? Jo, för att jag är det du kallar ”neger”. Jag har en annan hudfärg och det gör mig mindre värd. (Gärding 2009:181)

> När någon kallade mig ”neger”, till exempel, när jag var åtta nio år gammal. Jag visste ju inte vad det betydde, men jag reagerade väldigt hårt. Det var liksom skrika och tjura, men jag fattade inte varför. Men jag visste att det var nåt fel. (Motsieloa 2003:37)

Informanterna och skribenterna vittnar om att de upplever att omgivningen försöker påvisa att det svenska n-ordet är neutralt, utan att ta hänsyn till hur de själva upplever vilken innebörd ordet har. Ibland reagerar också omgivningen med att påpeka för den utsatta att hen snarare borde vara glad att befinna sig i Sverige, genom uttalanden som till exempel ”du borde vara glad och tacksam över att du bor här i Sverige”. En del afrosvenskar kan därför uppfatta att det är ”otacksamt” att reagera negativt på ett rasifierande språkbruk, och ”accepterar” därför till synes att bli kallade n-ordet. Ett annat sätt att förhålla sig till alla de stereotyper som ingår i n-ordet är att göra allt för att inte uppfylla dem.

> Undrar hur de ska tycka och tänka?… ”Den där, den där afrikanen, eller negern, eller någonting, kommer han till Sverige och ska … Kolla hur de är …” Jag vill inte, jag vill inte att de ska få sådana tankar. Jag vill inte ens tänka på det. (Schmauch 2006:105)

Rasord som n-ordet och andra ord som används för att särskilt beteckna blandade stigmatiserar svarta människors kroppar och förstärker därmed den kollektiva marginaliseringen av afrosvenskar, men används också som ett sätt att utmana gränserna för ”vad man får och inte får säga”. Ibland används n-ordet i skämt, liksom för att påvisa att man inte behöver ta det på så stort allvar. DO har som tidigare nämnts tagit upp ett antal fall där n-ordet har använts, och menar att ordet inte är lämpligt att bruka idag och att det är förknippat med slaveriet och det koloniala kulturarvet. Det dröjde dock så sent som till 2006 innan Svenska akademien i sin ordlista införde att glosan ”neger” ”kan uppfattas som nedsättande”.

Vardagsrasism i barndomen och skolan

Erfarenheter av att ”göras till n-ordet” kopplas av många informanter och skribenter till mötet med andra barn och till mötet med majoritetssamhället i form av skolan. Dessa tidiga möten och interaktioner när afrosvenskar associeras med allt som det svenska n-ordet innebär kännetecknas av minnen och känslor av att inte höra till, av att vara annorlunda och av att benämnas med rasord (Motsieloa 2003). En återkommande berättelse handlar om hur en upptäcker sin hudfärg genom att bli exkluderad på lekplatsen, i idrottssammanhang, i klassen eller i andra gemenskaper, ibland redan tidigt i livet. Flertalet informanter kopplar dessa erfarenheter till miljöer och platser med få icke-vita.

> Mitt första minne av diskriminering var när jag var fyra år. Jag blev uppjagad på ett tak, jag fick inte leka med de andra barnen. Det var på ett privat dagis, och jag kommer ihåg att det var någon som skrek ”vad fan gör du här djävla neger”. Och han hade en hund, den skulle attackera mig, han släppte den där hunden mot mig, jag hade hundfobi flera år efteråt. (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2008:206)

> Jag kommer ihåg när vi var och fiskade. Man skulle köpa fiskekort i en bod, och då kommer jag och två vita kompisar. Då sitter det en man som säljer fiskekort i kuren, och så säger han, ”där kommer en som är lite hårt bakad!”. De här kommentarerna som folk säger utan att ens reflektera

> över att de har sagt något förödmjukande, de har man ju mött, men jag tror att man normaliserar det. Man tänker inte på det som en kränkning, utan man konstaterar att det är sådant man får höra. (Hübinette & Tigervall 2008:58)

> Jag kommer ihåg på lågstadiet där man hade sådana där klassfester. Då var det några killar som inte ville dansa med mig på grund av att jag var svart. Men det kom fram senare. Liksom han sa nej, och han sa nej och så sa han ja till en annan tjej. Då frågade jag, ”varför vill du inte dansa med mig?” Och han ville ju inte svara. Och jag frågade och frågade. ”Ja men du är ju svart”, sa han. Det var ingen rolig dag. Det var liksom såna grejer. (Motsieloa 2003:19)

Den kvalitativa forskningen tyder på att den svenska förskolan och skolan ofta misslyckas med att på ett konstruktivt sätt stödja afrosvenska barn och elever som utsätts för vardagsrasism och diskriminering. Afrosvenska elever är ofta utsatta för trakasserier, till och med för mobbning, utan att lärare eller rektorer vidtar några åtgärder. En vit svensk mamma berättar om en incident på förskolan där hennes 4-åriga blandade dotter blev trakasserad:

> När jag hämtade min dotter från förskolan, och då sa hon till mig att hon inte ville att pappa skulle lämna eller hämta henne mer från förskolan. Jag frågade varför, och tyckte att det var ganska konstigt. Hon var väldigt ledsen, och sa att hon inte ville vara svart och ville inte ha en svart pappa. Senare kom det fram att det var några killar på förskolan som hade trängt min dotter mot väggen och tvingat henne att säga att hennes pappa är ”neger” vid upprepade tillfällen. (Kawesa 2014)

Att svarta barn tidigt i livet riskerar att uppleva kränkande behandling och mobbning på grund av sin hudfärg och därmed riskerar att utveckla skam för sin kropp och för sitt ursprung är givetvis mycket allvarligt. Det kan leda till psykisk ohälsa och även suicidtankar. Problematiken förstärks ytterligare av att lärare själva ibland väljer att både använda sig av rasord och explicit eller implicit framhålla att Afrika är en underlägsen kontinent.

> I 7:an hade jag en lärare som uttryckte sig väldigt plumpt och sade, ”ja det här kommer att bli ett negergöra!” Då skrev jag ett brev till rektorn som resulterade i att de tyckte

att jag hotade läraren, och de försökte tvinga mig att be om ursäkt, vilket jag vägrade. Så läraren kom hem och berättade att även om det hade suttit tio svarta eller tio indianer i rummet, så hade han uttryckt sig så … Det resulterade i att jag skrev ännu ett brev där jag förklarade det här med människovärdet och helheten. Sedan var det en annan lärare som bad mig att jag skulle läsa en sida i läroboken där det stod, ”negrerna har det fattigt” bla bla bla. Så då var jag än en gång tvungen att skriva ett brev och förklara hur det kändes. (Hübinette & Tigervall 2008:71)

Rasdiskriminering i arbetslivet och bostadssektorn

Afrosvenskars tillträde till den svenska arbetsmarknaden är som tidigare framgått i den kvantitativa forskningen en väg kantad av hinder, från själva ansökningsförfarandet till det som händer på arbetsplatsen. Många afrosvenskar vittnar om att deras utbildningar, erfarenheter och kompetenser ifrågasätts generellt och att de behandlas på ett infantiliserande sätt.

Handläggaren sorterade ut de jobb hon trodde att jag inte skulle vilja ha som en beslöjad somalisk kvinna – hon tog ifrån mig min makt att bestämma själv över vilken sorts jobb jag skulle kunna tänka mig att ansöka om. Jag blev inte frågad om jag skulle kunna tänka mig att jobba som personlig assistent för en man. (Sabuni et al. 2001:24)

Jag sökte sommarjobb för nåt år sen. De var intresserade och jag pratade med den personen som var ansvarig då för såna här frågor, och hon sa: ”När kan du jobba?” Allt var himla lugnt och så där. I och för sig, efteråt så sa jag till henne att jag inte kunde jobba juli och då sa hon ”tyvärr då kan vi inte ta emot dig”. Men hon hade sagt till mig att allt var lugnt, ”du får det här jobbet”, men *sen* när jag då hade berättat att jag inte kunde jobba i juli då sa hon ja, men ”kan jag skriva ner här att du är mörk, att du är mörkhyad?” Och jag bara, jag blev så chockad! Om det hade varit några andra personer hade de blivit jättearga men jag blev chockad och jag tänkte ”öhh… va?” Och hon sa ”nä, men jag tänkte bara skriva det här att du är mörkhyad så att… ja men se där borta, där har vi ju en

> kille, han är ju mörk". Den där killen var adopterad. Jag förstår inte varför hon måste skriva att jag är mörk? Bredvid mitt namn, "ja men så att vi vet sen …" (Schmauch 2006:98–99)

Denna typ av erfarenheter begränsar möjligheterna för afrosvenskar att överhuvudtaget kunna komma in på arbetsmarknaden. Högutbildade afrosvenskar vittnar också om förnedringen i att tvingas in i arbetsmarknadsåtgärder och att ta emot socialbidrag, och det psykiska lidande det medför (Kamali 2005). Även när afrosvenskar har ett arbete, riskerar de att utsättas för kränkande behandling på arbetsplatsen.

> Det var ett möte med olika personer som arbetar med ungdomsfrågor. Sen hände en annan sak, då hade jag jobbat där i fem, sex veckor. Då kom en kollega fram och skulle hälsa och vi kramades, och då sa min chef, vad är det här för särbehandling, är det bara Jonas som får en kram? Då gick han ned och tog smuts från marken och lade det i sitt ansikte, och då sa han "nu är jag också svart, nu vill jag också ha en kram". (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2008:208)

Erfarenheter av vardagsrasism inom bostadssektorn förekommer också i den kvalitativa forskningen, och oftast utspelar de sig i områden där en absolut majoritet av invånarna är vita och där få afrosvenskar bor. Ibland kan dessa erfarenheter göra att afrosvenskar väljer att flytta från sådana områden, inte minst för barnens skull.

> Vi hade köpt ett stort hus för att vi ville att våra barn skulle växa upp bra. Det var nästan bara svenskar som bodde där, för oss spelade det ingen roll. Men sen började problemen. Min man hittade vår bil en gång med krossat fönster, och en annan gång slängde dom in en sten i vårt vardagsrumsfönster. Men sen började våra barn berätta om hur elaka dom andra barnen är i skolan. Dom kallade dom terrorister för att dom tror på islam och bar slöja. Mina flickor vägrade gå i skolan. Deras lärare gjorde ingenting. Jag sa till min man att barnen inte var säkra där och vi sålde huset och flyttade tillbaka till stan. För mig var det viktigaste att våra barn inte skulle skadas, inte skulle kallas terrorister när de gick ner på gatan och i skolan och att dom inte ska skämmas för sin religion. (Kawesa et al. 2011:10)

Detta är även ett tydligt exempel på hur vardagsrasism och diskriminering upprätthåller boendesegregationen och vidmakthåller en marginalisering av minoriteter i Sverige.

Vardagsrasism i det offentliga rummet

Afrosvenskars erfarenheter av vardagsrasism utspelar sig framför allt i det offentliga rummet, och de som utsätter dem för dessa kränkningar är ofta för de utsatta okända personer. Sådana händelser kan inträffa även i de mest vardagliga situationer, såsom på restauranger och krogar, i kollektivtrafiken, på gatan och i affären.

> Klockan är 15–16 en lördag eftermiddag. Tre etiopiska män sätter sig vid ett bord på en uteservering i Stockholms innerstad. De vill ta en snabb öl innan de fortsätter till ett politiskt möte om deras hemlands politiska utveckling. Kund efter kund vid borden runt omkring de tre får beställa. Irritationen stiger. Varför får inte de beställa? Har inte kyparen sett dem? Till slut påkallar de servitörens uppmärksamhet med kraft. Denne svarar att han inte kan servera dem men att de får tala med chefen om de vill framföra sina klagomål. (Mattsson & Tesfahuney 2002:28)

> Jag har varit med om mycket, men jag vet inte om det är rasism. Som på morgonbussen, och då har jag bara bott i områden där det bor svenskar, jag har inte alls bott i invandrartäta områden. Så åker man med bussen, men ingen sätter sig bredvid en, de står hellre upp! Och då undrar man, jaha, för jag luktar inte illa, och jag ser inte jätteful ut. Eller som när man går hem från krogen och det går någon framför en, och de blir rädda. Jaha, de är rädda för att jag är svart. Och gamla tanter som stoppar in väskan, för det finns mycket att man är en invandrare som ska råna dem. Och går du in på ICA så följer de efter dig, eller att de inte tar fram guldet när jag är i en guldaffär. (Hübinette & Tigervall 2008:59)

> När vi var och handlade, tog vi allting från vagnen och la det på bandet, sen hör jag två äldre personer säga ”titta vad mycket de har köpt”. Sedan tittade dom på oss, och sa ”de

> tar socialbidrag, titta vad stort de har köpt". "Jävlar", sa hon. Och sedan var jag jätteupprörd när jag hörde det här och jag tittade på dom och de tittade tyst tillbaka. (Kawesa et al. 2011:11)

Spontana poliskontroller utan någon substantiell grund tillhör också afrosvenskars erfarenheter av vardagsrasism, så kallad rasprofilering. Särskilt verkar detta gälla unga svarta män utifrån stereotypen om svarta män som potentiella brottslingar och våldsverkare. Det kan också handla om att övervakas och stoppas av butiksvakter och misstänkliggöras som potentiella snattare, om att tvingas legitimera sig extra ofta, och om att ifrågasättas när man går in i byggnader som förknippas med hög social status.

> Vi skulle köra hem, och fick bensinstopp, vi hade vår dotter som sov i barnstolen. Klockan var runt 21 på kvällen. Min man gick för att fixa bensin till bilen. Han hade på sig en knallgul kaftan och en grå hatt och traskade iväg mot närmsta bensinstation. Bensinstationen var obemannad och vi hade ingen bensindunk så vi behövde be någon tankande bilist om hjälp för att få ut bensinen. En robust man i 35-årsåldern stannade med sin bil för att tanka. Min man tog några steg mot honom för att be om hjälp varpå han i panik smäller igen dörren och gasar iväg. Min man tänker inte mer på det utan tar bussen för att hitta en bemannad bensinstation. Efter någon kilometer stannas bussen av tre polisbilar och sex poliser som arresterar honom. Då har killen vi ville be om bensin ringt till polisen och sagt att min man försökt att råna honom. Han blir intagen och får sitta i förhör i flera timmar. Jag väntar i bilen. Väntar och väntar och förstår inte varför det tar så lång tid. Jag försöker ringa flera gånger men kommer inte fram.
>
> Vid 00.30 ringer det en polis till min mobil och säger "Hej, jag ringer från polisen och vi har anhållit din man för att någon har uppgivit hans signalement för ett brott och vi behöver stämma av några uppgifter med dig." Tankarna snurrade i mitt huvud. Hans signalement, svart man med gul kaftan och grå hatt, kunde ju inte stämma in på så många en Stockholmsnatt. Men ett brott, det kunde inte stämma. Jag förstod ingenting. Polisen frågade var jag var och jag svarade som det var att jag stod vid rondellen vid Kulturhuset och hade bensinstopp och att jag väntat i flera timmar i bilen på att min man skulle komma tillbaka med

bensin. ”Ok, då stämmer hans historia och vi släpper honom nu.” (Kawesa 2014)

En gång när vi hade spelat basket hade jag en stor väska. Vi stannade till vid McDonald’s och jag gick till bankomaten. Där stoppade polisen mig och tullade mig och kollade igenom min väska. Sen tar de ut min basketboll och frågar mig, ”vad har du där inne?” Jag svarade ”ingenting”, det är ju bara luft. Och så skakade de bollen. Och sen frågade de vems bankomatkort det var jag skulle ta ut pengar med. En annan gång när de stannade mig sa de att ”en kille som har blivit beskriven som du har rånat en gammal tants väska”. Sen en annan gång så stannade de mig för att det hade varit rån på 7-Eleven.” (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2008:209)

Vad gäller erfarenheter av hatbrott och fysiskt våld på allmän plats, så förekommer även detta i den kvalitativa forskningen. Mycket tyder också på att denna typ av händelser har ökat under senare tid. Även när våldet utspelas i skolmiljö underlåter ibland skolledare och skolor att anmäla det som sker.

Jag var ganska trött efter jobbet men bestämde mig för att promenera hem. Jag såg två svenska ungdomar framför … När jag gick förbi dom, ropade dom ”jävla neger, åk tillbaka till Afrika och ät bananer”. Jag försökte gå snabbare för jag ville inte ha bråk. Plötsligt känner jag ett slag på mitt huvud, och vänder om, jag tänkte dom har slängt en sten mot mig. Dom har slängt en sten mot mig, jag såg dom springa iväg och kände på mitt huvud, jag hade blod i ansiktet, på mina kläder, händer … Jag kände mig jättearg … varför gör folk såna här saker? Det som gör mig jätteledsen är att jag inte försvarade mig … Det är jobbigast varje gång jag tänker på det. (Kawesa et al. 2011:13)

Jag var på en restaurang med en iransk tjej, och då sitter det ett stort sällskap bredvid och tjafsar om att aids har kommit till stan, så jag går till vakten och säger till honom att be dom lugna ner sig. De pratar väldigt högt, liksom neger hit, och nigger, och boy. Så vakten kom och sade, den svarte killen där vill att ni ska vara lite tysta! Sedan gick jag för att köpa en cola, men när jag gjorde det så ramlade jag in i väggen. I samma stund som jag åker in i väggen så tänkte

jag, jag har rätt att vara här! Så det blev lite som tanten i Amerika som satte sig längst fram i bussen – jag försökte gå och köpa en cola till, och åkte in i väggen igen. Då jag gick fram till vakterna, men de sade, nej, vi ser inte att det är något problem här!

Så jag gick tillbaka och pratade med min kompis, men då bröt helvetet löst och jag vet inte vad som hände, men de slog mig och rev sönder min tröja. Jag ropade till bartendern, ring polisen, men de ringde inte polisen. Då sade jag till dem, nu får ni ringa efter en taxi i alla fall så att vi kan komma härifrån! Men bartendern ville att vi skulle gå ut genom ingången, och då måste vi gå förbi alla, så vi bestämmer oss för att gå bakvägen ut via Statt. Sedan började de bråka med tjejen, drog henne i håret och sade att hon skulle åka tillbaka till sitt land … Jag blev i alla fall nerslagen, jag kommer inte riktigt ihåg hur, och mina kläder är sönderrivna, och jag har en blåtira och är lite svullen och så. Till slut får vi upp bakdörren och springer ut, men möts av en receptionist på Statt som inte vill öppna dörren och som inte vill ringa en taxi, ja hon ville inte göra någonting! Då sade jag till henne, jag kommer att ta kontakt med tidningarna imorgon så får vi se vad som händer! Sedan får vi i alla fall tag på en taxi, och jag åker hem, och tjejen åker hem till sig …

Dagen därpå tar jag kontakt med tidningen, och de kommer med en fotograf och en journalist. Jag berättar vad som hänt, och tjejen berättar vad som hänt, men sedan får vi veta två veckor senare att artikeln lagts ned efter beslut från högsta ort. (Hübinette & Tigervall 2008:76–77)

I vardagslivet riskerar också afrosvenskar, både män och kvinnor, att bli behandlade som sexuellt tillgängliga eller översexualiserade, något som även kan drabba de som är adopterade och blandade [1].

[1] Andersson 2003; Bredström 2008; Carlsson Kanyama 2010; Hübinette & Tigervall 2008; Nilsson 1991; Sawyer 2000, 2006a, 2006b; Schmauch 2006; Uppsala Publishing House 2003.

Jag blev uppringd av en kommunalpolitiker som hade besökt ett seminarium jag höll i. Han berättade att han hade problem i sin relation med en afrikansk kvinna och undrade om jag kände till några afrikanska tjejer som är intresserade av en ”viting”. Jag blev chockad och svarade att jag inte är en kvinnoförmedling och att jag inte ville prata med honom mer. Tänk, och det här är en kommunalpolitiker i Stockholm, fruktansvärt. (Kawesa 2014)

> Han ringde mig, frågade om jag kunde ställa upp och ha sex, för att hans fru inte ville. Jag frågade honom varför han ringde till mig, och då sa han att ”ni afrikanska kvinnor gör sådant”. Han var villig att betala om jag ställde upp på helger. Så brukar man göra i Afrika sa han. (Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007:25)

Kränkningar av såväl den fysiska som personliga integriteten kan med andra ord innehålla en sexualiserande dimension. Afrosvenska informanter har vittnat om återkommande erfarenheter av att bli utsatta för sexuella trakasserier i olika sammanhang, och särskilt kvinnorna riskerar att utsättas för detta, även av personer i myndighetsställning.

Organisationer och nätverk 7

Nedan följer ett antal organisationer, nätverk, projekt och kampanjer vilka alla har det gemensamt att de försöker arbeta preventivt för att motverka afrofobi och samtidigt stärka afrosvenskars situation. Flera av dem riktar sig särskilt till barn och unga och har EU-anknytning. De har också det gemensamt att de inte bara har fokus på att åtgärda kunskapsbrister, utan framför allt syftar till att stärka afrosvenskars rättigheter utifrån ett jämlikhets-, rättighets- och demokratiperspektiv. Exemplen har samlats in från afrosvenska organisationer och aktörer och listas i bokstavsordning.

Dessa organisationer, nätverk, projekt och kampanjer fyller var för sig och sammantaget ovärderliga funktioner, dels för de aktivas inre mobilisering och inbördes stöd, dels som kultur- och kunskapsinstitutioner för samhället som helhet. Däremot kan inte frivilligsektorn, med sina begränsade resurser, inte minst ekonomiskt, ensam axla det ansvar som egentligen åvilar majoritetssamhället. Garanterandet av grundläggande mänskliga rättigheter kan inte samhället avhända sig genom att överlåta ansvaret på gruppen själv.

African Diaspora Youth Network in Europe (ADYNE)

African Diaspora Youth Network in Europe är ett nätverk som bildades 2007, och som arbetar utifrån Tripolideklarationen som antogs av Afrikanska Unionen och EU samma år. Nätverket som verkar på EU-nivå och har svensk representation är en fortsättning på Africa-Europe Youth Summit som först avhölls i Lissabon 2007 och senast i Bryssel 2013. Det arbetar för att förbättra relationerna mellan Afrika och Europa genom att stärka den afrikanska diasporans rättigheter inom EU med särskilt fokus på unga vuxna och arbetsmarknaden. ADYNE arbetar också med

frågor om kulturrasism och hatbrott och försöker påverka olika länders regeringar att agera när afrofobiska händelser inträffar. Nätverket ingår även i paraplyorganisationen Africa Europe Youth Cooperation (AYECO).

Afrosvenskarnas forum för rättvisa (AFR)

Afrosvenskarnas forum för rättvisa, på engelska Pan-African movement for justice, bildades 2013 med säte i Malmö och arbetar för att stärka afrosvenskars rättigheter i Malmöområdet, Skåne och södra Sverige. AFR är också engagerad i ett samarbete med The Initiative of Black People in Germany (ISD) som arbetar för att få upp diskrimineringen av svarta européer på den politiska dagordningen inom EU. Den 14 september 2013 arrangerade ASR en demonstration mot afrofobi i Malmö under parollen ”Stoppa afrofobin! En manifestation mot afrofobi” efter att en afrosvensk man i Malmö och hans son attackerats och misshandlats av en grupp på tio personer vilka uttryckte afrofobiska tillmälen. Demonstrationer anordnades samtidigt i Göteborg och Stockholm för att försöka lyfta upp afrofobi på den politiska agendan och för att försöka få till stånd en statlig utredning om ämnet och om afrosvenskars utsatta situation.

Afrosvenskarnas riksförbund (ASR)

Afrosvenskarnas Riksförbund bildades 1990 och består av fem regionala avdelningar i Malmö, Göteborg, Stockholm, Jönköping och Umeå. ASR är en partipolitiskt och religiöst obunden humanitär, kulturell och ideell organisation som arbetar för lika rättigheter för personer med afrikansk bakgrund i Sverige. ASR har genom åren varit engagerade i arbetet mot afrofobi genom att arrangera seminarier, konferenser och workshops i ämnet och genom att delta i debatter i media.

Åren 2003–2006 drev ASR det internetbaserade utbildningsprojektet Läromedel mot rasism, som riktade sig till högstadiet, gymnasiet och vuxenutbildningen. 2009 publicerade ASR antologin *Afrosvensk i det nya Sverige* som en del i projektet Eleza, som innehåller intervjuer med och texter av unga afrosvenskar, och till antologin finns även ett övningshäfte om afrofobi riktat till skolelever. Boken som rekommenderas av Skolverket att användas i gymnasieskolor blev sedermera tonsatt och uppfördes i

form av en konsert 2010 på Folkoperan i Stockholm, *Folkoperan Remixed*. Den utvecklades senare också till en film, *Vi är som apelsiner* (2012) som producerades av Muzicadelic Entertainment. Eleza är ett kreativt skrivprojekt som utifrån de tre temana barndomsminnen, att vara afrosvensk och framtidsvisioner riktar sig till ungdomar och unga med afrosvensk bakgrund med syftet att stärka deras självkänsla som afrosvenskar i det svenska samhället.

ASR driver vidare projektet Simba Center som i samarbete med Stockholms stadsdelsförvaltningar, lokala arbetsförmedlingar och arbetsgivare försöker skapa nya koncept och plattformar för att hjälpa afrosvenska kvinnor att inträda/återinträda på arbetsmarknaden. På Simba Center får afrosvenska kvinnor bland annat möjlighet att träffa andra som befinner sig i samma situation.

ASR driver också för projektet KulturAktiv som riktar sig till afrosvenskar med funktionsnedsättning som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. KulturAktiv arrangerar bland annat kulturevenemang med ett afrosvenskt innehåll och utifrån ett afrosvenskt perspektiv, arrangemang öppna för allmänheten.

ASR initierade debatten om den så kallade tårtskandalen på Moderna museet 2012 när kulturministern åt av ett konstverk i form av en tårta som utgjordes av en karikatyr av en svart kvinna. Slutligen stod ASR också bakom en alternativrapport till FN:s rasdiskrimineringskommitté 2013, och fanns även på plats vid förhöret av Sverige i Geneve och anförde där att afrikaner och människor av afrikansk härkomst är den grupp som är mest utsatt för rasdiskriminering i Sverige: Till exempel löper afrosvenskar en tre gånger större risk att vara arbetslösa och en fem gånger större risk att ha ett okvalificerat låglönejobb, och det är fem gånger mindre sannolikt att en afrosvensk har en anställning med en ledande position och sju gånger mindre sannolikt att en afrosvensk äger sitt hem. Rapporten innehöll också 15 konkreta handlingsförslag för att förbättra livsvillkoren för afrosvenskar. 11 av dessa inkluderades sedan av FN:s rasdiskrimineringskommitté i dess egen slutrapport. Tre av de viktigaste kraven som ASR har ställt är att staten ska följa FN:s rasdiskrimineringskommittés tidigare rekommendationer gällande att tillhandahålla officiell statistik på den etniskt-rasliga sammansättningen av den svenska totalbefolkningen för att kunna mäta omfattningen och effekterna av rasdiskriminering i Sverige, att de kostnader som påförs vid påkommande av diskriminering bör skrivas upp, samt att en informationssatsning mot rasism bör genomföras med syftet att öka kunskapen om Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln

och i utvecklingen av rastänkandet för att förstå dagens situation av strukturell och institutionell rasdiskriminering.

www.afrosvenskarna.se

Café Pan-Afrika

Café Pan-Afrika är en mötesplats och ett forum som organiseras av Afrosvenskarnas riksförbund, och som har fokus på afrikansk kultur utifrån övertygelsen om att det är viktigt att den unga generationen afrosvenskar får lära känna sitt afrikanska ursprung. Utgångspunkten är att det är en utmaning att kunna identifiera sig med flera olika kulturer samtidigt, men att det i förlängningen är en fördel. På Café Pan-Afrika i Stockholm diskuteras frågor som rör Afrika utifrån ett afrikanskt perspektiv genom föreläsningar, seminarier, debatter, utställningar och filmvisningar om Afrika och om den afrikanska diasporan. Genom den utåtriktade verksamheten Kultur Pan-Afrika sprids även kunskap om afrikansk kultur, konst och musik till allmänheten i form av filmvisningar, utställningar och *spoken word*-föreställningar. Sedan 2012 finns även Café Pan-Afrika i Malmö som arrangeras av Afrosvenskarnas Forum för Rättvisa för att skapa en mötesplats för afrosvenskar och andra likasinnade i Malmöområdet där frågor som rör Afrika och den afrikanska diasporan belyses.

www.panafrika.se

CinemAfrica

Föreningen CinemAfrica bildades 1996 och arrangerar årligen Nordens största afrikanska filmfestival, som ständigt växer i publiksiffror, antal deltagande biografer, filmer och visningar, gästande filmarbetare samt internationella och nationella samarbeten. Mellan festivalerna bedriver CinemAfrica en omfattande skolbioverksamhet riktad till barn och unga i hela landet samt ett flertal andra projekt och samarbeten på nationell och internationell nivå. Verksamheten erbjuder en möjlighet för barn, ungdomar och unga vuxna i Sverige att konfronteras med en nyanserad och uppdaterad Afrikabild för att motverka och förebygga afrofobi. CinemAfrica arbetar även för att öka kunskapen om Afrika och om afrikaner i Sverige genom sin utbildningsplattform som riktar sig till organisationer, allmänheten och den afrikanska diasporan. CinemAfrica har även en lång erfarenhet av att arbeta

med frågor om bilden av afrikaner och Afrika i Sverige och om afrofobi i det svenska samhället. Under 2012 anordnade CinemAfrica exempelvis ett seminarium om svarta rasstereotyper i den svenska kulturvärlden.

www.cinemafrica.se

Det Nya Somalia Förening (DNSF)

Det Nya Somalia Förening (DNSF) är en ideell organisation som är engagerad i att förbättra den politiska och sociala situationen för det somaliska folket i allmänhet och den somaliska minoriteten i Sverige i synnerhet. DNSF vill genom olika aktiviteter underlätta integrationen av nyanlända flyktingar i det svenska samhället och arbetar också för att sprida intresse för och kunskap om somalisk kultur och historia i det svenska samhället. Föreningens utgångspunkt är en tro på betydelsen av ömsesidigt engagemang. Den är baserad i Botkyrka.

Enade afrikanska kvinnoorganisationen (ENAKO)

Enade afrikanska kvinnoorganisationen är ett afrosvenskt kvinnonätverk som bildades i Stockholm 2013, och som utifrån ett intersektionellt perspektiv arbetar för att stärka afrosvenska kvinnors rättigheter i Sverige i relation till myndigheter såsom socialtjänsten, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket. Fokus ligger särskilt på utsatta afrosvenska kvinnor, även papperslösa, och ENAKO bistår bland annat med hjälp vid omhändertagande av afrosvenska barn.

English International Association (EIA)

The English International Association of Lund (EIA) grundades 1987 som en antirasistisk förening för studenter och gästforskare vid Lunds universitet. EIA har idag konsultstatus hos FN:s Economic and Social Council (ECOSOC) och Department of Public Information (DPI), och samarbetar bland annat med forskarna vid Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law i Lund. Föreningen publicerar även en tidskrift med titeln *The Lundian* som innehåller antirasistiska artiklar på engelska och på lätt svenska. EIA är medlem i de antirasistiska

paraplyorganisationerna United och European Network Against Racism och i svenska Centrum mot rasism, och var tidigare stödförening för Antidiskrimineringsbyrån i Lund.

www.thelundian.com

Eritreanska studentassociationen (ESA)

Eritreanska studentassociationen bildades 2009 av studenter och unga akademiker med eritreansk bakgrund och är en partipolitiskt och religiöst obunden förening. ESA arbetar för att motivera högstadie- och gymnasieelever med eritreanskt ursprung att gå vidare till högskolestudier för att därigenom motverka exkluderande mekanismer i det svenska samhället. Detta görs bland annat genom en läxhjälpsverksamhet som har pågått sedan ESA bildades. Därtill arrangerar ESA årligen en karriärdag inför vårterminens högskoleval som ger gymnasieelever och andra som är intresserade av högskolestudier tillfälle att träffa studenter, forskare och yrkesverksamma akademiker med eritreanskt ursprung. ESA arrangerar även seminarier och diskussioner riktade till det svensk-eritreanska civilsamhället.

www.sus.su.se/esa

Fight Racism Now (FRN)

Fight Racism Now: Action Speaks Louder Than Words är en internationell antirasistisk kampanj som drivs av den svenska föreningen Fight Racism Now som bildades 2013. Kampanjen, som startades i Sverige och som syftar till att sätta antirasism på den politiska dagordningen, har spridits till 16 länder världen över, bland annat Danmark, Frankrike, Kanada, Brasilien och Sydafrika. De flesta organisationer som engagerat sig i kampanjen drivs av personer av afrikansk härkomst, vilka genomgående brukar tillhöra de mest diskriminerade grupperna i Europa och i de före detta europeiska kolonierna i Nord- och Sydamerika.

Den svenska delen av kampanjen heter ”Stoppa rasismen nu” och kommer bland annat inför valet 2014 att lyfta fram krav som att positiv särbehandling i arbetslivet på etniska (inklusive hudfärg och liknande omständigheter) eller religiösa grunder ska vara tillåtet i samma utsträckning som det är i fråga om kön, att etnisk profilering (på basis av hudfärg och liknande omständigheter) förbjuds enligt lag, att bättre differentierad statistik behövs

för att effektivisera kampen mot diskriminering, och att undervisning om rastänkandets historia i Europa (inklusive historien om rasism mot människor av afrikansk härkomst) och dess kopplingar till europeisk kolonialism och nationalism blir en del av den nationella läroplanen på högstadie- och gymnasienivå.

www.fightracismnow.org

Forum för föräldrar med afrosvenska barn

Forum för föräldrar med afrosvenska barn är ett nätverk med över 900 medlemmar som bildades 2012 av föräldrar med afrosvenska barn. Medlemmar i forumet engagerade sig bland annat i de debatter om olika rasstereotyper av svarta som utspelade sig under året och tog bland annat initiativ till en namninsamling med krav på att flytta seriealbumet *Tintin i Kongo* från barnavdelningarna på folkbiblioteken till vuxenavdelningen. Medlemmar i nätverket anordnar även studiecirklar i afrikanska och europeiska språk för barn och föräldrar samt för intresserad allmänhet.

Global African Diaspora Summit

Global African Diaspora Summit är ett internationellt möte som senast ägde rum i Johannesburg i Sydafrika 2012, och som initierades 2006 av Afrikanska unionen. En representant för den afrikanska diasporan i Sverige deltog både på mötet och i arbetet inom African Union Global African Diaspora Pre-Summit Consultation Group som förberedde mötet. På mötet antogs en deklaration som syftar till att stärka banden mellan Afrika och den afrikanska diasporan, bland annat genom att organisera den afrikanska diasporan bättre för att kunna bekämpa den diskriminering som många svarta möter särskilt i Europa och i Nord- och Sydamerika.

Kommittén till åminnelse av svensk transatlantisk slavhandel

Kommittén, KÅSTS, har sitt ursprung i arbetet bakom den temavecka till minne av att slaveriet avskaffades i den svenska kolonin Saint-Barthélemy den 9 oktober 1847 som Afrosvenskarnas riksförbund initierade 2007 och arrangerade i samarbete med Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige. I samband med

temaveckan presenterades ”Slaveri då och nu”, en skrift framtagen med högstadieelever som målgrupp. Sedan dess har kommittén arbetat för att den 9 oktober ska bli en officiell minnesdag i Sverige.

I samarbete med Afrosvenskarnas riksförbund har KÅSTS regelbundet arrangerat åminnelsemöten och formulerat politiska krav i samband med FN:s Internationella minnesdag för slaveriets offer och den transatlantiska slavhandeln den 25 mars, liksom i samband med årsdagen för avskaffandet av det svenska slaveriet den 9 oktober. I oktober 2012 anordnade KÅSTS tillsammans med Afrosvenskarnas riksförbund ett seminarium i Gamla riksdagshuset och ett åminnelsemöte i Stockholms stadshus i närvaro av en ledamot i FN:s Working Group of Experts on People of African Descent. KÅSTS har även bidragit till att initiera riksdagsmotioner i frågan om det transatlantiska slaveriets historia och Sveriges roll i denna. Kommittén har även medverkat i World Against Racism Network’s internationella arbete för uppföljningen av Durban-dokumentets krav på erkännande och gottgörelse för den transatlantiska slavhandelns och slaveriets offer, särskilt i anslutning till FN:s råd för mänskliga rättigheter och förberedelserna inför det internationella årtiondet för människor av afrikansk härkomst.

Kulturarvsagenterna

Kulturarvsagenterna är ett projekt som startade 2012, och som arbetar för att uppmärksamma hur mångfalden har bidragit till det svenska kulturarvet liksom hur föreställningar och stereotyper om olika minoriteter samtidigt har präglat samma kulturarv, och vad detta har fått för konsekvenser för dagens svenska minoritetsgrupper. Projektet syftar också till att stärka unga vuxna kulturutövare som själva har minoritetsbakgrund för att öka representationen inom den svenska kulturvärlden som fortfarande till övervägande delen består av vita svenskar.

www.kulturarvsagenterna.se

Nätverket för afrosvenska kvinnliga forskare (NAWES)

Nätverket för afrosvenska kvinnliga forskare bildades 2003 och syftar till att stödja och uppmuntra kvinnliga forskare med ursprung i Afrika som bor och arbetar i Sverige eller i något an-

nat land i Europa. Nätverket utgör en mötesplats för afrosvenska kvinnliga forskare att utbyta erfarenheter, kunskaper och information om den akademiska världen. Nätverkets medlemmar fungerar också som mentorer för yngre med afrikansk bakgrund som vill satsa på en akademisk karriär i Sverige eller Europa. NAWES arbetar mot de orättvisor och fördomar mot kvinnor med afrikansk bakgrund som begränsar deras fulla delaktighet, inflytande och utveckling inom forskar- och högskolevärlden och i samhället i övrigt. NAWES fungerar vidare som en vetenskaplig resurs för politiker, myndigheter, skolor och beslutsfattare. NAWES var exempelvis referensgrupp i Centrum mot rasisms arbete med rapporten *Vart tog rättigheterna vägen?* som studerade somaliers upplevelser av vardagsrasism och diskriminering i Sverige, och medlemmar i NAWES har publicerat flera vetenskapliga artiklar om afrofobi.

www.nawes.org

OPAD (Organisation for Poverty Alleviation and Development)

OPAD bildades 2008 av afrikaner i Botkyrka kommun, och har sedan dess haft fokus på att bekämpa diskrimineringen och marginaliseringen av afrikaner genom att arbeta för att stärka det afrosvenska civilsamhället. OPAD arrangerar seminarier, nattvandrargrupper och olika former av sociala aktiviteter i samarbete med kommunen, särskilt med fokus på barn och unga, och ingår också i EU-nätverket Platform for Intercultural Europe.

www.opad.eu

Svart feministiskt forum (SAFE)

SAFE bildades 2012 som en politiskt obunden ideell förening som verkar för att svarta kvinnors röster ska kunna vara närvarande i det offentliga samtalet om afrofobi ur ett svart feministiskt perspektiv. SAFE har bland annat deltagit i att offentligt kritisera konstnären Makode Lindes tårta som visades på Moderna museet 2012 och Stina Wirséns barnbokskaraktär Lilla Hjärtat. SAFE arbetar vidare med att förebygga och synliggöra svarta kvinnors särskilda utsatthet för sexualisering och exotisering och för att motverka mäns våld mot svarta kvinnor. SAFE vill vara en plattform för alla svarta kvinnor i Sverige, där de kan utbyta erfarenheter och finna en trygg plats där deras röster hörs och blir lyss-

nade på. SAFE anordnar seminarier om svart feminism utifrån ett intersektionellt perspektiv och arbetar också för att stärka situationen för papperslösa afrikanska kvinnor.

TRYCK

TRYCK är en politiskt obunden ideell kulturförening som bildades 2009, då under namnet Svart scenkonst, och som består av svarta kulturarbetare och kulturkritiker. TRYCK arbetar för att gestalta och diskutera den svarta diasporan i Sverige för att kunna synliggöra de erfarenheter och berättelser som så ofta saknas i det svenska kulturlivet, där idén om en normaliserad vit svenskhet fortfarande dominerar. Medan kulturella uttryck som förmedlas av vita betraktas som allmängiltigt mänskliga, får svarta ofta gestalta kulturella identiteter i marginalen.

Denna representationsproblematik ifrågasätter TRYCK genom att erbjuda konstnärliga uttryck och kreativa samtal för att fördjupa diskussionen om hur mångfald kan realiseras inom kulturlivet, och konkret genom att ha tagit fram The Black List, en lista på svarta kulturarbetare riktad till beslutsfattare inom kulturvärlden. TRYCK vill även erbjuda kritiska och kreativa svar på alla de stereotyper och exotiserande bilder av svarta som fortfarande cirkulerar i det svenska samhället genom att bidra till att bredda representationer av svarthet i form av konstnärliga uttryck inom scenkonst, film, foto, skrivande och andra kulturformer. Under 2012–2013 anordnade TRYCK en seminarieserie på Södra teatern i Stockholm om kulturell makt och hudfärg på temat Konstnärliga strategier och strategiska samtal, och som bestod av samtal och performance-föreställningar.

www.tryck.org

Summering med rekommendationer

8

Summering

Denna kunskapsöversikt om afrofobi och situationen för afrosvenskar i dagens Sverige har använt sig av termerna afrofobi och afrosvenskar och rekommenderar dessa som de bäst lämpade att använda i ett svenskt sammanhang.

Med afrofobi avses fientlighet mot människor som har bakgrund i subsahariska Afrika och som tillhör den afrikanska diasporan. Afrofobi kan ta sig uttryck i verbala kränkningar, rumsliga utestängningar och fysiska angrepp liksom i systematisk rasdiskriminering på arbets- och bostadsmarknaden. Afrofobitermen används idag även i FN-sammanhang.

Med kategorin afrosvenskar avses samtliga i Sverige som har afrikanskt ursprung. Det de alla har gemensamt oavsett nationalitet, språk eller religiös och etnisk tillhörighet är att de utifrån ras, det vill säga utifrån hudfärg och fenotypiska drag samt föreställningar om ursprung, identifieras som eller förknippas med svarta av omgivningen, något som gör att de riskerar att utsättas för afrofobiska hatbrott och diskriminering inom olika sektorer och sfärer i samhället.

Gruppen afrosvenskar uppskattas uppgå till cirka 180 000 invånare, vilket den 31 december 2011 motsvarade 1,9 % av den svenska totalbefolkningen och 7,1 % av alla med utländsk bakgrund.

Sveriges relationer till och svenska attityder till Afrika och till svarta människor konstateras vara i linje med övriga Europas och västvärldens motsvarande relationer och attityder. De är präglade av en global historia av slavhandel och slaveri, samt av den kolonialism och det rastänkande som Sverige och svenskarna också ingick i och bidrog till. Allt detta sammantaget har tagit sig uttryck i olika föreställningar om Afrika och rasstereotyper om svarta som fortfarande är gångbara i dagens Sverige, både i var-

dagslivet och inom kulturvärlden. Det seglivade bruket av rasord, som ömsom bortförklaras som skämt, ömsom försvaras hett i exempelvis sociala medier, är ett konkret uttryck för hur en unken historia fortlever i 2000-talets svenska vardag. Rapporten lyfter fram de erfarenheter av att ”göras till svart” som många afrosvenskar vittnar om – processer som innebär att de som individer fråntas rätten till att själva definiera sig utifrån sammanhang och utifrån olika samhälleliga roller. Ytterst innebär detta en kränkning av deras mänskliga rättigheter.

Andelen afrofobiska hatbrott i relation till både det totala antalet hatbrott och de rasistiska hatbrotten har varit och är mycket hög allt sedan BRÅ började föra statistik över dessa 2008. Med en överrepresentationen på 240 % är afrosvenskar är den minoritet i landet som är mest utsatt för hatbrott. Sedan 2008 har antalet afrofobiska hatbrott ökat med 24 %, och bara mellan 2011–2012 var ökningen 17 %. Totalt registrerades 940 afrofobiska hatbrott 2012, en femtedel av alla hatbrott under det året. De afrofobiska hatbrotten kännetecknas av en hög andel fysiskt våld och de äger ofta rum på allmän plats, som skolor, arbetsplatser, bostadsområden, affärer och krogar. Det offentliga rummet är med andra ord en hotfull plats för många afrosvenskar, något som begränsar deras handlingsutrymme och rörelsefrihet.

Afrosvenskar förekommer ofta som utsatta i anmälningar om diskriminering, men till skillnad från när det gäller hatbrott så saknas här statistik. Forskning har dock indikerat att de flesta som diskrimineras aldrig anmäler, ofta på grund av bristande förtroende för polis och rättsväsende. I en studie från 2008 där över 500 afrosvenskar ingick svarade 68 % att det inte är någon idé att anmäla då det inte leder till något. 31 % svarade att de inte hade förtroende för polisen och 23 % att de var rädda för att anmäla på grund av oro för eventuella negativa konsekvenser för dem själva. Spontana poliskontroller utan någon substantiell grund tillhör också afrosvenskars erfarenheter, så kallad rasprofilering, och särskilt verkar detta gälla unga svarta män. Det kan också handla om att övervakas och stoppas av butiksvakter, att få legitimera sig onormalt ofta och i största allmänhet känna sig ifrågasatt i och av det samhälle i vilket man lever.

I olika attitydundersökningar framgår det att afrosvenskar är den grupp som vita svenskar känner mest distans till. Dessa undersökningar är i sig djupt problematiska genom att de kan sägas bejaka en självförståelse där grupper ställs mot varandra som tillhöriga/icke tillhöriga, önskvärda/icke önskvärda. I en studie ställdes till exempel frågan om utomeuropeiska invandrare ska åter-

vända till sina hemländer, vilket 34 % av respondenterna helt eller delvis svarade ja på. Frågan måste dock betraktas som fel ställd – för afrosvenskar liksom för många andra är Sverige ett hemland. Dessa studier indikerar vidare att få vita svenskar har några svarta vänner eller kollegor. Bland skolelever har till exempel endast 5 % av de vita eleverna en svart vän. I båda fallen torde den rådande bostadssegregationen och arbetsmarknadens segmentering ha ett högt förklaringsvärde.

I den kvantitativa forskningen i form av register- och populationsstudier rörande bostadssektorn, utbildningsväsendet och arbetsmarknaden och utifrån välfärds- och jämlikhetsindikatorer framstår afrosvenskar som mycket utsatta och marginaliserade. Vad gäller gruppens socioekonomiska position i det svenska samhället i stort så har den knappt förändrats under de senaste åren samtidigt som andra gruppers position har förbättrats. När det gäller boende så härrör erfarenheter av vardagsrasism ofta från områden där en absolut majoritet av invånarna är vita svenskar. Ibland kan dessa erfarenheter göra att afrosvenskar väljer att flytta från sådana områden.

Studier av situationen på arbetsmarknaden visar att högskoleutbildade afrosvenskar löper en överrisk att hamna i arbetslöshet eller att inneha ett yrke som de är överkvalificerade för. Detta bryter det generella mönstret i Sverige som säger att ju högre utbildning, desto högre förvärvsfrekvens. Endast 32 % av de högskoleutbildade männen födda i Afrika arbetar inom ett yrke som kräver högskoleutbildning och endast 40 % av kvinnorna. Omvänt återfanns 20,1 % av männen och 15,4 % av kvinnorna födda i Afrika inom kategorin arbete utan krav på särskild yrkesutbildning att jämföra med endast 4,3 % respektive 5,4 % bland inrikes födda män och kvinnor. Sammantaget kan konstateras att afrosvenskar generellt har den lägsta utbildningsavkastningen av alla grupper i landet. Födda i Afrika är även kraftigt överrepresenterade bland de 10 % som har de allra lägsta inkomsterna i landet. Åren 2006–2011 har medianinkomsten bland invånare födda i Afrika i praktiken stått helt still samtidigt som den har ökat påtagligt mycket under samma tidsperiod för inrikes födda.

Parallellt med denna beskrivning av livsvillkoren för en stor grupp i det svenska samhället konstaterar BRÅ, DO och andra aktörer att kunskapen om afrofobi och om afrosvenskars situation är låg i Sverige, både bland myndigheter och i befolkningen i stort.

Rekommendationer till uppföljning

Kunskapsöversikten pekar på ett behov av uppföljning och fördjupning inom flera områden. Självklart kan inte en kartläggning som pågått under knappt två månader på något heltäckande sätt fånga alla de perspektiv, behov och möjligheter som situationen för den heterogena gruppen afrosvenskar rymmer. Som framgår av de konkreta rekommendationerna i nästa avsnitt är en bred mobilisering ett första lämpligt steg för att tillsammans med den berörda gruppen ta ett helhetsgrepp på frågan om afrofobi och afrosvenskars situation i dagens Sverige. Före dessa avslutande punkter finns det dock några mer långsiktiga och vittgående resonemang och överväganden att förmedla. De rekommendationer och förslag på åtgärder som rapporten presenterar har samlats in från och diskuterats med olika afrosvenska organisationer, nätverk, aktörer och aktivister.

Lämplig myndighet bör ges i uppdrag att i samråd med det afrosvenska civilsamhället undersöka grundskole- och gymnasieelevers kunskaper om och attityder till Sveriges brott mot de mänskliga rättigheterna riktade mot svarta människor i ett historiskt och nutida perspektiv.

Regeringen bör parallellt initiera en bred folkbildande informationskampanj om afrofobi och om Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln och slaveriet, i kolonialismen och i utvecklingen av det moderna rastänkandet.

Svenska myndigheter bör etablera ett institutionaliserat samarbete och samråd med de organisationer och aktörer som representerar och företräder gruppen afrosvenskar. Offentliga bidrag till relevanta organisationer via Ungdomsstyrelsen bör räknas upp till nivåer jämförbara med andra kategoriers bidragsnivå. Mer resurser till civilsamhället behövs också generellt för att förebygga och motverka afrofobi, och mot bakgrund av att endast ett projekt som specifikt arbetar mot afrofobi har fått bidrag från Ungdomsstyrelsen kan det behövas öronmärkta satsningar för att höja kunskapen om afrofobi och utveckla strategier och metoder för att motverka afrofobi både i samhället i stort och inom gruppen själv.

Det kan även behövas mer stöd till afrosvenska kulturutövare av olika slag från exempelvis Statens kulturråd och Konstnärsnämnden, mot bakgrund av den låga representationen av afrosvenskar i kulturvärlden och den rikliga förekomsten av stereotyper om svarta inom denna.

Den 9 oktober, som var det datum då de sista svenska slavarna på Saint-Barthélemy i Karibien friköptes av svenska staten, bör officiellt utropas till nationella minnesdag: Årsdagen för slaveriets avskaffande i Sverige. Ett minnesmonument och ett museum till minne av Sveriges deltagande i den transatlantiska slavhandeln bör även skapas, som också behandlar rastänkandets och kolonialismens historia och kontinuiteten fram till dagens rasdiskriminering av afrosvenskar.

Sverige bör också börja delta aktivt i FN-projektet The Slave Route som koordineras av UNESCO:s Department of Intercultural Dialogue and Pluralism for a Culture of Peace, där bland annat både Danmark och Norge ingår, samt ta ett särskilt ansvar för och inkludera det av UNESCO världsarvslistade före detta svenska slavfortet Carolusburg i Ghana som del av det svenska kulturarvet. Efter dansk modell bör även de byggnader och platser som har direkt anknytning till slavhandeln i Sverige kartläggas och uppmärksammas av lämpliga kulturarvsinstitutioner, exempelvis i form av utställningar och stadsvandringar.

I arbetet med att göra den svenska slavhandeln och det svenska slaveriet till en del av det svenska kulturarvet bör ättlingar till de svenska slavarna, som ofta bär svenskklingande familjenamn särskilt på Saint-Barthélemy och i nuvarande Ghana liksom enskilda släkter i landet som härstammar från slavar som transporterades till Sverige, erhålla en liknande uppmärksamhet och bekräftelse som exempelvis svenskamerikanerna i Nordamerika. Därtill bör stöd inrättas för att skapa möjlighet till studieresor till slavfort och andra platser kopplade till den transatlantiska slavhandeln på samma sätt som redan görs vad gäller studieresor till Andra världskrigets koncentrationsläger.

Slutligen bör möjligheten att ge afrosvenskar status som nationell minoritet utredas, mot bakgrund av att svarta människor har befunnit sig inom rikets gränser och varit en del av svensk historia under en längre tid på samma sätt som dagens fem nationella minoriteter.

En rekommendation rör SCB, kommuner och andra myndigheter som för och använder sig av befolkningsstatistik. Idag är det inte möjligt att utläsa i SCB:s offentliga befolkningsstatistik hur hela gruppen afrosvenskars situation ser ut. Statistiken behandlar främst de som är födda i Afrika alternativt de som är födda i subsahariska Afrika, och grupperna inrikes födda med två föräldrar födda i Afrika liksom adopterade och blandade utelämnas ofta helt. En mer differentierad befolkningsstatistik som tar hänsyn

till gruppens heterogenitet samtidigt som den är mer inkluderande, och som utformas i dialog med representanter från gruppen själv kommer att ge en mer rättvisande bild av afrosvenskars situation. En sådan typ av statistik används redan i länder som Kanada och Storbritannien och förordas också i DO:s rapport *Statistikens roll i arbetet mot diskriminering – en fråga om strategi och trovärdighet* (Al-Zubaidi 2012).

Ytterligare en rekommendation vad gäller statistik är att DO:s egen årliga statistik över diskrimineringsfall bör differentieras enligt samma modell som BRÅ, genom att kategorin diskrimineringsfall med afrofobiska motiv införs. De afrofobiska diskrimineringsfallen återfinns idag sannolikt under diskrimineringsgrunderna ”etnisk tillhörighet” och ”religion eller annan trosuppfattning” sedan ras som diskrimineringsgrund avskaffades 2009. Ras som diskrimineringsgrund behöver återinföras i DO-sammanhang, då det just är ras och inte alltid etnicitet eller religion som sammanlänkar gruppen afrosvenskar med varandra och gör att de riskerar att utsättas för hatbrott och diskriminering. Detta ligger i linje med vad EU:s rasdirektiv förordar, och FN:s rasdiskrimineringskommitté och Europarådets Europakommission mot rasism och intolerans (ECRI) har kritiserat Sverige för borttagandet av rastermen från svensk lagstiftning eftersom det kan leda till svårigheter vid behandling av anmälningar om diskriminering och därmed försvåra för de utsatta att få hjälp och upprättelse.

DO bör arbeta för att kraftigt höja ersättningen vid diskriminering, och vilket också är något som både FN:s rasdiskrimineringskonvention och EU:s rasdirektiv förordar liksom ecri (2012). Det räcker inte att bara ha fokus på att förändra attityder, det behövs också en tydlig signal som säger att diskriminering ska kosta för den som diskriminerar. Idag slutar de allra flesta diskrimineringsmål som DO driver med förlikning, och oftast med låga belopp för de inblandade. DO bör också arbeta mer aktivt tillsammans med Svenskt Näringsliv, LO och de andra fackliga organisationerna för att uppmärksamma och förbättra afrosvenskars utsatta situation på arbetsmarknaden.

På det internationella planet bör Sverige fortsätta att följa de åtaganden i olika internationella överenskommelser som berör afrosvenskar. Det handlar om att delta aktivt i den kontinuerliga uppföljningen av Durbandeklarationen om rasism från 2001, det vill säga handlingsplanen från FN:s världskonferens mot rasism, som bland annat förvaltas av FN:s Working Group of Experts on

People of African Descent, samt att ge stöd till icke-statliga organisationer att kunna delta i detta arbete. Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av att FN har deklarerat åren 2014–2023 som det internationella årtiondet för människor av afrikansk härkomst, en fortsättning på det internationella året för människor av afrikansk härkomst som inföll 2011, för att uppmärksamma att svarta är den grupp som oftast är mest marginaliserad och mest utsatt för diskriminering särskilt i västvärlden. Den svenska regeringen bör ge sitt aktiva stöd även till detta internationella årtionde.

På den nationella nivån bör en tydlig antidiskrimineringspolitik föras, vars övergripande mål ska vara lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla invånare i Sverige. Frågan om diskriminering bör införas som utgångspunkt vid analys och utvärdering av alla integrationspolitiska åtgärder. Det vore också önskvärt att regeringens arbete mot diskriminering utvärderas kontinuerligt och att samhällskostnaden för diskriminering följs upp kontinuerligt. Positiv särbehandling bör uppmuntras, i linje med vad som redan görs i fråga om kön, exempelvis inom arbetslivet. Mångfaldsplaner bör få samma status som jämställdhetsplaner.

En oberoende och granskande MR-myndighet bör inrättas med uppdraget att övervaka hur den svenska regeringen och svenska myndigheter främjar alla invånares rätt till lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter, och hur de motverkar diskriminering i sin löpande verksamhet, exempelvis vad gäller afrofobiska tendenser inom polis och rättsväsende. En sådan myndighet finns redan i Finland och i många andra EU-länder. Svenska FN-förbundet rekommenderar också i sin senaste rapport till FN:s rasdiskrimineringskommitté inrättandet av en sådan MR-myndighet (Svenska FN-förbundet 2013).

Polisens hatbrottsjourer behöver öka sin kunskap och kompetens om afrofobi, och detsamma gäller åklagare och andra jurister inom rättsväsendet. En särskild utredning bör också tillsättas för att gå till grunden med afrofobi inom själva poliskåren, med händelserna i Forserum i Nässjö kommun som fallstudie. Det handlar om att ta reda på om och hur de lokala myndigheterna misslyckades med att leva upp till sina åtaganden gentemot de afrosvenska invånarna i kommunen, särskilt med avseende på rätten till personlig säkerhet, utbildning, religionsfrihet och effektiva rättsmedel.

Ett första steg …

Följande konkreta rekommendationer är byggda på tidigare erfarenheter och goda exempel, samt möjliga att omsätta i aktiv handling redan under 2014:

¶ Vi rekommenderar att regeringen, DO eller någon annan lämplig myndighet tar initiativ till en bred nationell mobilisering kring afrofobi och afrosvenskars situation i form av en större konferens, gärna i samarbete med ett universitet, och med deltagare från både regering och myndigheter, forskarvärlden och civilsamhället. Detta kan bli startskottet för att börja arbeta med frågan om afrofobi på ett liknande sätt som gjorts med frågan om antiziganism.

¶ Ombudsmannen mot etnisk diskriminering bedrev under 2006–2007 ett innovativt arbete tillsammans med det afrosvenska civilsamhället. Målsättningen med arbetet var att bidra till att öka förutsättningarna för gruppens egenmakt och inflytande över de egna livsvillkoren. Strategin innehöll bland annat stöd till mobilisering, rättighetsbaserad kunskapsspridning och utbildning i metoder för eget påverkansarbete samt forskningsinriktade insatser. Satsningen resulterade också i rapporten *Att färgas av Sverige*. Detta arbete uppskattades och bör återupptas.

¶ 2007 tog regeringen initiativ till skriften ”Slaveri då och nu” producerad i samverkan med afrosvenska organisationer. Vi rekommenderar att regeringen återupptar detta arbete med syftet att genom olika aktiviteter uppmärksamma årsdagen av upphörandet av den transatlantiska slavhandeln den 25 mars, och årsdagen för slaveriets avskaffande i Sverige den 9 oktober.

¶ Vi rekommenderar att en lämplig myndighet genomför en studie av hur Afrika och svarta människor porträtteras och beskrivs i befintliga läromedel på grundskole- och gymnasienivå,

särskilt inom ämnena historia, religion och samhällskunskap, på samma sätt som tidigare gjorts vad gäller judar och muslimer.

¶ Vi rekommenderar regeringen att tillskjuta medel för framtagandet av ett särskilt utbildningsmaterial om afrofobi för skolelever på grundskole- och gymnasienivå inklusive en referenslista över lämpliga befintliga informationskällor i stil med boken *Afrosvensk i det nya Sverige* liksom ett pedagogiskt idématerial riktat till lärare. Uppdraget bör formuleras och utföras i samverkan mellan Skolverket och det afrosvenska civilsamhället.

¶ Ungdomsstyrelsen har sedan 2008 utdelat projektmedel till ett enda projekt mot afrofobi. Vi rekommenderar att regeringen skickar en signal till Ungdomsstyrelsen om att tillskjuta öronmärkta medel för att höja kunskapen om afrofobi, samt för att utveckla metoder för att motverka afrofobi.

¶ Afrofobi är ett av BRÅ etablerat begrepp, som gör det möjligt att följa upp och statistiskt mäta vilka som utsätts för hatbrott. Vi rekommenderar regeringen att verka för ett erkännande av afrofobibegreppet så att detta får genomslag i alla myndigheters arbete samt även i Sveriges internationella agerande, inklusive i relation till FN:s MR-råd. Vi rekommenderar även DO att börja differentiera sin statistik över diskrimineringsfall så att det framgår vilka som berör afrosvenskar.

Referenslista 9

Adams, Sherman. 1980. *Mitt Amerika. En svart avhoppares memoarer*. Stockholm: Prisma.

Adeniji, Anna. 2010. "'Jag har aldrig sett dig som svart': Anna Adeniji läser Sara Ahmed". *Tidskrift för genusvetenskap* 4 (1–2):83–87.

Adeniji, Anna. 2014. "Searching for words: Becoming mixed race, black and Swedish". I Michael McEachrane (red.), *Afro-Nordic landscapes: Equality and race in Northern Europe*, 149–61. New York & London: Routledge.

Ajagán-Lester, Luis. 2000. *"De Andra". Afrikaner i svenska pedagogiska texter (1768–1965)*. FD-avhandling. Lärarhögskolan i Stockholm: Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande.

Alban, Dr. & Tom Hjelte (red.). 1992. *Svartskallarnas sammansvärjning*. Stockholm: Norstedt.

Alberto Díaz, José. 2006. *Upplevelser av etnisk diskriminering hos utrikes födda personer i Sverige 2005. Första delrapporten från Diskrimineringsundersökningen*. Norrköping: Integrationsverket.

Al-Zubaidi, Yamam. 2012. *Statistikens roll i arbetet mot diskriminering – en fråga om strategi och trovärdighet*. Rapport 5:2012. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.

Amin, Jabar. 2004. "Endast 6 procent av de utsatta anmäler etnisk diskriminering". *Dagens Nyheter* 2004-12-12.

Andersson, Åsa. 2003. *Inte samma lika. Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Anti-diskrimineringsbyråerna i Sverige. 2004. *Om diskrimineringens omfattning och karaktär i fyra svenska kommuner (Stockholm, Göteborg Umeå och Norrköping)*. Delrapport 1. Stockholm: Anti-diskrimineringsbyråerna i Sverige.

Anyuru, Johannes. 2012a. *En storm kom från paradiset*. Stockholm: Norstedt.

Anyuru, Johannes. 2012b. "För vita svenskar är rasisten alltid någon annan". *SVT Debatt* 2012-12-10: http://debatt.svt.se/2012/12/10/for-vita-svenskar-ar-rasisten-alltid-nagon-annan

Arai, Mahmood, Lena Schröder, Peter Skogman Thoursie & Anna Thoursie. 2006. *Måste alla heta som Svensson? En empirisk studie av namnbyten och inkomster*. Stockholm: Landsorganisationen & Integrationsverket.

Arbetsdomstolen. 2009. *Dom nr 4/09, Mål nr A 211/07 från den 14 januari 2009*.

Arbetsdomstolen. 2012. *Dom nr 27/12, Mål nr A 197/10 från den 18 april 2012*.

Aspling, Fredrik & Carina Djärv. 2012. *Hatbrott 2011. Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv*. Rapport 2012:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Aspling, Fredrik & Carina Djärv. 2013. *Hatbrott 2012. Statistik över självrapporterad utsatthet för hatbrott och polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv*. Rapport 2013:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Baksi, Kurdo (red.). 1996. *Röster ur det mångsexuella Sverige*. Stockholm: Svartvitts förlag.

Behtoui, Alireza. 2006. *Om de hade föräldrar födda på ”rätt plats”. Om ungdomar med utländsk bakgrund i det svenska utbildningssystemet och på den svenska arbetsmarknaden*. Bilaga till Rapport Integration 2005. Norrköping: Integrationsverket.

Berg, Lasse. 1997. *När Sverige upptäckte Afrika*. Stockholm: Rabén Prisma.

Berg, Magnus. 2004. *Förlåta men inte glömma. Röster om rasism, nationalism och det mångkulturella samhället i Namibia. Och i Sverige*. Stockholm: Carlsson.

Beshir, Samson (red.). 2013. *Alternative report to Sweden's 19th, 20th and 21st periodical reports to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination*. Opublicerad rapport. Stockholm: Afro-Swedish National Association.

Björklund, Martin. 2009. ”Dembah Bah: 'Jag är besviken'”. *Göteborgs-Posten* 2009-01-14.

Boggs, Vernon W. 1979. *A Swedish dilemma. Scandinavian prostitutes and black pimps*. Opublicerad FD-avhandling. New York: City University of New York.

Boggs, Vernon W. 1987. ”From heroes to villains. The case of U.S. military deserters in Sweden”. *National Journal of Sociology* 1 (3):237–49.

Brandel, Tobias. 2012. ”Forserum trött på alla politikerbesök”. *Svenska Dagbladet* 2012-09-02.

Bredström, Anna. 2008. *Safe sex, unsafe identities. Intersections of ”race”, gender and sexuality in Swedish HIV/AIDS policy*. FD-avhandling. Linköpings universitet: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.

Brottsförebyggande rådet. 2013. *Afrofobiska hatbrott per län*. Opublicerad statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brown, Cecil, Anne Dvinge, Petter Frost Fadnes, Johan Fornäs, Ole Izard Høyer, Marilyn Mazur, Michael McEachrane & John Tchicai. 2014. ”The midnight sun never sets: An email conversation about jazz, race and, national identity in Denmark, Norway and Sweden”. I Michael McEachrane (red.), *Afro-Nordic landscapes: Equality and race in Northern Europe*, 57–82. New York & London: Routledge.

Bråmå, Åsa, Roger Andersson & Dennis Solid. 2006. *Bostadsmarknadens institutioner och grindvakter i den etniskt segmenterade staden – exemplen Stockholm och Uppsala*. Bilaga till Rapport Integration 2005. Norrköping: Integrationsverket.

Carlson, Laura. 2011/12. ”Critical race theory in a Swedish context”. *Juridisk tidskrift* 1 (23):21–49.

Carlson, Benny. 2014. *Somalis in Malmö*. New York: Open Society Foundations.

Carlson, Benny, Karin Magnusson & Sofia Rönnqvist. 2012. *Somalier på arbetsmarknaden– har Sverige något att lära?* Underlagsrapport 2 till Framtidskommissionen. Stockholm: Fritze.

Carlson, Benny & Abdi-Noor Mohamed. 2013. *Somalier i Sverige. Mellan förtvivlan och hopp*. Stockholm: Fores.

Carlsson Kanyama, Mariam. 2010. ”Erotiska idéer om svarta kvinnokroppar”. *Invandrare & minoriteter* 37 (3):33–36.

Catomeris, Christian. 2004. *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*. Stockholm: Ordfront.

Cederberg, Maja. 2005. *Everyday racism in Malmo, Sweden. The experiences of Bosnians and Somalis*. FD-avhandling. Nottingham Trent University: Department of Cultural Studies.

Centrum mot rasism. 2008. *Årsrapport om etnisk diskriminering och rasism i Sverige 2007 – en sammanfattning*. Stockholm: Centrum mot rasism.

Centrum mot rasism. 2011. *Årsrapport 2011*. Stockholm: Centrum mot rasism.

Chavez Perez, Inti. 2013. ”Rasismens hierarki”. *Bang: Feministisk kulturtidskrift* 22 (2):61–63.

Clarke Hine, Darlene, Trica Danielle Keaton & Stephen Small. 2009. *Black Europe and the African diaspora. Multifaceted analyses of the African diaspora in Europe*. Champaign: University of Illinois Press.

Daniel, Reginald. 2002. *More than black? Multiracial identity and the new racial order*. Philadelphia: Temple University Press.
Daun, Åke & Barbro Klein. 1996. *Alla vi svenskar. Fataburen 1996* (90). Stockholm: Nordiska museet.
Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige. 2008. *Slaveri då och nu. Rätten till frihet*. Stockholm: Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige.
Diskrimineringsombudsmannen. 2011. *Årsredovisning 2011*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
Diskrimineringsombudsmannen. 2012a. *Bättre möjligheter att driva diskrimineringsmål*. Skrivelse till regeringen ärende LED 2012/54. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
Diskrimineringsombudsmannen. 2012b. *Årsredovisning 2011*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
Duh, Abdalla, Mohamed Husein Gaas, Abdalla Gasimelseed, Amel Gorani, Nauja Kleist, Anne Kubai, Michael McEachrane, Saifalyazal Omar, Tsegaye Tegenu & Marja Tiilikainen. 2014. "A Horn of Africa in Northern Europe – An email conversation". I Michael McEachrane (red.), *Afro-Nordic landscapes: Equality and race in Northern Europe*, 227–50. New York & London: Routledge.
Eilard, Angerd. 2008. *Modern, svensk och jämställd. Om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962–2007*. FD-avhandling. Malmö högskola: Lärarutbildningen.
Ekberg, Jan & Dan-Olof Rooth. 2004. *Yrke och utbildning på 2000-talets arbetsmarknad – skillnader mellan inrikes och utrikes födda personer*. Bilaga till Rapport Integration 2003. Norrköping: Integrationsverket.
Eksjö tingsrätt. 2013. *Dom B 1746-12 från den 21 februari 2013*.
El-Tayeb, Fatima. 2004. "The Archive, the activist, and the audience, or Black European Studies: A comparative interdisciplinary study of identities, positionalities, and differences". *Transit* 1 (1):1–7.
English International Association. 2010. *Rapport för projektet Den afrikanska diasporan i Sverige*. Malmö: Notis & Wadajir.
Englund, Cecilia. 2006. "Att leva med huvudduk i Sverige 2005 – Muslimska kvinnors upplevelser av diskriminering och rasism". I *Integrationsverket, Rasism och främlingsfientlighet i Sverige. Antisemitism och islamofobi 2005*, 55–72. Rapport 2006:2. Norrköping: Integrationsverket.
Eriksson, Gustaf. 2011. "Sminkade sig svarta – sedan såldes de på 'auktion'". *Lundagård* 2011-04-18.
Eriksson, Stefan. 2011. *Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden*. Bilaga 4 till Långtidsutredningen 2011. Stockholm: Regeringskansliet.
Eriksson, Stefan & Jonas Lagerström. 2007. *Diskriminering i anställningsprocessen: Resultat från en Internetbaserad sökkanal*. Rapport 2007:17. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
Eriksson Baaz, Maria. 2002. *The white wo/man's burden in the age of partnership. A postcolonial reading of identity in development aid*. FD-avhandling. Göteborgs universitet: Institutionen för freds- och utvecklingsforskning.
Essed, Philomena. 1991. *Understanding everyday racism. An interdisciplinary theory*. Newbury Park: Sage.
Essed, Philomena. 2005. "Vardagsrasism". I Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (red.), *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, 71–94. SOU 2005:41. Stockholm: Fritze.
Europakommissionen mot rasism och intolerans. 2012. *ECRI-rapport om Sverige (fjärde övervakningsomgången)*. Strasbourg: Europakommissionen mot rasism och intolerans.
European Network against Racism. 2012. *Black Europeans and people of African descent in Europe*. ENAR fact sheet. Bryssel: European Network against Racism.

European Network against Racism. 2013. *People of African descent and black Europeans*. General policy paper no. 8. Bryssel: European Network against Racism.

European Union Agency for Fundamental Rights. 2009. *EU-MIDIS. European Union minorities and discrimination survey. Main results report*. Wien: European Union Agency for Fundamental Rights.

Evans, Chris & Göran Rydén. 2007. *Baltic iron in the Atlantic world in the eighteenth century*. Leiden: Brill.

Feiler, Yael. 2012. ”Från färgblindhet till färgseende. Om representation, etnicitet och makt i scenkonsten”. I Tobias Hübinette, Helena Hörnfeldt, Fataneh Farahani & René León Rosales (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, 167–86. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Svenska FN-förbundet. 2013. *Alternative report to Sweden's 19th, 20th and 21st periodical reports to the Committee on the International Convention on Racial Discrimination*. Stockholm: Svenska FN-förbundet.

Fellesson, Måns & Paula Mählck. 2014. Academics on the move: Mobility and institutional change in the Swedish development support to research capacity building in Mozambique. Current African Issues 55. Uppsala; Nordiska Afrika Institutet,

Fornäs, Johan. 2004. *Moderna människor. Folkhemmet och jazzen*. Stockholm: Norstedt.

Fredrickson, George M. 2003. *Rasism: En historisk översikt*. Lund: Historiska media.

Gauci, Jean-Pierre. 2012. *Racism in Europe. ENAR shadow report 2010-2011*. Bryssel: European Network against Racism.

Granath, Mari. 1996. ”Synen på afrikanen”. I Eva-Lena Karlsson & Hans Öjmyr (red.), *Främlingen. Dröm eller hot*, 29–33. Stockholm: Nationalmuseum.

le Grand, Carl, Ryszard Szulkin, Andrey Tibajev & Michael Tåhlin. 2013. *Vid arbetslivets gränser. Sysselsättning, matchning, barriärer 1974–2010*. Underlagsrapport nummer 12 till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen S 2010:04. Stockholm: Elanders.

Granér, Rolf. 2004. *Patrullerande polisers yrkeskultur*. FD-avhandling. Lunds universitet: Socialhögskolan.

Granqvist, Raoul. 1999. ”Sara Lidman och afrikaångest i sextiotalets Sverige”. I Raoul Granqvist (red.), *Svenska överord. En bok om gränslöshet och begränsningar*, 201–12. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Granqvist, Raoul. 2001. ”'Virvlande svarta lemmar' och 'goda svenskar' i Kongo i hundra år. Om svensk rasism i vardande”. I Michael Mc Eachrane & Louis Faye (red.), *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*, 107–131. Stockholm: Natur och kultur.

Granqvist, Raoul. 2008. ”Med Gud och kung Leopold i ryggen. En berättelse om svensk mission i Kongo”. *Ord och bild* 117 (2):99–117.

Granqvist, Raoul. 2009. ”'Att leva ut slaven i mig'. Postkoloniala perspektiv på Sara Lidman i apartheids Sydafrika 1960–1961”. *Tidskrift för litteraturvetenskap* 38 (2):63–77.

Grinell, Klas. 2004. *Att sälja världen. Omvärldsbilder i svensk utlandsturism*. FD-avhandling. Göteborgs universitet: Institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori.

Gustafsson, Tommy. 2007. *En fiende till civilisationen. Manlighet, genusrelationer, sexualitet och rasstereotyper i svensk filmkultur under 1920-talet*. Lund: Sekel.

Gustafsson, Tommy. 2008. ”The visual re-creation of black people in a 'white' country: Oscar Micheaux and Swedish film culture in the 1920s. *Cinema Journal* 47 (4):30–49.

Gustafsson Reinius, Lotten. 2005. *Förfärliga och begärliga föremål. Om tingens roller på Stockholmsutställningen 1897 och Etnografiska missionsutställningen 1907*. Stockholm: Etnografiska museet.

Gärding, Cecilia (red.). 2009. *Afrosvensk i det nya Sverige*. Malmö: Notis.
Gärding, Margaret. 2010. ”Stenen på Mälarhöjden”. *Invandrare & minoriteter* 37 (3):24–25.
Habel, Ylva. 2005. ”To Stockholm, with love: The critical reception of Josephine Baker, 1927–35”. *Film History* 17 (1):125–138.
Habel, Ylva. 2008a. ”Whiteness Swedish style”. *Slut* 2:41–51.
Habel, Ylva. 2008b. ”Den autentiska Joséphine Baker? Om problematiken kring medieringen av ras”. I Solveig Jülich, Patrik Lundell & Pelle Snickars (red.), *Mediernas kulturhistoria*, 160–90. Stockholm: Statens ljud och bildarkiv.
Habel, Ylva. 2008c. ”Filmen Vita myror som postkolonial kritik”. I Malin Wahlberg & Tobias Andersson (red.), *TV-pionjärer och fria filmare. En bok om Lennart Ehrenborg*, 261–77, Stockholm: Statens ljud och bildarkiv.
Habel, Ylva. 2010.”Svarthet på vita duken”. *Invandrare & minoriteter* 37 (3):29–32.
Habel, Ylva. 2012a. ”Challenging Swedish exceptionalism? Teaching while Black”. I Kassie Freeman & Ethan Johnson (red.), Education in the black diaspora: Perspectives, challenges, and prospects, 99–122. New York: Routledge.
Habel, Ylva. 2012b. ”Den svenska vithetens blinda fläck”. *Svenska Dagbladet* 2012-09-21.
Habel, Ylva. 2012c. ”Vita ’antirasister’ måste försöka se mer än sig själva”. *SVT Debatt* 2012-09-12: http://debatt.svt.se/2012/09/12/vita-antirasister-maste-forsoka-se-mer-an-sig-sjalva
Habel, Ylva. 2013. ”Rörelser och schatteringar inom kritiska vithetsstudier.” I Tobias Hübinette, Helena Hörnfeldt, Fataneh Farahani & René León Rosales (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, 45–82. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Habel, Ylva, Jallow Momodou, Mekonnen Tesfahuney & Tobias Hübinette. 2011. “Granska dom mot svart skolpojke”. *Svenska Dagbladet* 2011-06-11.
Harrison, Dick. 2007. *Slaveri: En världshistoria om ofrihet. 1500 till 1800*. Lund: Historiska media.
Hellström, Jan-Arvid. 1987. *” – åt alla christliga förvanter –”. En undersökning av kolonial förvaltning, religionsvård och samfundsliv på S:t Barthélemy under den svenska perioden 1784-1878*. Uppsala: Erene.
Hendricks, Barbara. 2012. *Min röst*. Stockholm: Leopard.
Henricson, Anne. 2009. ”DO: ’Signalement ska inte kränka’”. *Nordvästra Skånes Tidningar* 2009-02-13.
Hildebrand, Ingegerd. 1951. *Den svenska kolonin S:t Barthélemy och Västindiska kompaniet fram till 1796*. Lund: PH Lindstedts universitetsbokhandel.
Holmberg, Åke. 1988. *Världen bortom västerlandet. Svensk syn på fjärran länder och folk från 1700-talet till första världskriget*. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och vitterhets-samhället.
Holmberg, Åke. 1994. *Världen bortom västerlandet II: Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden*. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och vitterhetssamhället.
Holmberg, Åke. 1999. *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidnings syn på kolonialismens sammanbrott i Asien och Afrika 1946–1965. Ett bidrag till den svenska omvärldsbildens historia*. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället.
Hovrätten för Nedre Norrland. 2009. *Dom B 1131-08 från den 25 februari 2009*.
Hovrätten över Skåne och Blekinge. 2012. *Dom B 547-12 från den 20 september 2012*.
Hübinette, Tobias. 2009. *Demografisk översikt över de 32 största invandrargrupperna i de 24 största kommunerna*. Opublicerad rapport. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Hübinette, Tobias. 2012a. *Den svenska utländsk bakgrund-befolkningen den 31 december 2011*. Opublicerad rapport. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Hübinette, Tobias. 2012b. "'Ord som sårar': Om bristen på en interkulturell etik i ett samtida Sverige". I Katrin Goldstein-Kyaga, María Borgström & Tobias Hübinette (red.), *Den interkulturella blicken i pedagogik. Inte bara goda föresatser*, 79–97. Huddinge: Södertörn högskola.
Tobias Hübinette, Helena Hörnfeldt, Fataneh Farahani & René León Rosales. 2012. "Om ras och vithet i det samtida Sverige. Inledning". I Tobias Hübinette, Helena Hörnfeldt, Fataneh Farahani & René León Rosales (red.), *Om ras och vithet i det samtida Sverige*, 11–36. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Hübinette, Tobias & Lennart E.H. Räterlinck. 2012. "Makode Lindes konst förstärker vit rashumor". *SVT Debatt* 2012-06-15: http://debatt.svt.se/2012/06/15/24073
Hübinette, Tobias & Carina Tigervall. 2008. *Adoption med förhinder. Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Hällgren, Camilla. 2005. "'Working harder to be the same': Everyday racism among young men and women in Sweden". *Race, Ethnicity and Education* 8 (3):319–342.
Ifekwunigwe, Jayne. 1999. *Scattered belongings: Cultural paradoxes of "race", nation and gender*. London: Routledge
Jacobsson, Ingrid & Stéphane Bruchfeld (red.). 1999. *Kan man vara svart och svensk? Texter om rasism, antisemitism och nazism*. Stockholm: Natur och kultur.
Jahoda, Gustav. 1998. *Images of savages. Ancient roots of modern prejudice in Western culture*. London: Routledge.
Jonsson, Stefan. 2009. "Nigger, nogger och neger. Varför envisas svenskar med öknamnen?". *Dagens Nyheter* 2009-10-26.
Jonsson, Stefan. 2011. "'Play' missar de andras perspektiv. *Dagens Nyheter* 2011-12-05.
Kalonaityté, Viktorija, Victoria Kawesa & Adiam Tedros. 2007. *Att färgas av Sverige. Upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
Kalonaityté, Viktorija, Victoria Kawesa & Adiam Tedros. 2008. "Svarta(s) strategier: Att hantera rasism och diskriminering som svart svensk". *Socialvetenskaplig tidskrift* 3–4 (15):201–219.
Kamali, Masoud. 2005. *Sverige inifrån. Röster om etnisk diskriminering*. SOU 2005:69. Stockholm: Fritze.
Kamali, Masoud. 2006. *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning. Slutbetänkande av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2006:79. Stocholm: Fritze.
Kardell, Johan. 2011. *Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet. Överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken*. FD-avhandling. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
Katz, Katarina & Torun Österberg. 2013. *Unga invandrare – utbildning, löner och utbildningsavkastning*. Rapport 2013:6. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
Kawesa, Victoria. 2009. "Svart maskulinitet och utsattheten för rasistiska hatbrott". I Kolade Stephens (red.), *Afrikansksvenska röster. En antologi om afrikansksvenskars situation i och tankar om Sverige*, 144-58. Malmö: Notis.
Kawesa, Victoria. 2010. *Thematic study on racist and related hate crimes in the EU. The case of Sweden*. Opublicerad rapport. Stockholm: Centrum mot rasism.
Kawesa, Victoria. 2012. *Racism and discriminatory practices in Sweden. ENAR shadow report*. Bryssel: European Network against Racism.
Kawesa, Victoria. 2014. *Black feminist situated knowledges*. Kommande studie.

Kawesa, Victoria & Viktorija Kalonaityté. 2007. *Preventing racism, xenophobia and related intolerance in sport across the European Union: The Case of Sweden*. Opublicerad rapport. Stockholm: Centrum mot rasism.
Kawesa, Victoria, Viktorija Kalonaityté, Abdalla Gasimelseed & Åse Richard. 2011. *Vart tog rättigheterna vägen? En kartläggning av upplevelser av diskriminering och rasism bland personer med somalisk bakgrund i Sverige. En sammanfattning*. Stockholm: Centrum mot rasism.
Klingspor, Klara & Anna Frenzel. 2011. *Hatbrott 2010. Statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv*. Rapport 2011:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Klingspor, Klara & Anna Molarin. 2009. *Hatbrott 2008. Polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck*. Rapport 2009:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Kubai, Anne. 2013. "Being here and there: Migrant communities in Sweden and the conflicts in the Horn of Africa". *African and Black Diaspora: An International Journal* 6 (2):174–88.
Kåks Röshammar, Charlotta. "'De tog en del av livet'". *Arbetet* 2013-10-25.
Lange, Anders. 1992. *Social kategorisering och upplevt kulturellt avstånd*. Rapport 3 från Forskningsgruppen för studier av etniska relationer, social kognition och tvärkulturell psykologi. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders. 1995. *Invandrare om diskriminering*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders. 1996. *Invandrare om diskriminering II*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders. 1997. *Invandrare om diskriminering III*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders. 1999. *Invandrare om diskriminering IV*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders. 2000. *Diskriminering, integration och etniska relationer*. Norrköping: Integrationsverket.
Lange, Anders, Heléne Lööw, Stéphane Bruchfeld & Ebba Höglund. 1997. *Utsatthet för etniskt och politiskt relaterat våld m m, spridning av rasistisk och antirasistisk propaganda samt attityder till demokratin m m bland skolelever*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders & Charles Westin. 1993. *Den mångtydiga toleransen. Förhållningssätt till invandring och invandrare 1993*. Stockholms universitet: Centrum för invandringsforskning.
Lange, Anders & Charles Westin. 1997. *Den mångtydiga toleransen*. Stockholms universitet: Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer.
Lappalainen, Paul. 2005. *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige. Betänkande av Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet*. SOU 2005:56. Stockholm: Fritze.
Lindelöws bokförlag (red.). 1998. *Det nya landet. 44 författare berättar, 12 bildkonstnärer*. Göteborg: Lindelöws.
Lindencrona, Fredrik, Solvig Ekblad & Karin Johansson Blight. 2005. *Integration och folkhälsa – en kunskapsöversikt*. Bilaga till Rapport Integration 2005. Norrköping: Integrationsverket.
Lindquist, Kristina. 2012. "Kalla rasismen vid dess rätta namn". *Expressen* 2012-01-06.
Lindqvist, Sven. 1992. *"Utrota varenda jävel"*. Stockholm: Bonnier.
Lindström, Ulla. 1992. "Barn och utlänningar". *Fataburen 1992* (86):211–31. Stockholm: Nordiska museet.
Ljungström, Olof. 2004. *Oscariansk antropologi. Etnografi, förhistoria och rasforskning under sent 1800-tal*. Hedemora: Gidlunds förlag.

Lund, Sandra. 2010. ”Byggnads stämmer företag för etnisk diskriminering”. *Arbetet* 2010-10-19.
Lutteman, Markus. 2010. *Utsatt. En berättelse om överlevnad, hopp och trettiofem år av längtan*. Stockholm: Norstedt.
Lönn, Jan. 2007. ”Transatlantisk slavhandel – katastrof för Afrika – lönsamt för Sverige”. *Södra Afrika* 13 (3):16–17.
Löwander, Birgitta & Anders Lange. 2010. *Den mångtydiga intoleransen. En studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010*. Stockholm: Forum för levande historia.
Magnusson, Leif. 2005. *Svart gips – vitt folkhem*? Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Mahdi, Hauwa. 2010. ”Bilden av ’afrikanen’”. *Invandrare & minoriteter* 37 (3):15–18.
Martens, Peter, David Shannon & Nina Törnqvist. 2008. *Diskriminering i rättsprocessen. Om missgynnande av personer med utländsk bakgrund*. Rapport 2008:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Masui, Anette (red.). 1998. *Att odla papaya på Österlen. Nitton författare om dubbel kulturell identitet*. Stockholm: Rabén Prisma.
Matthis, Moa. 2001. ”Från Temple till Thorvall”. I Michael Mc Eachrane & Louis Faye (red.), *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*, 49–76. Stockholm: Natur och kultur.
Mattsson, Katarina & Mekonnen Tesfahuney. 2002. ”Rasism i vardagen”. I Ingemar Lindberg & Magnus Dahlstedt (red.), *Det slutna folkhemmet. Etniska klyftor och blågul självbild*, 28–41. Stockholm: Agora.
Mbaekwe, Iheanyi J.S. 1979. *The images of Africa in Sweden before 1914. A study of six types of persuasive ideas*. FD-avhandling. Lunds universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
McEachrane, Michael. 2001. ”’Negrer och lokomotiv!’. Primitivism och modernitet i Artur Lundkvists författarskap. I Michael Mc Eachrane & Louis Faye (red.), *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*, 77–106. Stockholm: Natur och kultur.
McEachrane, Michael. 2012. ”Afro-Swedes”. I International research group Afroeureope@s: Culturas e Identidades Negras en Europa (red.), *Encyclopedia of Afroeuropean studies*, Léon & Ponferrada: Universidad de León: http://www.encyclopediaofafroeuropeanstudies.eu/encyclopedia/afro-swedes
McEachrane, Michael (red.). 2014a. *Afro-Nordic landscapes: Equality and race in Northern Europe*. New York & London: Routledge.
McEachrane, Michael. 2014b. ”There’s a white elephant in the room: Equality and race in (Northern) Europe”. I Michael McEachrane (red.), *Afro-Nordic landscapes: Equality and race in Northern Europe*, 87–119. New York & London: Routledge.
McEachrane, Michael, Beth Maina Ahlberg, Madubuko Arthur Robinson Diakité, Claudette Carr, Fatima El-Tayeb, Tobias Hübinette, Momodou Jallow, Victoria Kawesa, Utz McKnight, Anders Neergaard, Shailja Patel, Kitimbwa Sabuni & Minna Salami. 2014. ”Racism is no joke: A Swedish Minister and a Hottentot Venus cake – An email conversation”. I Michael McEachrane (red.), *Afro-Nordic landscapes: Equality and race in Northern Europé*, 149–61. New York & London: Routledge.
McKnight, Utz Lars. 1996. *Political liberalism and the politics of race. Beyond perfectionism and culture*. FD-avhandling. Lund: Lund University Press.
von Melen, Anna (red.). 1998. *Samtal med vuxna adopterade*. Stockholm: Rabén Prisma.
Mella, Orlanda, Fereshteh Ahmadi & Irving Palm. 2013. *Mångfaldsbarometern 2013*. Gävle: Högskolan i Gävle.
Mella, Orlanda & Irving Palm. 2008. *Mångfaldsbarometern 2008*. Uppsala universitet: Sociologiska institutionen.

Mella, Orlanda & Irving Palm. 2012. *Mångfaldsbarometern 2012*. Uppsala universitet: Sociologiska institutionen.
Mikkelsen, Jens. 2009. "'Neger' användes som signalement". *Sydsvenska Dagbladet* 2009-11-01.
Mohtadi, Lawen. 2012. "Varför hånas de kritiska rösterna?". *Dagens Nyheter* 2012-10-03.
Molarin, Anna & Anna Frenzel. 2009. *Hatbrott 2009. Statistik över polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck*. Rapport 2010:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Molina, Irene. 2006. *Etnisk diskriminering i boendet*. Bilaga till Rapport Integration 2005. Norrköping: Integrationsverket.
Motsieloa, Viveca. 2003. *"Det måste vara någonting annat". En studie om barns upplevelser av rasism i vardagen*. Stockholm: Rädda barnen.
Mudimbé, Valentin Y. 1988. *The invention of Africa. Gnosis, philosophy, and the order of knowledge*. Bloomington: Indiana University Press.
Müller, Leos. 2004. "Kolonialprodukter i Sveriges handel och konsumtionskultur, 1700–1800". *Historisk tidskrift* 124 (2):225–48.
Müller, Leos, Göran Rydén & Holger Weiss (red.). 2010. *Global historia från periferin. Norden 1600–1850*, 39–73. Lund: Studentlitteratur.
Nederveen Pieterse, Jan. 1992. *White on black. Images of Africa and blacks in Western popular culture*. New Haven: Yale University Press.
Ngeh, Jonathan. 2011. *Conflict, marginalisation and transformation. African migrants in Sweden*. FD-avhandling. Umeå universitet: Sociologiska institutionen.
Nilsson, David. 2013. *Sweden-Norway at the Berlin Conference 1884–85: History, national identity-making and Sweden's relations with Africa*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
Nilsson, Fredrik. 2012. "Krismöte efter hot mot somalier". *Tidningarnas Telegrambyrå* 2012-08-22.
Nilsson, Karin. 1991. "Svarta svenskor". *Uppväxtvillkor* 7 (2):36-42.
Nordin, Jonas M. 2013. "När Sverige ville ha sin bit av Amerika". *Svenska Dagbladet* 2013-03-04.
Norman, Karin 2004. "Equality and Exclusion: 'Racism' in a Swedish town". *Ethnos* 69 (2):204–228.
Norman, Filip. "Polisen: 'De förstår inte det svenska rättssystemet'." *Svenska Dagbladet* 2012-08-23.
Nováky, György. 1990. *Handelskompanier och kompanihandel: Svenska Afrikakompaniet 1649-1663. En studie i feodal handel*. FD-avhandling. Uppsala universitet: Historiska institutionen.
Nyköpings tingsrätt. 2013. *Dom B 2005-13 från den 25 september 2013*.
Ojo-Ade, Femi. 2001. "Africans and racism in the new millenium". *Journal of Black Studies* 2 (32):184–211.
Olsson, Lena. 1986. *Kulturkunskap i förändring. Kultursynen i svenska geografiläroböcker 1870-1985*. FD-avhandling. Malmö: Liber.
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering. 2008. *Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden – En rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006–2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*. DO:s rapportserie 2008:3. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering. 2009. *Årsredovisning 2008*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
Orrenius, Niklas. 2011. "Stenen i ryggen blev droppen". *Sydsvenska Dagbladet* 2011-04-08.
Osanami Törngren, Sayaka. 2011. *Love ain't got no color? Attitude toward interracial marriage in Sweden*. FD-avhandling. Malmö högskola: Internationell migration och etniska relationer.

Osman, Bilan. 2013. ”Sluta förneka att afrofobin lever här och nu”. *SVT Debatt* 2013-09-17: http://debatt.svt.se/2013/09/17/sluta-forneka-att-afrofobin-lever-har-och-nu
Osman Sherifay, Mariam. 2012. ”Slaveriets tankemönster lever fortfarande kvar i Sverige”. *SVT Debatt* 2012-10-09: http://debatt.svt.se/2012/10/09/slaveriets-tankemonster-lever-fortfarande-kvar
Pallas, Hynek. 2011. *Vithet i svensk spelfilm 1989–2010*. Göteborg: Filmkonst.
Pallas, Hynek. 2012. ”Från tårta till Tintin”. *Hufvudstadsbladet* 2012-10-08.
Palmberg, Mai. 1987. *Afrika i skolböckerna. Gamla fördomar och nya*. Stockholm: Styrelsen för internationell utveckling.
Palmberg, Mai. 2000. *Afrikabild för partnerskap? Afrika i de svenska skolböckerna*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
Palmberg, Mai. 2009. ”The Nordic colonial mind”. I Suvi Keskinen, Salla Tuori, Sari Irni & Diana Mulinari (red.), *Complying with colonialism. Gender, race and ethnicity in the Nordic region*, 36–50. Farnham: Ashgate.
Pascalidou, Alexandra (red.). 2002. *Korsvägar. Röster om förortskultur*. Stockholm: Atlas.
Pedersen, Hermod. 2013. ”Tilltagande kamp mot afrofobi”. *Sydsvenska Dagbladet* 2013-09-14.
Peters, Cyndee. 1982. *Vägen hit. Från North Carolina till Sverige*. Herrljunga: Harrier.
Polite, Oivvio. 2007. *”White like me”. Utvalda texter om rasism 1992–2007*. Stockholm: Danger Bay Press.
Polite, Oivvio. 2012a. ”Se till mig som liten är”. *Expressen* 2012-09-26.
Polite, Oivvio. 2012b. ”Brokiga är business”. *Expressen* 2012-10-26.
Pred, Alan. 2000. *Even in Sweden. Racisms, racialized spaces, and the popular geographical imagination*. Berkeley: University of California Press.
Pred, Alan. 2004. *The past is not dead. Facts, fictions, and enduring racial stereotypes*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
Pripp, Oscar & Magnus Öhlander. 2008. *Antirasismens gränser och fallet Nogger Black. Om bruket av rasismbegrepp i Sverige*. Stockholm: Atlas.
de los Reyes, Paulina. 2007. Att segla i motvind. *En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasism inom universitetsvärlden*. Rapport 2007:5. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
de los Reyes, Paulina, Irene Molina & Diana Mulinari (red.). 2002. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. En festskrift till Wuokko Knocke. Stockholm: Atlas.
de los Reyes, Paulina & Diana Mulinari. 2005. *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlikhetens landskap*. Malmö: Liber.
Rights Equality and Diversity European Network. 2012. *Annual report 2011*. Aten: Rights Equality and Diversity European Network.
Ring, Jonas & Scarlett Morgentau. 2004. *Intolerans. Antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Robinson Diakité, Madubuko Arthur. 2005. ”African diasporans in Sweden. An unfinished history”. *The Lundian Magazine* June:
http://www.thelundian.com/afroswedes.pdf
Robinson Diakité, Madubuko Arthur. 2009. ”Basic facts about the African diaspora”. I Kolade Stephens (red.), *Afrikanskssvenska röster. En antologi om afrikanskssvenskars situation i och tankar om Sverige*, 160–176. Malmö: Notis.
Robinson Diakité, Madubuko Arthur, Abdalla Gasimelseed, Jallow Momodou, Victoria Kawesa, Michael McEachrane, Utz McKnight, Kitimbwa Sabuni & Minna Salami. 2012. ”Kulturministern har förbrukat sitt förtroende”. *Aftonbladet* 2012-04-23.
Rodrigo Blomqvist, Paula. 2005. *Närvarons politik och det mångetniska Sverige. Om att ta plats i demokratin*. FD-avhandling. Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan.

Rooth, Dan-Olof. 2001. ”Etnisk diskriminering och ’Sverige-specifik’ kunskap – vad kan vi lära från studier av adopterade och andra generationens invandrare?”. *Ekonomisk Debatt* 8 (29):535–546.
Rubin Dranger, Joanna. 2012. ”Den rasistiska ikonens logik”. *Expressen* 2012-10-30.
Runol, Martin. 2013. ”Pappa och son angripna”. *Sydsvenska Dagbladet* 2012-09-09.
Rydén, Göran. 2001. ”Vårt bidrag till slaveriet”. *Dagens Nyheter* 2001-10-23.
Rönnbäck, Klas. 2009. *Commerce and colonisation. Studies of early modern merchant capitalism in the Atlantic economy*. FD-avhandling. Göteborgs universitet: Ekonomisk-historiska institutionen.
Sabuni, Kitimbwa. 2006. ”Låt oss tala om afrofobi”. *Mana* 2-3 (9) 2006:10–12.
Sabuni, Kitimbwa. 2012a. ”SVT måste kräva ansvar för rasism”. *Aftonbladet* 2012-07.25.
Sabuni, Kitimbwa. 2012b. ”Vit vrede tystar diskussionen om Tintinalbumens rasism”. *SVT Debatt* 2012-09-25: http://debatt.svt.se/2012/09/25/vit-vrede-tystar-diskussionen-om-tintinalbumens-rasism
Sabuni, Kitimbwa, Lena Sawyer, Inyang Eyoma & Mkyabela Sabuni. 2001. *Afrikaner och svensk arbetsmarknad. Spelar färgen roll?* Stockholm: Afrosvenskarnas riksförbund.
Sabuni, Mkyabela. 1992. *De nya afrosvenskarna. Fritid, alkohol-, drogbruk och det sociala förhållandet bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Stockholm*. Stockholm: Riksförbundet för afrikanska föreningar.
Sabuni, Nyamko. 2010. *Det nya Sverige. Min vision. Min väg*. Stockholm: Ekerlid.
Said, Sami. 2012. *Väldigt sällan fin*. Stockholm: Natur och kultur.
Said, Sami. 2013. *Monomani*. Stockholm: Natur och kultur.
Samuelsson, Jan. 2012. ”Dan Park fälls av hovrätten”. *Sydsvenska Dagbladet* 2012-09-20.
Samuelsson, Marcus. 2012. *Oui, chef!* Stockholm: Bonnier.
Sarnecki, Jerzy (red.). 2006. *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering, av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. Rapport från utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2006:30. Stockholm: Fritze.
Sawyer, Lena. 2000. *Black and Swedish: Racialization and the cultural politics of belonging in Stockholm*. Opublicerad FD-avhandling. University of Santa Cruz: Department of Cultural Anthropology.
Sawyer, Lena. 2001.”Första gången jag såg en neger – en svensk självbild”. I Integrationsverket (red.), *Törnroslandet. Om tillhörighet och utanförskap*, 133–139. Norrköping: Integrationsverket.
Sawyer, Lena. 2002. ”Routings: ‘Race’, African diasporas, and Swedish belonging”. *Transforming Anthropology* 11 (1):13–35.
Sawyer, Lena. 2006a. ”Racialization, gender, and the negotiation of power in Stockholm’s African dance courses”. I Kamari Maxine Clarke & Deborah A. Thomas (red.), *Globalization and race: Transformations in the cultural production of Blackness*, 316–34. Durham: Duke University Press.
Sawyer, Lena. 2006b. ”Makt, vithet och afrikansk dans”. I Kerstin Sandell & Diana Mulinari (red.), *Feministiska interventioner. Berättelser om och från en annan värld*, 175–99. Stockholm: Atlas.
Sawyer, Lena. 2008. ”Engendering ’race’ in calls for diasporic community in Sweden”. *Feminist Review* 90 (1):87–105.
Sawyer, Lena & Ylva Habel. 2014. ”Refracting African and Black diaspora through the Nordic region”. *African and Black Diaspora: An International Journal* 7 (1):1–6.
Schmauch, Ulrika. 2006. *Den osynliga vardagsrasismens realitet*. FD-avhandling. Umeå universitet: Sociologiska institutionen.
Schröder, Lena. 2009. *TCO granskar: Samma villkor för alla akademiker?* Rapport 3/09. Stockholm: Tjänstemännens centralorganisation.

Scott, Carl-Gustaf. 2012. ”Bosse Hanssons rasistiska ord bekräftar bara etablerad praxis”. *Dagens Nyheter* 2012-10-13.
Scott, George & Theodor Lundgren. 2013. *George Scott: Obesegrad. Berättat för Theodor Lundgren*. Stockholm: Kalla kulor.
Sellström, Tor. 1999. *Sweden and national liberation in Southern Africa. Vol. 1, Formation of a popular opinion (1950–1970)*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
Sellström, Tor. 2002. *Sweden and national liberation in Southern Africa. Vol. 2, Solidarity and assistance 1970–1994*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
Sixtensson, Johanna. 2009. *Hemma och främmande i staden. Kvinnor med slöja berättar*. Malmö högskola: Institutionen för urbana studier.
Sjöström, Rolf. 1999. ”En nödvändig omständighet – om svensk slavhandel i Karibien”. I Raoul Granqvist (red.), *Svenska överord. En bok om gränslöshet och begränsningar*, 41–57. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
Skolverket. 2009. *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*. Dnr 2006:2495. Stockholm: Skolverket.
Skovdahl, Bernt. 1996. *Skeletten i garderoben. Om rasismens idéhistoriska rötter*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Skytte, Göran. 1986. *Det kungliga svenska slaveriet*. Stockholm: Askelin & Hägglund.
Socialstyrelsen. 2010. *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.
Sporre, Tove, Klara Klingspor & Jennie Wigerholt. 2007. *Hatbrott 2006. En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv*. Rapport 2007:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Statens invandrarverk (red.). 1983. *Afrikaner i Sverige*, 24-51. Norrköping: Statens invandrarverk.
Statistiska centralbyrån. 2008 *Integration. – en beskrivning av läget i Sverige*. Integration: Rapport 1. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Statistiska centralbyrån. 2010. *Födda i Sverige – ändå olika. Betydelsen av föräldrarnas födelseland*. Statistiska rapporter 2010:2. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Statistiska centralbyrån. 2013. *Integration – en beskrivning av läget i Sverige*. Integration: Rapport 6. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Stephens, Kolade (red.). 2009. *Afrikanskssvenska röster. En antologi om afrikanskssvenskars situation i och tankar om Sverige*. Malmö: Notis.
Stockholms tingsrätt. 2013. *Dom B 9469-12 från den 24 januari 2013*.
Strömberg, Fredrik. 2001. *Serienegern. En bildberättelse om fördomar*. Stockholm: Seriefrämjandet.
Sundquist, Jan & Sven-Erik Johansson (red.). 2002. *Födelselandets betydelse. En rapport om hälsan hos olika invandrargrupper i Sverige*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
Sundsvalls tingsrätt. 2011. *Dom B 1010-11 från den 24 maj 2011*.
Svanberg, Ingvar & Mattias Tydén 1992. *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*. Stockholm: Gidlund.
Svenberg, Kristian. 2011. *Mötet mellan patienten och läkaren. Erfarenheter hos somaliska flyktingar och läkare under utbildning*. FD-avhandling. Göteborgs universitet: Institutionen för vårdvetenskap och hälsa vid Sahlgrenska akademin.
Swedish Muslims in Cooperation Network. 2013. *Alternative report in response to the Swedish Government's nineteenth, twentieth and twenty-first report to the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination under the United Nations International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. Opublicerad rapport. Stockholm: Swedish Muslims in Cooperation Network.

Sylvan Henriksson, Cecilia & Patrick Gibson. 2012. *Svart i Sverige. Om svart kulturhistoriskt inflytande i Sverige*. Stockholm: Bladh by Bladh.
Tamas, Gellert. 1998. "'Rasistpoliserna borde sparkas'. Författare om svenska polischefers språkbruk: 'De hade inte fått sitta kvar i USA'". *Dagens Nyheter* 1998-03-08.
Tesfahuney, Mekonnen. 2005. "Uni-versalism". I Paulina de los Reyes & Masoud Kamali (red.), *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, 203-32. SOU 2005:41. Stockholm: Fritze.
Thomas, Hugh. 1997. *The slave trade. The story of the Atlantic slave trade: 1440–1870*. New York: Touchstone, Simon & Schuster.
Thomasson, Fredrik. 2013. "32 piskrapp vid Quatre Piquets. Svensk rättvisa och slavlagar på Saint Barthélemy". *Historielärarnas förenings årsbok 2013* (72):7–29.
Thornhill, Esmeralda M.A. 2008. "So seldom for us, so often against us: Blacks and law in Canada". *Journal of Black Studies* 3 (38):321–337.
Thörn, Håkan, 2010. *Solidaritetens betydelse. Kampen mot apartheid i Sydafrika och framväxten av det globala civilsamhället*. Stockholm: Atlas.
Tigervall, Carina. 2005. *Folkhemsk film: Med "invandraren" i rollen som den sympatiske Andre*. FD-avhandling. Umeå universitet: Sociologiska institutionen.
Tygesen, Peter. *Kongospår. Norden i Kongo – Kongo i Norden*. Stockholm: Etnografiska museet.
Ungdomsstyrelsen. 2013. *Resultat och effekter. Återrapportering av statsbidrag till ideella organisationer 2013*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
Uppsala Publishing House (red.). 2003. *Svartskallar. Så funkar vi*. Uppsala: Uppsala Publishing House.
Vogel, Joachim, Mikael Hjerm & Sven-Erik Johansson. 2002. *Integration till svensk välfärd? Om invandrares välfärd på 90-talet*. Stockholm: Statistiska centralbyrån & Arbetslivsinstitutet.
Västmanlands tingsrätt. 2013. *Dom B 4087-12 från den 12 september 2013*.
Wagner, Ulla & C. Bawa Yamba. 1986. "Going North and getting attached: The case of the Gambians". *Ethnos* 15 (3–4):199–222.
Weisbord, Robert G. 1972. "Scandinavia. A racial utopia?". *Journal of Black Studies* 2 (4):471–88.
Weiss, Holger. 2010. "Danskar och svenskar i den atlantiska slavhandeln 1650–1850". I Leos Müller, Göran Rydén & Holger Weiss (red.), *Global historia från periferin. Norden 1600–1850*, 39–73. Lund: Studentlitteratur.
Westerberg, Bengt. 2012. *Främlingsfienden inom oss. Betänkande av Utredningen om ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet*. SOU 2012:74. Stockholm: Fritze.
Westin, Charles. 1984. *Majoritet om minoritet. En studie i etnisk tolerans i 80-talets Sverige. En rapport från Diskrimineringsutredningen*. Rapport 5 från Forskningsgruppen för studier av etniska relationer, social kognition och tvärkulturell psykologi. Stockholm: Liber förlag.
Westin, Charles. 1987. *Den toleranta opinionen. Inställningen till invandrare 1987*. Rapport nr 8 från Delegationen för invandrarforskning. Stockholm: Liber förlag.
Wigerfelt, Berit & Anders S. Wigerfelt. 2001. "'Att prygla en neger'". I Integrationsverket (red.), *Törnroslandet. Om tillhörighet och utanförskap*, 141–59. Norrköping: Integrationsverket.
Wigerfelt, Berit, Anders S. Wigerfelt & Jenny Kiiskinen. 2013. *When colour matters: Racial hate crime and everyday violations in Sweden*. Malmö högskola: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare.
Yamba, C. Bawa. 1983. "En afrikans möte med Sverige". I Statens invandrarverk (red.), *Afrikaner i Sverige*, 24–51. Norrköping: Statens invandrarverk.
Yngvesson, Barbara. 2010. Belonging in an adopted world. Race, identity, and transnational adoption. Chicago: University of Chicago Press.

Åkerlund, Arne. 2011. ”Afrikansk flykting tvingad spela slav”. *Dagbladet* 2011-06-01.

Åkesson, Lisa. 2007. ”Svenskkapverdeaner: Nya generationer, förnyade tillhörigheter”. I Marita Eastmond & Lisa Åkesson (red.), *Globala familjer: Transnationell migration och släktskap*, 289–315. Hedemora: Gidlunds förlag.

Åkesson, Lisa. 2011. ”Multicultural ideology and transnational family ties among descendants of Cape Verdeans in Sweden”. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37 (2):217–235.

Öhman, May-Britt. 2007. *Taming exotic beauties. Swedish hydropower constructions in Tanzania in the era of development assistance, 1960s–1990s*. FD-avhandling. Kungliga tekniska högskolan: Institutionen för filosofi och teknikhistoria.

Östberg, Wilhelm. 2002. *När Afrika kom oss nära. Missionen och den svenska Afrikabilden*. Stockholm: Etnografiska museet.

Om Mångkulturellt centrum

Mångkulturellt centrum är en kommunal stiftelse i Botkyrka, grundad 1987. Bakom beslutet låg ett kulturhistoriskt engagemang och en övertygelse att samtida invandring är lika angeläget som historisk utvandring, att följa i form av forskning, dokumentation och utställningar och arkiv. Kommunen ville genom stiftelsen aktivt verka för ett gott samhällsklimat, och man ville öka kunskapen om de nya förutsättningar för svenska institutioner som följer i spåren av migration och globalisering. Botkyrka går i detta avseende att likna vid en seismograf som tidigt känner av samhällsförändringar som i ett senare skede blir aktuella på nationell nivå. De frågor om kulturell mångfald som på 1980-talet var relativt Botkyrka- och storstadsspecifika är idag frågor på allas läppar.

Namnet Mångkulturellt centrum syftar dels på den kulturella, språkliga, etniska, sociala m.m. mångfald som kännetecknar vår globaliserade samtid. Därtill innefattar vi i begreppet de dynamiska förändringsprocesser och den ömsesidiga påverkan och dialog som idag allt oftare sammanfattas i begreppet interkulturalitet. Ord tolkas och omtolkas ständigt. Det som förblir centralt för en organisation som MKC är att ge utrymme för många röster som tillsammans kan bidra till att samhället som helhet hanterar framtidsfrågor. För detta krävs både ett djupt borrande i kunskapsfrågor och ett aktivt lyssnande till skilda perspektiv. Centrets arbete är inriktat på tre kunskapsteman

Kulturarv

Forskningen om kulturarv vid MKC hämtar sin idémässiga näring från kritiska perspektiv på historieskrivning och kulturarvsskapande. Att skriva historia eller att välja ut och bevara kulturarv är inte en logisk och enkel praktik. Den bygger på en serie val: något måste identifieras som värt att beskriva eller bevara. Därefter avskiljs händelsen eller objektet och inordnas i en sekvens – tillsammans med en rad andra händelser eller ting – och denna sekvens kan sedan skildras i en berättelse om hur det var eller hur det är. Poängen är att kulturarvsinstitutioner inte bevarar kulturarv, utan de producerar hela tiden såväl kulturarv som historia. Kulturarvet är alltså inte en statisk uppsättning föremål, byggnader eller platser, utan omförhandlas ständigt. Hur påverkar internationell migration bilden av det svenska kulturarvet? Vilka utmaningar och förhandlingar uppstår när grupper med olika nationella och etniska bakgrunder bidrar till ett gemensamt svenskt kulturarvsskapande? Vem och vilka som inte syns i historieskrivningen eller i kulturarvet är en fråga om demokrati: om representation, om tillhörighet och slutligen om kulturarvsinstitutionernas angelägenhetsgrad i samhället.

Urbana livsvillkor

Forskningen om urbana livsvillkor vid MKC utgår både från det levda och planerade livet i staden. Genom att följa ett lokalsamhälles utveckling sedan 1987 har centret byggt upp en generell kunskap om migration och urbana frågor kopplat till en plats. Temat har vuxit fram utifrån centrets utvärderingsverksamhet av satsningar som genomförts inom ramen för den statliga integrations- och urbanpolitiken. Vilka livsvillkor utmärker de områden som inom politiken benämns ”utanförskapsområden”? Vilka olika aktörer och insatser möter exempelvis en migrantfamilj i etableringen av ett vardagsliv på en ny plats? Vilket framtida samhälle föreställer sig de tjänstemän och politiker som planerar och skapar förutsättningar för förändringar av den fysiska och sociala miljön i en stadsdel?

Ras och svenskhet

Forskningen om ras och svenskhet vid MKC berör ämnen och frågeställningar såsom icke-vita svenskars erfarenheter av vardagsrasism, rasstereotyper i både materiell, visuell, performativ och textuell form, relationen mellan svenskhet och vithet, den svenska vithetens historia och rasifieringsprocesser på arbetsmarknaden och inom bostadssektorn liksom inom civilsamhället och kultursektorn. Kritisk ras- och vithetsforskning kan sägas existera i mellanrummet mellan IMER-fältet, det vill säga forskning om internationell migration och etniska relationer, och den forskning som bedrivs om de nationella minoriteterna, och har också beröringspunkter med forskning om diskriminering och segregation liksom med forskning om svenskhet och svensk nationalism. Forskningstemat har vuxit fram genom att MKC under flera år har genomfört olika studier, konferenser, seminarier och utbildningsinsatser på temat ras och svenskhet i relation till dagens Sverige. Under åren 2013–2016 är MKC värd för Forskarnätverket för svenska kritiska ras- och vithetsstudier som syftar till att försöka etablera forskning om ras och svenskhet i en svensk samtidskontext.¶

Afrofobi – en term använd bland annat inom FN – innebär fientlighet mot människor som har sin bakgrund i subsahariska Afrika och som tillhör den afrikanska diasporan. Afrofobi kan ta sig uttryck i verbala kränkningar, rumsliga utestängningar och fysiska angrepp liksom i systematisk rasdiskriminering inom exempelvis arbets- och bostadsmarknaden.

Afrofobi är ett utbrett problem i dagens Sverige och berör 180 000 afrosvenskar av vilka 60 % är utlandsfödda medan 40 % är födda i Sverige. Frågan om afrofobi och om afrosvenskars situation är inte en avgränsad integrationsfråga. Den är en grundläggande demokrati-, rättighets- och jämlikhetsfråga.

> ”Handläggaren sorterade ut de jobb hon trodde att jag inte skulle vilja ha som en beslöjad somalisk kvinna – hon tog ifrån mig min makt att bestämma själv över vilken sorts jobb jag skulle kunna tänka mig att ansöka om. Jag blev inte frågad om jag skulle kunna tänka mig att jobba som personlig assistent för en man.”

Mångkulturellt centrum